Салихова Р.

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

1. Словарь построен по алфавитно-гнездовому способу. Все заглавные слова имеют алфавитное расположение и выделены полужирным шрифтом, производные слова размещены внутри одной словарной статьи, при этом заглавная часть слов заменяется знаком тильды [~]. Неизменяемая часть слова в заглавной статье отделяется параллелькой [//]. Напр.:

агит//а́тор агитатор; **~а́ция** агитация; **вести́ ~ю** агитация алып барыу; **~и́ровать** *несов.* агитациялау, агитация алып барыу

пшени́//ца бойҙай; **~чный**: **~чная мука** бойҙай оно; **~чный хлеб** бойҙай икмәге

2. В русской части словника все слова и словосочетания снабжены ударениями, кроме односложных и данных курсивом:

бе́рег яр; **морско́й~** диңгеҙ яры; **на ~у́** ярҙа

быт 1) *(укла́д жи́зни)* көнкүреш; **но́вый~** яңы көнкүреш; 2) *(повседне́вная жизнь)* көндәлек тормош...

3. Омонимы даются отдельными словарными статьями и отмечаются римскими цифрами:

добро I *ср.* 1) яҡшылыҡ, изгелек...

добро́ II: **~ пожа́ловать** рәхим итегеҙ! хуш килдегеҙ!

4. Сложносокращенные слова даются с расшифровкой:

райком *м* (районный комитет партии)...

5. Многозначные слова русского языка выделяются арабской цифрой с косой линией:

кварта́л 1) *(ча́сть го́рода)* квартал; 2) *(ча́сть го́да)* квартал

обойти́ *сов.* 1) *(посети́ть)* йөрөп сығыу; 2) *(препя́тствие)* ситләтеп үтеү; 3) *(круго́м чего-л.)* уратып сығыу...

Слова в разных грамматических категориях выделяются арабскими цифрами с точкой, при этом переход из одной части речи в другую обозначается стрелкой [→]. Напр.:

бе́лый 1. аҡ; 2. → *сущ.* ~ые мн. *(ша́хматы)* аҡтар; **игра́ть ~ыми** аҡтар менән уйнау

Наречия и служебные слова снабжаются сокращенными грамматическими пометами:

взамен 1. *нареч.* алмашка; **2.** *предлог+Р* урынына; **~чего?** нимәнең урынына?

6. Русское слово, если оно встречается только в данном словосочетании и непереводимо вне контекста, то после него ставится двоеточие, затем приводятся словосочетания:

взлётный: ~ **полоса** (осоп) күтәрелеү һыҙаты
високосный: ~ **год** кәбисә йылы

7. При заглавных словах и значениях даются необходимые грамматические (*безл., нескл.* и т. п.) и стилистические пометы на русском языке (*разг., мат.* и т. п.; см. список сокращений).

8. У глаголов указывается вид, а их значения раскрываются при формах совершенного вида:

бросáть(ся) *несов. см.* **броситься**
вылезáть *несов.*, **вылезть** *сов.* тырышып (үрмәләп) килеп сығыу

Глагол несовершенного вида переводится только в тех случаях, когда не имеется формы совершенного вида:

бол//тáть II *несов.* (*разговаривать*) лыгырлау, лыҡылдау
варить *несов.* бешереү

Внутри гнезда у глаголов на ~ **ся** видовая помета не повторяется:
возобнов//ить *сов.* ... **~иться** яңырыу

9. Род существительных указывается в следующих случаях:

а) при существительных на мягкий знак, кроме *-тель* (всегда мужской) и *-ость* (всегда женский):

авиамодель *ж*...
пристань *ж*...

б) при существительных на -а, -я мужского или общего рода;

в) при субстантированных прилагательных. При несклоняемых существительных указывается множественное число и помета *нескл.* (несклоняемое);

бигуди *мн. нескл.*

Названия людей по профессии и другим признакам даются в мужском роде, форма женского рода приведена через запятую:

работни//к хеҙмәткәр; **~ца** (*женск.* к работник и рабочий)...

10. Приводятся по алфавиту падежные формы личных и некоторых других местоимений светлым шрифтом с указанием на падеж и ссылкой на основную форму:

ваш 1. [ваша, ваше, ваши] *мест. притяж.* һеҙҙеке...
нами Т *от* мы беҙҙең тарафтан

11. При предлогах указывается сокращенное название падежа, которым он управляет:

о I [об, обо] *предлог* 1)+П...; 2) +В...

12. Слова с противоположными значениями указываются в примерах в угловых кавычках и переводятся на башкирский язык:

приходиться *несов. см.* **прийти́сь; прихо́дится согласиться <отказаться>** ризалашырга <баш тартырга> тура килә

Словообразовательные варианты помещаются с основным словом через запятую:

бро́шка, брошь *ж...;*
бул//ка, ~очка булка, күмәс и т. п.

13. Фразеологические единицы, устойчивые образные выражения даны в конце словарной статьи за знаком ромб [◆]:

вес... ◆ **на ~ зо́лота** бик ҡәҙерле, ҡиммәтле

При передаче значений фразеологизмов применяются разные способы: подбор соответствующей фразеологической единицы из башкирского языка, перевод значения и др.

Большинство многозначных слов снабжены иллюстративными примерами (словосочетаниями, выражениями).

СПИСОК УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ

ав. — авиация
анат. — анатомия
астр.— астрономия
безл.— безличная (форма)
биол.— биология
бот.— ботаника
вводн. сл.— вводное слово
вет.— ветеринария
вин.— винительный (падеж)
воен.— военное дело
вопр.— вопросительное (местоимение)
геогр.— география
геол.— геология
гл.— глагол
грам.— грамматика
дат.— дательный (падеж)
ед.— единственное число
ж — женский (род)
зоол.— зоология
иск.— искусство
ист.— история
и т. п.— и тому подобное
ком.— коммерческий (термин)
кто-л.— кто-либо
лингв.— лингвистика
лит.— литература
лич.— личное (местоимение)
м — мужской (род)
мат.— математика
межд.— междометие
мест.— местоимение
мин.— минерология
миф.— мифология
мн.— множественное (число)
мор.— морской (термин)
муз.— музыка
напр.— например
нареч.— наречие
неопр.— неопределенная (форма глагола)
нескл.— несклоняемое (слово)
несов.— несовершенный вид (глагола)
однокр.— однократное действие
отриц.— отрицательная (форма)
офиц.— официальный (термин)
п.— падеж
перен.— переносно
повел.— повелительное (наклонение)
полит.— политический (термин)
предл.— предложный (падеж)
прил.— имя прилагательное
притяж.— притяжательное (местоимение)
прост.— просторечие
разг.— разговорное (слово)
род.— родительный (падеж)
с — средний (род)
сл.— слово
см.— смотри
собир.— собирательное (существительное)
сов.— совершенный вид (глагола)
спорт.— спортивный (термин)
ср. ст.— сравнительная степень (прилагательных)
сущ.— имя существительное
с.-х.— сельское хозяйство
твор.— творительный (падеж)
театр.— театральный (термин)
тж.— также
указ.— указательное (местоимение)
усил.— усилительная (частица)
уст.— устаревшее слово
утв.— утвердительная (частица)
физ.— физика
филос.— философия
фольк.— фольклор
хим.— химия
числ.— имя числительное
что-л.— что-либо
шутл.— шутливое (слово)
эк.— экономика
юр.— юридический (термин)

А

а *союз* ә; **я пойду в театр, а он в кино** мин театрға барам, ә ул киноға; **а не** ә түгел; **это не журнал, а газета** был журнал түгел, ә гәзит; **а потом?** ә һуцынан?; **а затем** ә шунан; **а не то** юғиһә

абзац 1) *(часть текста)* абзац 2) *(отступ в тексте);* яцы юл, ҡыҙыл юл

абонемент абонемент; **межбиблиотечный ~** китапханалар араһындағы абонемент; **~ на лекции, концерты и т. п.** лекцияға, концертҡа һ. б. абонемент

абонент 1) *(владелец телефона)* абонент 2) *(держатель абонемента)* абонент

абрикос өрөк *(ағасы, емеше)*

абсолютн//о *нареч.* абсолют; **~ый** абсолют; **~ое большинство** абсолют күпселек; **~ый чемпион мира** донъяныц абсолют чемпионы

абстрактн//ый абстракт; **~ое искусство** абстракт сәнгәт

авангард авангард, алдын; **быть в авангарде** алда булыу

аванс аванс; **~ом** *нареч.* аванс итеп; **получить аванс** аванс алыу

авари//я авария; **произошла ~** авария булды; **попасть в ~ю** аварияға эләгеү

август август; **~прошёл** август үтте

авиа//база авиабаза; **~модель** *ж* авиамодель

авиационный авиация; **~завод** авиация заводы; **~спорт** авиаспорт

австрали//ец, ~йка австралий; **~йский** австралий

австри//ец, ~йка австрий; **~йский** австрий

автобиография автобиография; **написать ~** автобиографияны яҙыу

автобус автобус; **ехать ~ом** (*или* **на ~е**) автобуста барыу; **~ный: ~ная остановка** автобус туҡталышы; **~ная станция** автобус станцияһы

авто//вокза́л автовокзал; **~го́нки** *мн.* автоузыш

авто́граф автограф; **попроси́ть <дать> ~** автограф һорау

автозапра́вочн//ый: ~ая ста́нция автомобилдәр заправкалау станцияһы

авто//люби́тель *м* автоһәүәҫкәр; **~ магистра́ль** *ж* автомагистраль

автома́т 1) *(устройство, машина, аппарат и т. п.)* автомат; 2) *то же, что* телефон-автомат; 3) *воен.* автомат

автомати́ческ//и *нареч.* автоматик рәүештә; **~ий** автоматик

автомаши́на автомашина; **води́ть ~у** автомашина йөрөтөү

автомобили́ст *спорт.* автомобилсе

автомоби́ль *м* автомобиль; **легково́й ~** еңел автомобиль: **грузово́й ~** йөк автомобиле; **спорти́вный ~** спорт автомобиле **~ный** автомобиль; **~ная пое́здка** автомобиль сәфәре; **~ное движе́ние** автомобиль хәрәкәте

автоно́м//ия автономия; **~ный** автономиялы; **~ная респу́блика** автономиялы республика

автообслу́живание *то же, что* **автосе́рвис**

автопортре́т автопортрет

автоприце́п автоприцеп

а́втор автор; **~ кни́ги** китап авторы

авторемо́нтн//ый: ~ая мастерска́я авторемонт мастерскойы

авторите́т авторитет, абруй; **он по́льзуется больши́м ~ом** ул ҙур абруй ҡаҙанған; **~ный** авторитетлы

авору́чка авторучка

авто//се́рвис автосервис; **ста́нция ~ се́рвиса** автосервис станцияһы; **~ стра́да** автострада; **~тра́нспорт** автотранспорт; **~тури́зм** автотуризм; **~тури́ст** автотурист

аге́нт агент; **~ство** агентлыҡ; **тра́нспортное ~** транс порт агентлығы

агит//а́тор агитатор; **~а́ция** агитация; **вести́ ~ю** агитация алып барыу; **~и́ровать** *несов.* агитациялау, агитация алып барыу; **~пу́нкт** агитпункт

агрега́т агрегат

агр//есси́вный агрессив; **~есси́вная поли́тика** агрессив политика; **~е́ссия** агрессия; **~е́ссор** агрессор

агроно́м агроном; **~и́ческий** агрономик; **~ учёба** агрономик уҡыу

агропро́м 1) *(комплекс)* агропром; 2) *(комитет)* агропром; **~ы́шленный: ~ ко́мплекс** агропромышленность комплексы; **~комите́т** агропромышленность комитеты

агроте́хн//ика агротехника; **~и́ческий** агротехник

адвока́т адвокат

администр//ати́вный административ; **~центр** административ үҙәк **~а́тор** администратор; **~а́цня**; **администра́ция вы́ставки** күргәҙмәнең администрацияһы

а́дрес 1) адрес; **почто́вый ~** почта адресы; **доста́вить письмо́ по ~у** хатты адрес буйынса еткереү; 2) *(приветственный)* адрес; **вручи́ть ~ юбиля́ру** юбилярга адрес тапшырыу; **~ат** адресат; **~ный**; **~ стол** адрестар өҫтәле; **~ова́ть** *сов.* и *несов.* адреслау

аза́рт азарт; **~ный** азартлы; **~ные и́гры** азартлы уйындар

а́збука азбука

азербайджа́н//ец, ~ка, әзербайжан; **~ский** әзербайжан...ы(е); **~ язы́к** әзербайжан теле

азо́т азот

аист ҡауҙы

айран айран; **пить ~** айран эсеү

айсберг айсберг

акаде́м//ик академик; **~и́ческий** академик; **~ия** академия; **~ нау́к** фәндәр академияһы

акварель *ж* акварель; **~ный** акварель; **~ные кра́ски** акварель буяу

аккомпанеме́нт аккомпанемент; **под ~ роя́ля <гита́ры>** рояль (гитара) аккомпанементында; **~иа́тор** аккомпаниатор; **~и́ровать** *несов.* аккомпанировать итеү

аккордео́н аккордеон; **игра́ть на ~е** аккордеонда уйнау

аккредити́в аккредитив

аккумуля́тор аккумулятор; **заряди́ть ~** аккумуляторҙы зарядлау

аккура́тный 1) *(опрятный)* бөхтә, йыйнаҡ; 2) *(точный)* теүәл

акроба́т, ~ка акробат; **~ика** акробатика

аксака́л аҡһаҡал

акт 1) *(действие — напр.* акт доброй воли) акт; 2) *документ, протокол)* акт; 3) *(в пьесе)* акт, пәрҙә; **пье́са в трёх ~ах** өс актлы пьеса

актёр актер

акти́в актив; **~ный** актив; **~и́ст** активист

актовый: ~зал а́ктовый зал

актри́са актриса

актуа́льный актуаль; **~ая пробле́ма** актуаль мәсьәлә

аку́ла акула

аку́стика акустика

акце́нт 1): **сде́лать ~ на чём-л** нимәгәлер акцент яһау; 2) *(произношение)* акце́нт; **говори́ть с ~ом** акцент менән һөйләшеү

акционе́р акционер; **~ный: ~ное о́бщество** акционерҙар йәмғиәте

а́кция I *ком.* акция

а́кция II *полит.* акция

алба́н//ец, ~ка албан; **~ский** албан...ы(е); **~ язы́к** албан теле

алкого́ль *м* алкоголь; **~ный: ~ные напи́тки** алкоголь эсемлектәр

аллег//ори́ческий аллегорик; **~о́рия** аллегория

аллерги́я аллергия

алфави́т алфавит; **по ~у** алфавит буйынса; **~ный: ~поря́док** алфавит тәртибе

а́лый ал, ал ҡыҙыл

альбо́м альбом; **~ репроду́кций** репродукциялар альбомы

альпини́//зм альпинизм; **~ст, ~стка** альпинист

альтернати́ва альтернатива

алюми́ний алюмин

амбулато́рия амбулатория

америка́н//ец, ~ка американ, америкалы; **~ский** америка...ы(е)

ана́лиз анализ; **сде́лать ~** анализ яһау; **~ кро́ви** ҡан анализы; **~и́ровать** *сов.* и *несов.* анализлау, анализ яһау

анал//оги́чный оҡшаш; **~о́гия** оҡшашлыҡ; **по ~о́гии** оҡшашлыҡ буйынса

анга́р ангар

анги́на ангина

англи́//йский инглиз...ы(е); **~ язы́к** инглиз теле; **~ча́нин, ~ча́нка** инглиз

анке́та анкета; **заполня́ть ~у** анкета тултырыу

анса́мбль 1) *(стройное объединение часте́й чего-л.)* ансамбль; **архитекту́рный ~** архитектура ансамбле; 2) *(группа арти́стов)* ансамбль; **танцева́льный ~** бейеү ансамбле

антаркти́ческий антарктик

анте́нна антенна

антибио́тик антибиотик

анти//вое́нный һуғышҡа ҡаршы; **~ империалисти́ческий** империализмға ҡаршы

анти//милитари́стский милитаризмға ҡаршы; **~религио́зный** дингә ҡаршы; **~сове́тский** совет власына ҡаршы

антифаши́ст, ~ка антифашист; **~ский** антифашистик

антицикло́н антициклон

анти́чный антик

антра́кт антракт, тәнәфес

апельси́н әфлисун *(ағасы, емеше)*

аплоди́//ровать *несов.* алҡышлау, ҡул сабыу; **~сме́нты,** *мн.* алҡышлауҙар, ҡул сабыуҙар

аппара́т 1) аппарат; 2) *то же, что* фотоаппара́т; 3) *(органы управления)* аппарат; **госуда́рственный** ~ дәүләт аппараты; ~**у́ра** аппаратура

аппендици́т аппендицит, һуҡыр эсәк шеше

аппети́т аппетит; **у меня нет** ~**а** минең аппетитым юҡ; **прия́тного** ~**а!** аш тәмле булһын!; **есть с** ~**ом** аппетит менән ашау; ~**ный** аппетитлы

апре́ль *м* апрель; ~**ский** апрель

апте́//ка аптека; ~**чка** аптечка; **доро́жная** ~ юл аптечкаһы

ара́б, ~**ка** ғәрәп; ~**ский** ғәрәп...ы(е); ~ **язы́к** ғәрәп теле

арби́тр арбитр; ~**а́ж** арбитраж; **торго́вый** ~ сауҙа арбитражы

арбу́з ҡарбуз

аргуме́нт аргумент, нигеҙ; ~**и́ровать** *сов.* и *несов.* нигеҙләү

аре́н//а арена; **на** ~**е ци́рка** цирк аренаһында; *перен.:* **на междунаро́дной** ~**е** халыҡ-ара аренала

аре́нд//а аренда; ~**а́тор** арендатор; ~**ова́ть** *сов.* и *несов.* арендаға алыу

аре́ст арест, ҡулға алыу; ~**ова́ть** *сов.*, ~**о́вывать** *несов.* ҡулға алыу

а́рия ария

а́рка арка; ~ **моста́** күпер аркаһы

аркти́ческий арктик

а́рмия армия; **Росси́йская А́рмия** Рәсәй Армияһы; **Кра́сная А́рмия** *ист.* Ҡыҙыл Армия

арм//яни́н, ~**я́нка** әрмән; ~**я́нский** әрмән...ы(е); ~ **язы́к** әрмән теле

арома́т хуш еҫ; ~**ный** хуш еҫле

арсена́л арсенал

арте́рия 1) *анат.* артерия, ҡыҙыл ҡан тамыры; 2) *перен.* артерия; **во́дная** ~ һыу артерияһы

артилл//ери́йский артиллерия...ы(е); ~**ери́йское ору́дие** артиллерия тубы; ~ **салю́т** артиллерия салюты; ~**ери́ст** тупсы; ~**е́рия** артиллерия, туп; **тяжёлая** ~ ауыр артиллерия

арти́ст, ~**ка** артист

а́рф//а арфа; ~**и́стка** арфасы

архео́л//ог археолог; ~**о́гия** археология

архи́в архив; **госуда́рственный** ~ дәүләт архивы; **ча́стный** ~ шәхси архив

архипела́г архипелаг

архите́кт//ор архитектор; ~**у́ра** архитектура

аспира́нт, ~**ка** аспирант; ~**у́ра** аспирантура; **учи́ться в** ~**е** аспирантурала уҡыу

ассамблея: Генеральная Ассамблея ООН БМО-ның Генераль Ассамблеяһы

ассистент, ~ка ассистент

ассортимент ассортимент

ассоциаци//я 1) *(объединение, союз)* ассоциация; 2) *психол.* ассоциация; **по ~ и** ассоциация буйынса

астра астра, йондоҙ сәскә

астроном астроном; **~ический** астрономик; **~ия** астрономия

асфальт асфальт; **~ированный** асфальтланған; **~ировать** *сов.* и *несов.* асфальтлау

атак//а атака, һөжүм; **~овать** *сов.* и *несов.* атакалау, һөжүм итеү

атеи//зм атеизм, **~ст, ~стка** атеист

ателье *ср. нескл.* 1) *(мастерская по пошиву и ремонту одежды и обуви)* ателье; *(мастерская по ремонту какой-л. аппаратуры)* ателье; 2) *(мастерская художника, скульптора)* ателье

атлас атлас; **~автомобильных дорог** автомобиль юлдары атласы

атлет атлет; **~ика: лёгкая ~** еңел атлетика; **тяжёлая ~** ауыр атлетика

атмосфер//а 1) атмосфера; 2) *перен. (чего-л.)* атмосфера, шарт; **~ный: ~ное давление** атмосфера баҫымы; **~ные осадки** атмосфера яуым-төшөмө

атом атом; **~ный** атом; **~ная электростанция** атом электр станцияһы; **~ ледокол** атом боҙ ватҡысы; **~оход** атомоход

атташе *м нескл.* атташе; **военный ~** хәрби атташе; **торговый ~** сауҙа атташеһы

аттестат аттестат; **~ о среднем образовании** урта белем тураһында аттестат; **~зрелости** *разг.* өлгөргәнлек аттестаты

аттракцион аттракцион 1) *(цирковой номер);* 2) *(развлекательный);* **сооружать ~** аттракцион төҙөү

аудитория 1) *(помещение)*аудитория; 2) *собир. (слушатели, зрители)* аудитория

аукцион аукцион; **пушной ~** тире аукционы; **конный ~** ат аукционы

афиша афиша; **театральная ~** театр афишаһы

африкан//ец, ~ка африкан, африкалы; **~ский** африкан

ах! *межд.* ах, аһ

аэробус аэробус

аэро//вокзал аэровокзал; **~дром** аэродром

аэрозоль *м* аэрозоль

аэро//клу́б аэроклуб; **~по́рт** аэропорт

аэроса́ни *мн.* аэросана

аэро//ста́т аэростат; **~фотосъёмка** аэрофотосъёмка

Б

ба́б//а бисэ; **~ий: ~ье ле́то** эбейҙәр сыуағы; **~ка** *см.* **ба́бушка** 2

ба́бочка *зоол.* күбәләк

ба́бушка 1) өләсәй, ҡартинәй; 2) әбей, инәй

бага́ж багаж; **отпра́вить [ве́щи] ~о́м** (әйберҙәрҙе) багаж менән ебәреү; **сдать ~ в ка́меру хране́ния** багажды һаҡлау камераһына тапшырыу; **~ник** багажник; **~ный: ~ ваго́н** багаждар вагоны; **~ное отделе́ние** багаж бүлексәһе

багро́вый бурҙат ҡыҙыл, ҡуйы ҡыҙыл

бадминто́н бадминтон

ба́з//а 1) *(основа́ние чего-л., тж. перен.)* база; **на ~е** *чего-л.* ниҙеңдер базаһында; 2) *(склад)* база; 3) *воен.* база; 4) **туристи́ческая ~** туристик база; **лы́жная ~** саңғы базаһы

база́р 1) *(рынок)* баҙар; 2) *(прода́жа)*: **овощно́й ~** йәшелсә баҙары; **кни́жный ~** китап баҙары

ба́зис базис

байда́рка байдарка

бак бак

бакале́я 1) *собир. (товары)* бакалея; 2) *(мага́зин, отдел в мага́зине)* бакалея

ба́кен *(на реке)* бакен

баклажа́н баклажан

бал бал

балала́йка балалайка

бала́нс баланс; **торго́вый ~** сауҙа балансы

балери́на балерина

бале́т балет; **~ на льду** боҙҙағы балет; **арти́ст ~а** балет артисы; **~ме́йстер** балетмейстер

ба́лка урҙа, өрлөк

балко́н 1) балкон; 2) *(в театре)* балкон

балл 1) *метео.* балл; 2) *(оценка)* балл; *спорт.* балл; **су́мма ~ов** балдар йыйылмаһы

ба́мпер *а́вто* бампер

бана́н банан

ба́нда банда

бандеро́ль *ж* бандероль; **отпра́вить <посла́ть> ~ю** бандероль итеп ебәреү

банди́т бандит; **~и́зм** бандитлыҡ

банк 1) *(учреждение)* банк; **государственный ~** дәүләт банкы; 2) *перен.* банк; **~ идей** идеялар *(фекер)* банкы

банк//а 1) банка; **консервная ~** консерва банкаһы; *мн.* **~и** *мед.* банкалар; **поставить ~и** *(кому на что)* банкалар ҡуйыу (һалыу)

банкет банкет

банкротство банкротлыҡ

бант бант

баня мунса

бар 1) *(кафе)* бар; 2) *(шкаф)* бар

барабан барабан; **~ить** *несов. (чем по чему; на рояле)* барабан ҡағыу; **~щик** барабансы

барак барак

баран 1) *зоол.* һарыҡ тәкәһе; **горный ~** тау һарығы тәкәһе; 2) *(домашнее животное, самец)* тәкә; **~ина** һарыҡ ите

баранка 1) *(бублик)* керәндил; 2) *разг. (руль автомашины)* баранка, руль

баржа баржа

баритон баритон

барометр барометр; **~падает <поднимается>** барометр төшә <күтәрелә>

баррикада баррикада

бархат бәрхәт

барьер барьер, кәртә; *спорт.* барьер; *перен.* тотҡарлыҡ, ҡаршылыҡ; **~ный: ~бег** *спорт.* барьерлы йүгереш

бас бас; **говорить ~ом** бас менән һөйләү

баскетбо//л баскетбол; **~лист, ~листка** баскетболсы; **~льный: ~льная команда** баскетбол командаһы; **~льная площадка** баскетбол майҙаны

басня мәсәл, басня

бассейн 1) *(водоём)* бассейн; 2) *спорт.* бассейн; **закрытый плавательный ~** ябыҡ йөҙөү бассейны; 3) *геогр.* бассейн; **~ реки** йылға бассейны; 4) *геол.* бассейн; **каменноугольный ~** ташкүмер бассейны

бастион бастион

баст//овать *несов.* забастовка яһау, эш ташлау; **~ующий** забастовкасы

батар//ейка батарейка; **~ея** 1) *воен.* батарея; 2) *тех. (отопительная)* батарея; 3) *эл.* батарея

батон батон

батра//к, ~чка батрак

башкир, ~ка башҡорт; **~ский** башҡорт...ы(е); **~ский язык** башҡорт теле

башня 1) башня, манара; 2) *разг. (высотный дом)* башня

баян баян; **~ист, ~истка** баянсы

бдительн//ость уяулыҡ, һаҡлыҡ; **~ый** уяу, һаҡ

бег йүгереш, йүгереү; **~ на сто ме́тров** йөҙ метрға йүгереш; **~ на дли́нные диста́нции** оҙон араға йүгереш; **состяза́ния в ~е** йүгереш буйынса ярыш; **~ на ме́сте** урында йүгереү

бега́ *мн. спорт.* сабыш

бе́гать *несов.* йүгереп йөрөү; **~ на лы́жах** саңғыла йөрөү; **~ на конька́х** конькиҙа йөрөү

бегемо́т бегемот, һыу үгеҙе

бегл//е́ц, ~я́нка ҡасаҡ, ҡасҡын, ҡасҡы

бе́гло *нареч.* тиҙ, етеҙ; **~чита́ть** етеҙ уҡыу

бегов//о́й: *(на стадионе)* **~а́я доро́жка** йүгереү ыҙаны; *(на ипподроме)* сабыш ыҙаны; **~ы́е коньки́** етеҙ йөрөү конькийы

бего́м *нареч.* йүгереп, тиҙ генә

бе́гство ҡасыу, ҡасып китеү

бегу́//н, ~нья йүгерек; **~ на коро́ткие <на дли́нные> диста́нции** яҡын <алыҫ> арага йүгереүсе

бед//а́ бәлә, ҡаза; **попа́сть в ~у́** бәләгә эләгеү; **помо́чь** *(кому-л.)* **в ~е́** бәләгә ҡалганга ярҙам итеү ◈ **не ~а́!** зарар юҡ, ҡурҡырлыҡ урын юҡ

бе́дн//ость ярлылыҡ, фәҡирлек; **~ый** 1. 1) *(неимущий)* ярлы, фәҡир; 2) *(несча́стный)* меҫкен; 2. *сущ. м,* **~ая** *ж;* **~я́га, ~я́жка** *м* и *ж* бисара; **~я́к** ярлы, ярлы-ябаға

бедро́ *анат.* сандыр

бе́дстви//е бәлә-ҡаза, афәт; **стихи́йное ~** көтөлмәгән афәт; **сигна́л ~я** афәт хәбәре; **терпе́ть ~е** бәлә-ҡазага тарыу

бежа́ть 1) *несов.* йүгереү; **вре́мя бежи́т** ваҡыт үтә; **го́ды бегу́т** йылдар үтә; **вода́ бежи́т [из кра́на]** крандан һыу аға; **слёзы бегу́т** йәш аға; 2) *сов.* и *несов.* *(обратиться в бегство, спасти́сь бегством)* ҡасыу; **~ из пле́на** әсирлектән ҡасыу

бе́жен//ец, ~ка ҡасҡалаҡ, ҡасаҡ

без (бе́зо) *предлог*+Р 1) -һоҙ/-һөҙ, -һыҙ/-һеҙ; **~ меня́** минһеҙ; [чита́ть] **~ очко́в** күҙлекһеҙ (уҡыу); [писа́ть] **~ оши́бок** хатаһыҙ (яҙыу); 2) *(о времени)* -дан/-дән, -тан/-тән; **~ пяти́ мину́т шесть** биш минуттан алты

безалкого́льн//ый: ~ые напи́тки алкоголһеҙ эсемлектәр

безболе́зненный ауыртыуһыҙ, ауырттырмай торған

безвку́сный тәмһеҙ

безво́дный һыуһыҙ

безвозду́шный: ~ое простра́нство һауаһыз бушлыҡ

безвозме́здно *нареч.* түләүһеҙ, бушлай

безвре́дный зыянһыҙ, зарарһыҙ

безвы́ходн//ый: ~ое положе́ние ҡотолғоһоҙ хәл

безгра́мотный 1) *(не уме́ющий писа́ть и чита́ть)* наҙан;

перен. (не знающий чего-л., не разбирающийся в чем-л., невежественный); 2) *(содержащий ошибки)* хаталы; ~ **письмо́** хаталы хат

безграни́чный сикһеҙ, икһеҙ-сикһеҙ; **~ые просто́ры** икһеҙ-сикһеҙ киңлек

безде́йств//ие хәрәкәтһеҙлек, тик торош; **~ова́ть** *несов.* тик тороу

безде́льни//к, ~ца ялҡау; **~чать** *несов.* эшһеҙ тик йөрөү

безде́тный балаһыҙ

бе́здна упҡын

бездо́мный йортһоҙ, төйәкһеҙ

бездоро́жье юлһыҙлыҡ

безжа́лостный аяуһыҙ, ҡанһыҙ

беззабо́тный ғәмһеҙ, вайымһыҙ

беззаве́тный фиҙәҡәр

беззащи́тный яҡлауһыҙ

безнадёжный ышанысһыҙ, өмөтһөҙ

безнра́вственный әҙәпһеҙ

безоби́дный хәтер ҡалдырмаҫлыҡ

безо́блачный болотһоҙ, аяҙ

безобра́з//ие әшәкелек, ҡәбәхәтлек; **~ный** 1) *(некрасивый)* йәмһеҙ, шыҡһыҙ; 2) *(возмутительный)* тәртипһеҙ, әшәке

безоговоро́чный һүҙһеҙ

безопа́сн//ость хәүефһеҙлек, именлек; **~[у́личного] движе́ния** (урам) хәрәкәтенең хәүефһеҙлеге; **коллекти́вная** ~ *полит.* коллектив хәүефһеҙлек; **~ый** ҡурҡыныcһыҙ, хәүефһеҙ

безору́жный ҡоралһыз

безотве́тственный яуапһыз

безоши́бочный хатаһыҙ, дөрөҫ

безрабо́т//ица эшһеҙлек; **~ный** *прил.* и *сущ. м,* **~ая** *ж* эшһеҙ

безразли́чн//ый ғәмһез, барыбер; **мне это ~о** миңә был барыбер

безукори́зненный һүҙ тейҙергеһеҙ; яҡшы, һәйбәт

безу́м//ие аҡылһыҙлыҡ, ахмаҡлыҡ; **~ный** аҡылһыҙ, ахмаҡ

безусло́вно *нареч., вводн. сл.* һис шикһез, һис һүҙһеҙ

безуспе́шный уңышһыз, нәтиҗәһеҙ

безъя́дерн//ый: **~ая зо́на** ядроһыҙ зона

безымя́нный исемһеҙ

бе́лка тейен

бело́к 1) *(яйца)* аҡ, йомортҡа ағы; 2) *(глаза)* күҙ ағы; 3) *биол.* аҡһым

13637 А

белору́с, ~ка белорус; **~ский** белорус...ы(е); **~язы́к** белорус теле

бе́л//ый 1. аҡ **2.** →*сущ.* **~ые** *мн. (шахматы)* аҡтар; **играть ~ыми** аҡтар менән уйнау ◈ ~ **хлеб** аҡ икмәк; **~ые но́чи** аҡ төндәр

бельги́//ец, ~йка бельгий; **~йский** бельгий

бельё кер, эске кейем *(носильное)*

бельэта́ж бельэтаж

бензи́н бензин

бензо//ба́к бензин багы; **~коло́нка** бензин колонкаһы; **~насо́с** бензин насосы; **~прово́д** бензин үткәргес

бе́рег яр; **морско́й** ~ диңгеҙ яры; **на ~у́** ярҙа

бережли́вый һаҡсыл

берёз//а ҡайын; **каре́льская** ~ Карелия ҡайыны; **~овый** ҡайын; ~ **сок** ҡайын һуты; **~овая ро́ща** ҡайын урманы

бере́менн//ая *прил.* и *сущ. ж* ауырлы; **~ость** ауырлы булыу; **о́тпуск по ~ости и ро́дам** ауырлы булыу һәм тыуҙырыу буйынса ял

бер//е́ста туҙ; **~естяно́й** туҙ ◈ **~естяны́е гра́моты** туҙ ярлыҡтар

бере́т берет

бере́//чь *несов.* һаҡлау, ҡәҙерләү; ~ **вре́мя** ваҡыттың ҡәҙерен белеү; **вы себя не ~жёте** һеҙ үҙегеҙҙе һаҡламайһығыҙ; **~ги́ свой си́лы** көсөңдө һаҡла; **~чься** һаҡланыу; **~ги́[те]сь!** һаҡланығыҙ!

бесе́да әңгәмә

бесе́дка беседка

бесе́довать *несов.* әңгәмәләшеү

бескла́ссовый синыфһыҙ

бесконе́чный сикһеҙ, осһоҙ-ҡырыйһыҙ

бескоры́стн//ый эскерһеҙ; **~ая по́мощь** эскерһеҙ ярҙам

беспарти́йный партияһыҙ, фирҡәһеҙ

беспла́тн//о *нареч.* түләүһеҙ, буш; **~ый** түләүһеҙ; **вход** ~ түләүһеҙ (бушлай) инеү

беспло́дный 1) *(о земле)* уңдырышһыҙ; *(о животных и растениях)* түлһеҙ, емешһеҙ; 2) *перен. (безрезультатный)* уңышһыҙ

беспоко́//ить *несов.* 1) *(волновать)* борсоу, тынысһыҙлау; **это вас не ~ит?** был һеҙҙе борсомаймы?; 2) *(мешать)* ҡамасаулау; 3) *(причинять боль, раздражать)* бимазалау, йонсотоу; **меня ~ит ка́шель** мине йүтәл йонсота; **~иться** борсолоу, хафаланыу; **не ~йтесь!** борсолмагыҙ!

беспоко́й//ный тынғыһыҙ, мазаһыҙ; **~ство** 1) *(волнение)* тынғыһыҙлыҡ, борсолоу; 2) *(нарушение покоя)* тын-

ғыһыҙлыҡ, хафа; **причинять ~** хафа һалыу; **извините за ~!** борсоуым өсөн ғәфү итегеҙ!

бесполе́зн//ый файҙаһыҙ; **ждать да́льше бы́ло ~о** башҡаса көтөү файҙаһыҙ ине

беспо́мощный 1) булдыҡһыҙ, йомшаҡ; 2) хәлһеҙ, көсһөҙ

беспоря́док тәртипһеҙлек

беспоща́дный аяуһыҙ, рәхимһеҙ, мәрхәмәтһеҙ

беспра́вный хоҡуҡһыҙ

беспрепя́тственный тотҡарһыҙ

беспреры́вный өҙлөкһөҙ

беспристра́стн//ый ғәҙел; **~ая оце́нка** ғәҙел баһа

бесси́//лие көсһөҙлөк, хәлһеҙлек; **~льный** көсһөҙ, хәлһеҙ

бессле́дно *наре́ч.* эҙһеҙ

бессме́рт//ие үлемһеҙлек; **~ный** үлемһеҙ

бессмы́сленный мәғәнәһеҙ

бессо́вестный оятһыҙ; намысһыз

бессозна́тельн//ый иҫһеҙ, һушһыҙ; **в ~ом состоя́нии** һушһыҙ хәлдә

бессо́нн//ица йоҡоһоҙлоҡ; **~ый** йоҡоһоҙ

бесспо́рн//о *вводн. сл.* һис шикһеҙ, бәхәсһеҙ; **~ый** шикһеҙ, бәхәсһеҙ

бесстра́шный ҡыйыу, йөрәкле

беста́ктный әҙәпһеҙ, рәт белмәгән

бестолко́вый мәғәнәһеҙ, белекһеҙ

бесфо́рменный формаһыҙ

бесхозя́йственность хужаһыҙлыҡ

бесцве́тный төҫһөҙ

бесце́льный маҡсатһыҙ

бесчелове́чный кешелекһеҙ, рәхимһеҙ

бесчи́сленный иҫәпһеҙ, һанһыҙ, бик күп

бесшу́мный тауышһыҙ, тауыш-тынһыҙ

бето́н бетон

бе́шен//ство 1) *(ярость)* ҡотороу; 2) *мед.* тилереү; **~ый** 1) тилергән; 2) ҡоторған; **~ая соба́ка** ҡоторған эт

биатло́н биатлон; **~и́ст** биатлонсы

библио//графи́ческий библиографик; **~ указа́тель** библиографик күрһәткес; **~гра́фия** библиография

библиоте́//ка китапхана; **брать кни́ги в ~ке** китапхананан китап алыу; **~карь** *м* китапханасы

бигуди́ *мн. нескл.* бигуди

бие́ние: ~ се́рдца йөрәк ҡағышы

биле́т 1) билет **~ в теа́тр** театрға билет; **~ на по́езд** поезға билет 2) *(документ)* билет; **чле́нский ~** ағзалыҡ билеты; **~ный: ~ная ка́сса** билеттар кассаһы

билья́рд 1) *(игра)* бильярд; 2) *(стол для игры)* бильярд;

~ная *ж* бильярд уйнау урыны; **~ный: ~шар** бильярд шары

бино́кль *м* бинокль

бинт бинт; **~ова́ть** *несов.* бинтлау

биогра́фия биография

био́//лог биолоғ; **~ло́гия** биология

бис! *межд.* бис; **испо́лнить на ~** бисҡа башҡарыу

би́тва һуғыш, ҡаты алыш

бить *несов.* 1) *кого (сов.* **побить, изби́ть)** һуғыу; туҡмау; 2) *что (сов.* **разби́ть)** ватыу, ярыу; 3) *(о часа́х — сов.* **проби́ть)** һуғыу, күрһәтеү; **часы́ бьют по́лночь** сәғәт төн уртаһын күрһәтә; **~ся** 1) *с кем-л. (сража́ться)* алышыу, һуғышыу; 2) *(разбива́ться)* ватылыу; 3) *(о пульсе, о сердце)* тибеү, ҡағыу

бифште́кс бифштекс

бич ҡамсы

бла́го файҙа, яҡшылыҡ; **на ~ наро́да** халыҡ файҙаһына

благодар//и́ть *несов.* рәхмәт әйтеү, белдереү; **~ю вас!** рәхмәт!

благода́р//ность рәхмәт һүҙе; **вы́разить [свою́]~** рәхмәтеңде белдереү; **с ~ностью** рәхмәт белдереп; **~ный** рәхмәтле; **о́чень вам ~ен** һеҙгә ҙур рәхмәт белдерәм

благодаря́ *предлог* + Д сәбәпле, арҡаһында; **~ ва́шей по́мощи** һеҙҙең ярҙамығыҙ арҡаһында

благополу́ч//ие именлек; **~ный** имен; **~ коне́ц** имен тамамланыш; **я дое́хал ~но** *(нареч.)* мин имен-һау барып еттем

благоприя́ти//ый уңайлы, ыңғай, яйлы; **~ая пого́да** яйлы һауа шарттары; **~ моме́нт** уңайлы мәл; **~ый отве́т** ыңғай яуап

благоро́дн//ый һәйбәт, яҡшы; **~ посту́пок** яҡшы ҡылыҡ; **~ые мета́ллы** затлы металдар

благосостоя́ние тормош хәле

благоустро́//енный уңайлы, яйлы; **~йство** уңайлылыҡ, яйлылыҡ

бланк бланк; **~ для почто́вого перево́да** почта переводы бланкыһы

бледн//е́ть *несов.* төҫ ҡасыу, ағарыныу; **~ый** төҫө ҡасҡан, ағарынған

блеск *прям.* и *перен.* ялтыраҡ, матурлыҡ, зирәклек; **начи́стить до ~а** ныҡ ялтыратыу ◆ **с ~ом** бик шәп

блесна́ ялтырсыҡ

блес//ну́ть *сов. (однокр.)* 1) ялт итеп ҡалыу; 2) *перен., чем* **~те́ть** *несов.* айырылып тороу; **~тя́ще** *нареч.* бик шәп;

~тящий бына тиғән; ~тящие достижения бына тиғән ҡаҙаныштар

ближайш//ий иң яҡын; **в ~ие дни** яҡын көндәрҙә, яҡын арала

ближ//е *(ср. ст.)* 1) *(от* **близкий)** яҡынығраҡ; 2) *(от* **близко)** яҡын; **подойдите ~** яҡыныраҡ килегеҙ; **~ний** 1. яҡындағы; 2. *сущ. м* яҡын кеше

близ *предлог*+Р эргә, ян; **~моря** диңгеҙ эргәһе

близк//ий 1. 1) *(по расстоянию)* яҡын; 2) *(по времени)* яҡын; **~ое будущее** яҡын киләсәк; 3) *(по родству)* яҡын (ҡәрҙәш); **~ родственник** яҡын туған. 2. →*сущ.* **~ие** *мн.* яҡындар; **~о** *нареч.* яҡын; **стоять ~** яҡын тороу; **поставить ~** яҡын ҡуйыу

близнецы *мн.* игеҙәктәр

близорукий 1) күрәш, күрә ҡарау; 2) *перен.* тәрән уйлай белмәгән

близость 1) яҡынлыҡ; 2) *(в отношениях)* яҡынлыҡ

блины *мн.* ҡоймаҡ ◆ **первый блин комом** тәүге ҡоймаҡ табаға йәбешә

блокада блокада; **экономическая ~** экономик блокада

блокнот блокнот

блоха бөрсә

блуждать *несов.* аҙашыу, аҙашып йөрөү

блуз//а блуза; **рабочая ~** эшкә кейә торған блуза; **~ка** блузка

блюдо 1) *(посуда)* табаҡ, таштабаҡ; 2) *(кушанье)* блюдо, аш; **обед из трех блюд** өс блюданан торған төшкө аш; **рыбное ~** балыҡ ашы; **национальное ~** милли аш

блюдце сынаяҡ асты

бобёр *(мех)* ҡондоҙ тиреһе

бобр *зоол.* ҡондоҙ

бобслей *спорт.* бобслей

бобы *мн.* эре борсаҡ

бог алла, хоҙай, тәңре

бог//атеть *несов.* байыу, байығыу; **~атство** байлыҡ ◆ **природные ~атства** тәбиғәт байлыҡтары; **~атый** 1) *(состоятельный)* бай, хәлле; 2) *(обильный)* мул, бай; **~ урожай** мул уңыш; **страна ~ата лесом** ил урманға бай

богатырь *м* 1) *фолькл. (в эпосе)* батыр; 2) *перен. (силач)* бәһлеүән, баһадир

богач, ~ка бай

бодрость дәртлелек, күтәренкелек

бодрствовать *несов.* уяу булыу, йоҡламау

бодрый дәртле, күтәренке

боец һуғышсы

бой 1) *воен.* һуғыш; 2) *спорт.* алыш; 3) ~ **часов** сәғәт һуғыуы

бойк//ий 1) *(о человеке)* үткер, ҡыйыу; 2) *(оживленный)* ҡыҙыу, ҡайнап торған; ~**ая торговля** ҡыҙыу алыш-биреш

бойкот бойкот; ~**ировать** *несов.* бойкот яһау

бок 1) ҡабырға, ян; ~**а** *мн.* ҡабырғалар; **на** ~**у** ҡабырғала; **повернуться на** ~ ҡабырғаға әйләнеү; 2) *(сторона)* яҡ, сит, ҡыр

боков//ой ян, ҡыр; ~**ые места в вагоне** вагондағы ян урындар

боком *нареч.* ҡыр, ҡабырға менән

бокс I *(помещение, в том числе и в больнице)* бокс

бокс II *спорт.* бокс; **чемпионат по** ~**у** бокс буйынса чемпионат; **заниматься** ~**ом** бокс менән шөғөлләнеү; ~**ёр** боксёр; ~**ёрский**: ~**ёрские перчатки** боксёрҙар бирсәткәһе

болван *разг.* аңра, туң баш

болгар//ин, ~**ка** болгар; ~**ский** болгар...ы(е); ~ **язык** болгар теле

более 1. *нареч.* артыҡ; ~ **года** йылдан артыҡ; **не** ~ артыҡ түгел; **не** ~ **ста километров** йөҙ километрҙан артыҡ түгел; **2.** + *прил. (для образования сравнит. степени)* -раҡ/-рәк; ~ **дорогой** ҡиммәтерәк ◆ ~ **или менее** азмы-күпме; **ни** ~ **ни менее как** теп-теүәл, тәңгәл генә

болез//ненный ауырыу, сырхау; ~**нь** *ж* ауырыу, сир

болельщ//ик, ~**ица** көйәрмән

боле//ть I *несов. (3 л. ед. ч.* ~**ет***)* 1) *тж. чем* ауырыу, сирләү; **он уже давно** ~**ет** ул күптән ауырый; ~ **гриппом** грипп менән ауырыу; 2) *за кого, за что разг. кем, нимә өсөн* көйөү, көйәләнеү

бол//еть II *несов.* 1) *(3 л. ед. ч.* **болит***)* ауыртыу, һыҙлау; **у меня** ~**ит голова** минең башым ауырта: **зубы** ~**ят** теш һыҙлай; **у меня сердце болит** минең йөрәгем ауырта; 2) *перен. за кого, за что* ҡайғыртыу, борсолоу

болеутоляющ//ий: ~**ее средство** ауыртыуҙы баҫа торған сара

болот//истый һаҙмыт, һаҙлыҡ; ~**истая местность** һаҙмыт урын; ~**ный** һаҙға тәғәйен; ~**ные сапоги** һаҙға кейә торған итек; ~**о** һаҙлыҡ, һаҙ

болтать I *несов. чем* болғау, болғатыу

болт//ать II *несов. (разговаривать)* лығырлау, лыҡылдау; ~**овня** буш һүҙ, ләстит; ~**ун**, ~**унья** лығырлаҡ, ләститсе

боль *ж* ауыртыу, һыҙлау, әрнеү; ~ **в груди** күкрәктәге һыҙлау; **боли в желудке** ашҡаҙан ауыртыуы; **голов-**

на́я ~ баш ауыртыуы; **причини́ть** ~ **кому-л.** *(тж. перен.)* әрнетеү, әрнеү һалыу

больни́//ца больница; **попа́сть в** ~**цу** больницаға эләгеү, ятыу; ~**чный: в** ~**чных усло́виях** больница шарттарында

бо́льно 1. *нареч.* ауырттырып, ауырттырғансы; 2. *в знач. сказ.* ауыртыу; **мне** ~ мин ауыртынам

больн//о́й 1. 1) *(о человеке)* ауырыу, сирле; 2) *(об органе)* ауырыу, ауырыулы; ~**о́е се́рдце** ауырыу йөрәк; ~ **зуб** ауырыу теш; 2. →*сущ. м,* ~**а́я** *ж* ауырыу

бо́льше 1. *сравн. ст.* 1) *(от* **большо́й**) ҙурыраҡ; 2) *(от* **мно́го**) күберәк, артығыраҡ; **в два ра́за бо́льше** ике тапҡыр артығыраҡ; 2. *наре́ч.* ҡабат, башҡа; **я** ~ **туда́ не пойду́** ҡабат мин унда бармайым ◆ ~ **всего́** барыһынан күберәк

бо́льш//ий *сравн. ст. (от* **большо́й**) ҙурыраҡ

большинств//о́ күпселек; ~ **голосо́в** күпселек тауыш; **в** ~**е́ слу́чаев** күпселек осраҡта

больш//о́й ҙур, олο, дәү, әһәмиәтле; ~**а́я семья́** ҙур ғаилә; ~**о́е расстоя́ние** алыҫ ара; ~**а́я ско́рость** ҙур тиҙлек; ~**а́я побе́да** ҙур еңеү

бо́мба бомба

бомб//ёжка бомбаға тотоу; ~**и́ть** *несов.* бомба ташлау; ~**оубе́жище** бомбанан ҡасыу урыны

бордо́вый ҡуйы ҡыҙыл

боре́ц 1) *(за что-л.)* көрәшеүсе; **борцы́ за мир** тыныслыҡ өсөн көрәшеүселәр; 2) *спорт.* көрәшсе

бормота́ть *несов.* мығырлау

бород//а́ һаҡал; **с** ~**о́й** һаҡаллы; **без** ~**ы** һаҡалһыҙ

борозда бураҙна

боро́ться *несов.* 1) *(с кем-л., с чем-л., за что-л., против чего-л.)* көрәшеү; ~ **за мир** тыныслыҡ өсөн көрәшеү; ~ **с тру́дностями** ауырлыҡтар менән көрәшеү; ~ **за пе́рвенство** беренселек өсөн көрәшеү; 2) *спорт.* көрәшеү, алышыу

борт 1) *(судна, самолёта)* борт; **челове́к за** ~**ом!** кеше борттан ситтә!; **взять на** ~ бортҡа алыу; **на** ~**у́ самолёта** самолёт бортында; 2) *мн.* ~**а́** *(одежды)* сабыу

борщ борщ

борьба́ 1) *(ср.* бороться 1) көрәш; ~ **за мир** тыныслыҡ өсөн көрәш; ~ **с за́сухой** ҡоролоҡ менән көрәш; 2) *спорт.* көрәш; **во́льная** ~ ирекле көрәш; **класси́ческая** ~ классик көрәш

бос//ико́м *нареч.* ялан аяҡ; ~**о́й** ялан аяҡ; **на бо́су но́гу** яланғас аяҡҡа, ҡуңалтаҡ

босоно́жки *мн.* босоножка

ботан//ик ботаник; **~ика** ботаника; **~ический сад** ботаника баҡсаһы

ботинки *мн.* ботинка; **лыжные ~** саңғы ботинкаһы

бочка мискә

боя//знь *ж* ҡурҡыу; **~ться** *несов.* ҡурҡыу; **боюсь упасть** тәгәрәүҙән ҡурҡам; **не бойтесь!** ҡурҡмағыҙ!

браво! *межд.* браво!

брак I *(на производстве)* брак

брак II *(супружество)* никах; **вступить в ~** никахҡа инеү; **~ осочетание** никахлашыу

бранить *несов.* әрләү, тирғәү; **~ся** әрләшеү, тиргәшеү

бранн//ый: **~ое слово** әрләү һүҙе

брань *ж* әр

браслет браслет

брат ағай; **они братья** улар ағай-эне; **братья и сестры** ағайҙар һәм апай-һеңлеләр; **~ишка** ҡусты, эне; **~ский** туғандарса, туғандаш; **~ская дружба** туғандарса дуҫлыҡ; **~ство** туғанлыҡ

брать *несов.* алыу; **я беру уроки английского языка** мин инглиз теле дәрестәре алам; *(ср.* **взять***)*; **~ся** 1) *(за кого-что-л.— хвататься)* тотоноу, **~ за руки** ҡулға-ҡул тотоноу; 2) *(за что-л.— приниматься)* керешеү, тотоноу; **~ за работу** эшкә тотоноу *(ср.* **взяться***)*

бревн//о 1) бүрәнә; 2) *спорт.* бүрәнә; **упражнения на ~е** бүрәнәлә күнегеүҙәр

бред һаташыу; **~ить** һаташыу

брезгливый ерәнеүсән

брезент брезент

бригад//а бригада; **~ир** бригадир

бритва сәс бәкеһе, бритва

брить *несов.* 1) **~ бороду** һаҡал ҡырыу; **~ голову** башты ҡырыу; 2) *(кого-л.)* сәсен алыу, ҡырыу; **~ё** ҡырыныу; **~ся** ҡырыныу

брови *мн.* *(ед.* бровь *ж)* ҡаштар

брод кисеү

бродить I *несов.* *(где-л.)* ҡыҙырыу; **~ по городу** ҡала ҡыҙырыу

бродить II *(о вине, пиве и т. п.)* әсеү

бродяга *м* и *ж* берәҙәк

бронз//а, **~овый** *(из бронзы)* бронзанан яһалған

бронхит бронхит

бросать(ся) *несов.* *см.* **бросить(ся)**

броси//ть *сов.* 1) *(что-л., чем-л., куда-л., в кого-л., во что-л. — швырнуть)* ташлау, ырғытыу; сөйөү; **~ мяч** туп ырғытыу; **~ камнем** таш ташлау; 2) *(кого-л., что-л.— оставить, покинуть)* ҡалдырыу, ташлау; 3) *(что-л. или с неопр.*

прекратить) ташлау; ~ **курить** тәмәке тартыуҙы ташлау; **~ться** *(куда-л., на кого-л., на что-л., во что-л.)* ташланыу; ~ **бежать** йүгереп китеү; **мне ~лось в глаза** минең күҙгә ташланды

брошка, брошь *ж* брошка

брошюра брошюра

брусника ҡыҙыл көртмәле

брызгать *несов.* сәсрәү! **~ги** *мн.* сәсрәгән тамсылар; **-нуть** *сов. (однокр.)* сәсрәтеү

брюки *мн.* салбар; **спортивные** ~ спорт салбары

брюнет, ~ка брюнет

бугор дүң

буди//льник будильник; **~ть** *несов.* уятыу

будн//и *мн.* көндәлек тормош, гәҙәти көндәр; **в** ~ гәҙәти көндәрҙә; **~ичный** көндәлек; ~ **костюм** көндәлек костюм

будто 1 *союз* имеш, икән; **говорят,** ~ һөйләйҙәр, имеш...; **2.** *вводн. сл.* әйтерһең, гүйә; **~бы** әйтерһең дә, гүйә ки

будущ//ий 1. киләһе; **в ~ем году** киләһе йылда; **на ~ей неделе** киләһе аҙнала; **2.** →*сущ.* **~ее** *ср.* киләсәк; **в ~ем** киләсәктә; **~ее время** *грам.* киләсәк заман; **~ность** киләсәк

буква хәреф

буквальный: ~ **перевод** һүҙмә-һүҙ тәржемә

букварь *м* әлифба

букет гөлләмә, букет

букинистический: ~ **магазин** букинистик магазин

буксир буксир; **взять на** ~ *(судно, тж. перен. кого)* буксирга алыу; **~овать** *несов.* буксирлау

булавка булавка, төйрәүес

бул//ка, ~очка булка, күмәс

булочная икмәк *(магазины)*

бульвар бульвар

бульон һурпа

бума//га ҡағыз; **почтовая** ~ почта ҡағызы; **деловые ~ги** *(документы)* эш ҡағыҙҙары; **~жка** ҡағыз киҫәге

бумажн//ый ҡағыҙ; **~ая фабрика** ҡағыҙ фабрикаһы; ~ **мешок** ҡағыз тоҡ

буран буран

буржу//азия буржуазия; **~азный** буржуаз

бурн//ый ел-дауыллы; көслө; **~ое море** ел-дауыллы диңгеҙ; **~ое развитие** көслө үҫеш; **~ые споры** ҡаты бәхәс

буров//ой: ~ая скважина быраулау скважинаһы; **~ая вышка** или *сущ.* **~ая** *ж* быраулау вышкаһы, буровой

бурый һоро, көрән; ~**медведь** һоро айыу; ~ **уголь** көрән күмер

буря дауыл, ел-дауыл

бурят бүрәт; ~**ский** бүрәт...ы(е); ~ **язык** бүрәт теле

бусы *мн.* муйынсаҡ

бутерброд бутерброд; ~ **с сыром** сыр менән бутерброд

бутон сәскә бөрөһө

бутсы *мн.* бутса

бутылка шешә; ~ **молока** бер шешә һөт

буфер буфер

буфет 1) *(шкаф)* буфет; 2) *(кафе)* буфет; **позавтракать в** ~ буфетта ашап алыу

бухгалт//ер бухгалтер; ~**ерия** 1) бухгалтерия; 2) *(отдел)* бухгалтерия

бухта бухта

бушевать *несов.* ярһыу, ҡотороноу

бы *частица* -ар, -әр, -ор, -өр, -ыр; **я бы хотел** мин теләр инем

быва//ть *несов. (многокр.)* 1) *(где)* булыу; **он** ~**ет там ежедневно** ул унда көн дә була; **вы часто** ~**ете в театре?** Һеҙ театрҙа йыш булаһығыҙмы; 2) *(случаться)* булғылау, булыу; ~**ют случаи** хәлдәр булғылай ◆ **как ни в чем не** ~**ло** бер ни булмағандай

бывший булған, элекке

бык үгеҙ

было *(без ударений) частица* саҡ-саҡ; **он чуть** ~ **не упал** ул саҡ-саҡ тәгәрәмәне

был//ой 1. элекке, үткән; ~**ые годы** үткән йылдар; 2.→*сущ.* ~**ое** *ср.* үткәндәр

быстр//о *нареч.* шәп, тиҙ; ~**ый** тиҙ, шәп

быт 1 *(уклад жизни)* көнкүреш; **новый**~ яңы көнкүреш; 2) *(повседневная жизнь)* көндәлек тормош; **домашний** ~ йорттағы көндәлек тормош; **в** ~**у** тормошта

бытие йәшәйеш

бытов//ой көнкүреш; ~**ые условия** көнкүреш шарттары; ~**обслуживание** көнкүреш хеҙмәте

быть *несов.* 1) *(находиться где-л.)* булыу; **где вы были?** Һеҙ ҡайҙа булдығыҙ? **я был дома** мин өйҙә булдым; **я там не был, меня там не было** мин унда булманым; **мы там уже были** беҙ унда булдыҡ инде; **книга была на столе** китап өҫтәлдә ине; 2) *(кем, каким, как; иметь какой-л. вид. состояние)* булыу, ине; **он был инженером** ул инженер булды; **он был в пальто** ул пальтола ине; **нам было весело** беҙгә күңелле ине; **завтра нам будет некогда** иртәгә беҙҙең ваҡыт булмай; 3) *(состояться, произойти)* булыу; **экскурсия будет завтра** экскурсия иртәгә була; **собрание было**

вчера йыйылыш кисә булды; 4) *(иметься где-л., у кого-л.)* булыу; **у него не было с собой денег** уның үҙе менән аҡсаһы юҡ ине; **завтра у меня будет мало времени** иртәгә минең ваҡытым аҙ була; 5) *(в форме буд. вр. служит для образования сложных форм будущего времени) напр.:* **я буду вам писать** мин һеҙгә яҙырмын; **мы будем ждать** беҙ көтәсәкбеҙ ◆ **как ~ ?** ни эшләргә? ни хәл итергә?; *см. тж.* **есть II, нет 2**

бюджет бюджет

бюллетень *м* 1) *(сводка)* бюллетень; 2) **избирательный ~** һайлау бюллетене; 3) *разг. (больничный листок)* бюллетень

бюро *ср. нескл.* бюро; **~ заказов** заказдар бюроһы; **~ путешествий** сәйәхәттәр бюроһы

бюст 1) *(грудь)* бюст; 2) *(скульптура)* бюст

бюстгальтер бюстгальтер, түш ҡабы

В

в[**во**] *предлог* 1) *(о месте)* + П *(где?),* + В *(куда?)* -та, -тә, -ла, -лә, -ҙа, -ҙә, -да, -дә; -ға, -гә, -ҡа, -кә; **в театре** театрҙа; **пойти в театр** театрға барыу; **жить в Москве** Мәскәүҙә йәшәү; **поехать в Крым** Ҡырымға барыу; **во дворе** ишек алдында; **в нескольких километрах от города** ҡаланан бер нисә километрҙа; **он учится в институте** ул институтта уҡый; **поступить в институт** институтҡа инеү; **купить в магазине** магазинда һатып алыу; **быть избранным в комитет** комитетҡа һайланыу; 2) *(о времени)* + В *или* П: **в два часа дня** көндөҙгө икелә; **во вторник** шишәмбе көндө; **в этом году** быйыл, ошо йылда; 3) + П: **книга вышла в двух томах** китап ике томда сыҡты; **пьеса в трех действиях** өс шаршаулы пьеса

вагон вагон; **мягкий ~** йомшаҡ вагон; **купейный ~** купелы вагон; **~-ресторан** вагон-ресторан; **трамвайный ~** трамвай вагоны

важн//ый мөһим, әһәмиәтле; **~ое дело** мөһим эш; **это очень ~о был** бик мөһим

ваза ваза

вал I 1) *(насыпь)* ур; 2) *(волна)* ҙур тулҡын

вал II *тех.* ыуал

валун ҙур таш

вальс вальс *(көй һәм бейеү)*

валют//а валюта; **золотая** ~ алтын валюта; **иностранная** ~ сит ил валютаһы

вам Д, **вами** Т *от* **вы** һеҙгә, һеҙҙең тарафтан

ванн//а 1) *(сосуд)* ванна; 2) *(купание)* ванна; **принять** ~у ваннала йыуыныу *(лечение)* **принимать** ~ы, **ходить на** ~ы ваннаға инеү, ваннаға йөрөү ◈ **солнечная** ~ ҡояшта ҡыҙыныу; **воздушные** ~ы һауала сыныҡыу; ~**ая** *ж* ванна бүлмәһе

варежки *мн.* бейәләй

варёный бешкән

варенье ҡайнатма; **вишнёвое** ~ сейә ҡайнатмаһы

вариант вариант, төр

варить *несов.* бешереү; ~**ся** бешеү

вас Р, В, П *от* **вы** һеҙҙе

вата мамыҡ

вахт//а 1) *мор,* вахта; **стоять на** ~е вахтала тороу; 2) *(рабочая смена)* вахта

вахтёр вахтёр

ваш 1. [**ваша, ваше; ваши**] *мест. притяж.* һеҙҙеке; 2. *сущ.* 1) ~е *п* һеҙҙең; 2) ~**и** *мн.* һеҙҙекеләр; **где** ~? Һеҙҙекеләр ҡайҙа?

вбегать *несов.,* **вбежать** *сов. (куда)* йүгереп *(килеп)* инеү

вблизи 1. *нареч.* яҡында, яҡындан; **рассмотреть** *что-л.* ~ яҡындан ҡарау; 2. *предлог*+Р эргәһендә, янында; ~ **города** ҡала эргәһендә; ~ *от чего-л.* ниҙеңдер янында

вбок *нареч.* ҡабырғаға

вброд *нареч.:* **перейти реку** ~ йылғаны кисеп сығыу

введение инеш *(һүҙ)*

ввезти *сов. (куда); см. тж.* **ввозить**

вверх *нареч.* өҫкә, юғарыға; **посмотреть** ~ өҫкә ҡарау; ~ **по лестнице** баҫҡыс буйлап юғарыға; ~ **по реке** йылға буйлап юғарыға; ~**у** *нареч.* өҫтә, юғарыла

ввести *сов.* индереү; ~ **судно в гавань** судноны гаванға индереү

ввиду *предлог*+Р сәбәпле, -ға, -гә, -ҡа, -кә күрә; ~ **того, что** шул сәбәпле, шулай булғанға күрә

вводить *несов. см.* **ввести**: ~**ся** индерелеү; ~ **новые правила** яңы ҡағиҙәләр индерелә

ввоз йөк индереү; ~**ить** *несов.* 1) *см.* ввезти; 2) *(импортировать)* индереү

ввысь *нареч.* үргә, юғарыға

вглубь *нареч.* тәрәнгә

вдал//еке, ~**й** *нареч.* алыҫта, йыраҡта

вдаль *нареч.* алыҫҡа, йыраҡҡа

вдво//е *нареч.* икеләтә; икегә, урталай; ~ **больше** <**меньше**> икеләтә артыҡ <кәм>; **сложить** *что-л.* ~ ике-

гә бөкләү; ~ём *нареч.* икәүләп, икәү бергә; **мы** ~ беҙ икәүләп; **делать** *что-л.* ~ икәүләп ниҙер эшләү; **~йнé** икеләтә *нареч.*

вдевáть *несов.*, вдеть *сов.*: ~ **нитку в игóлку** энәгә еп һаплау

вдобáвок *нареч.* өҫтәүенә

вдов//á тол *(ҡатын);* **~éц** тол *(ир)*

вдоль 1. *нареч.* буйға; **2.** *предлог*+Р буйлап; [идти] ~ **бéрега** яр буйлап **~и поперёк** а) иңләп-буйлап; б) энәһенән ебенә тиклем

вдох тын алыш, һулыш

вдохнов//éние дәрт, илһам; **~и́ть** *сов.* дәртләндереү; **~и́ться** дәртләнеү; **~ля́ть(ся)** *несов. см.* **вдохнови́ть(ся)**

вдохнýть *сов.* тын алыу

вдрéбезги *нареч.* селпәрәмә; **разби́ться** ~ селпәрәмә килеү

вдруг *нареч.* ҡапыл, кинәт

вдыхáть *несов. см.* **вдохнýть**

ведéние: ~ **дел** эште алып барыу; ~ **хозя́йства** хужалыҡты алып барыу; ~ **собрáния** йыйылышты алып барыу

вéдомство ведомство

ведрó биҙрә, күнәк; ~ **воды́** *(бер)* биҙрә һыу

ведýщ//ий *(прич.)* **1.** *прил.* алдын(ғы); **~ая комáнда** *спорт.* алдын команда; **2.** →*сущ. м.,* **~ая** *ж* баш, етәксе; алып барыусы ~ **прогрáммы** <**телепередáчи**> телевизион тапшырыу программаһын алып барыусы

ведь *чáстица* да баһа, дә баһа; бит; **я** ~ **вам говори́л** мин һеҙгә әйттем дә баһа

вéжливый әҙәпле, ихтирамлы

вездé *нареч.* һәр ерҙә, бөтә урында

вездехóд вездеход

вез//ти́ *несов.* алып барыу, йөрөтөү; ~ **на сáнках** санала алып барыу ◆ **ему** <**тебе**> **~ёт** уға <һиңә> уңай килеп тора; **мне не ~ёт** миңә уңай килмәй

век 1) *(столетие)* быуат; **в XX** [двадцатом] **~е** XX [егерменсе] быуатта; 2) *(эпоха)* дәүер, быуат; **в наш** ~ беҙҙең дәүерҙә; **áтомный ~** атом дәүере; ◆ **весь свой ~** ғүҙенең бар ғүмерендә

вéки *мн. (ед.* **вéко)** күҙ ҡабағы

вековóй боронғо; бик ҡарт

вéксель *м* вексель

велé//ть *(сов.* и *несов.)* ҡушыу, бойороу; **мне** ~ **ли прийти** миңә килергә ҡуштылар

великáн бәһлеүән, алпамыша

вели́к//ий 1) бөйөк; **Вели́кая Октя́брьская социали-**

сти́ческая револю́ция Бөйөк Октябрь социалистик революцияһы; **~ие держа́вы** бөйөк державалар; 2) *кратк. ф. (кому)* ҙур; **эти ту́фли мне ~и́** был туфли миңә ҙур; **опа́сность была́ ~а́** ҡурҡыныс ҙур ине

великоле́пный гүзәл, бик матур

вели́чественный мөһәбәт, бөйөк

величина́ күләм, ҙурлыҡ; дәүмәл

велого́н//ка велосипедта уҙыш; **~ на тре́ке** тректа велосипедта уҙыш; **~щик** велосипедта уҙышыусы

велосипе́д велосипед; **е́здить <ката́ться> на ~е** велосипедта йөрөү; **во́дный ~** һыу велосипеды; **~и́ст, ~и́стка** велосипедсы

вело//спо́рт велоспорт; **~тре́к** велотрек

ве́на вена *(ҡан тамыры)*

венг//е́рский венгр...ы(е) **~язы́к** венгр теле; **~р, ~ерка** венгр (кешеһе)

венери́ческ//ий: ~ая боле́знь; ~ое заболева́ние венерик ауырыу

ве́ник миндек; **ба́нный ~** мунса миндеге

вено́к венок

ве́ра 1) *(в бога)* дин; 2) *(во что-л.)* ышаныс; **~в побе́ду <в справедли́вость>** еңеүгә <хаҡлыҡҡа> ышаныс

ве́рба өйәңке

верблю́д дөйә

верёвка бау

ве́р//ить *несов.* 1) *(в бога)* ышаныу; 2) *(кому, во что; чему)* ышаныу; **я вам ~ю** мин һеҙгә ышанам; **я э́тому** *(или* **в э́то) не ~ю** мин быга ышанмайым; **не ~ю свои́м глаза́м** үҙ күҙҙәремә ышанмайым

ве́рно *нареч.* 1) *(пра́вильно)* дөрөҫ; **соверше́нно ~** бик дөрөҫ; 2) *(преда́нно)* бирелеп; **~ служи́ть** *кому-л., чему-л.* бирелеп хеҙмәт итеү; **~сть** *(чему-л., кому-л.)* бирелгәнлек, тогролоҡ

верн//у́ть *сов.* ҡайтарыу; кире бороу; **~у́ться** ҡайтыу, кире боролоу; **~и́тесь!** кире боролоғоҙ!

ве́рн//ый 1) *(пра́вильный)* дөрөҫ; **~ое реше́ние** дөрөҫ ҡарар; 2) *(преда́нный)* тогро, бирелгән; **~ друг <помо́щник>** тогро дуҫ <ярҙамсы>; **~ая жена́** тоғро ҡатын; 3): **это ~ое сре́дство** был ышаныслы сара; 4): **идти на ~ую ги́бель** *(или* **смерть)** шикһеҙ һәләкәткә *(йәки* үлемгә*)* барыу

вероло́мный мәкерле

вероя́тн//о *вводн. сл.* ихтимал, ахыры; **он, ~, ско́ро придёт** ул оҙаҡламай килер ахыры; **~ый** ихтимал булған, мөмкин

верте́ть *несов. (что, чем)* әйләндереү; **~ся** әйләнеү, бор-

ғоланыу; ◈ **слово вертится [у меня] на языке** һүҙ телем осонда ғына тора

вертикальный вертикаль

вертолёт вертолёт; **~чик** вертолётсы

верующ//ий *(прич.)* → *прил.* аллаға *(дингә)* ышанған; →*сущ. м.* **~ая** *ж* диндар

верх өҫ; ◈ **взять** (*или* **одержать**) **~** *(над кем-л.)* өҫтөнлөк алыу, өҫкә сығыу; **~ний** өҫкө, юғарғы; **~ этаж** өҫкө ҡат; **~няя одежда** тышҡы кейем; **~нее течение** [**реки**] йылғаның юғарғы ағымы

верховный верховный, юғарғы; **Верховный Совет РФ** Рәсәй Федерацияһының юғарғы Советы; **~ суд** юғарғы суд

верхов//ой 1.: ~ая езда һыбай йөрөш; **соревнования по ~ой езде** һыбай йөрөш буйынса ярыш; **~ая лошадь** меңге ат; 2. *сущ. м* һыбайлы

верховье [**реки**] йылғаның юғарғы ағымы

верхом *нареч.* өҫ яҡлап

верхом *нареч.* һыбай; **ездить ~** һыбай йөрөү

верхушка 1) *(чего-л., тж. перен.)* баш, түбә; 2) *(дерева)* ос

вершина *м* 1) *(горы)* түбә; 2) *(дерева)* ос; 3) *перен.* *(чего-л.)* юғары ҡаҙаныш, бейеклек

вес 1) үлсәү, ауырлыҡ; **~ом [в] два килограмма** ике килограмм ауырлыҡта; 2) *спорт.* ауырлыҡ; **лёгкий ~** еңел ауырлыҡ; **в среднем ~е** уртаса ауырлыҡта; **борец тяжёлого ~а** ҙур ауырлыҡ көрәшсеһе; ◈ **на ~ золота** бик ҡәҙерле, ҡиммәтле

веселить *несов.* күңелләндереү, ҡыуандырыу; **~ся** күңел асыу

весёлый күңелле, көләс; **~ характер** күңелле холоҡ; **нам было весело** беҙгә күңелле булды

веселье уйын-көлкө, кәйеф-сафа

весенний яҙғы

веси//ть *несов.* тартыу; **это ~т два килограмма был** ике килограмм тарта

весло ишкәк; *мн.* **вёсла** ишкәктәр; **кормовое ~** ҡойроҡ ишкәге; **двухлопастное ~** ике башлы ишкәк *(для байдарки и каноэ)*

весн//а яҙ; **прошлой <будущей> ~ой** үткән <киләһе> яҙҙа; **~ой, ~ою** *нареч.* яҙын, яҙ көнө

веснушки *мн.* һипкелдәр

вести *несов.* 1) *(кого-л., куда-л.)* алып барыу; **эта дорога ведёт в город** был юл ҡалаға алып бара; 2) *(что-л.— руководить)* етәкселек итеү, алып барыу; **~ хозяйство** хужалыҡты алып барыу, **встречу ведёт судья** *спорт.* осрашыуҙы

судья алып бара; 3) *(что-л. — править)* йөрөтөү; ~ **машину** машинаны йөрөтөү; 4) *(что-л.— проводить, делать)* алып барыу, башҡарыу; ~ **борьбу** көрәш алып барыу; ~ **научную работу** ғилми эш башҡарыу; ~ **себя** *как-либо, каким-л. образом* үҙеңде тотоу

весть *ж* хәбәр ◆ **пропасть без вести** *(на войне)* хәбәрһеҙ юғалыу

весы *мн.* үлсәү

весь 1. [вся, всё; все] *мест.* бөтә, тотош, бар; ~ **день** көнө буйы; **вся страна** бөтә ил; **всё время** һәр ваҡыт, гел; **все люди** бар кешеләр; **2.**→*сущ.* 1) всё *ср.* бөтәһе; ~ **его радовало** бөтәһе уны шатландыра ине; 2) **все** *мн.* барыһы, бөтәһе; **все здесь?** барыһы ла бындамы?

весьма *нареч.* бик

ветвь *ж* 1) *(дерева)* ботаҡ; 2) *(ответвление, отрасль, линия родства)* тармаҡ

ветер ел; **сила ветра** елдең көсө; **сильный** <**слабый**> ~ көслө <әкрен> ел; **холодный** ~ һалҡын ел

ветеран ветеран; ~ **войны** һуғыш ветераны; ~ **труда** хеҙмәт ветераны

ветка 1) *(дерева)* ботаҡ; 2) *ж.-д.* тармаҡ

ветрен//ый 1) *(о погоде)* елле; **сегодня** ~**о** бөгөн (көн) елле; 2) *(о человеке)* елгыуар, еңел аҡыллы

ветхий туҙған

вечер 1) кис; **в шесть** [часов] ~**а** киске сәғәт алтыла; **под** ~ кискә табан; **по** ~**ам** кистәрен; 2) *(мероприятие)* кисә; **вы пойдёте на** ~? Һеҙ кисәгә бараһығыҙмы?; ~**еть** *несов.* кисләү

вечерн//ий киске; ~**ее заседание** киске ултырыш; ~**яя школа** киске мәктәп

вечером *нареч.* кис, кисен; **сегодня** ~ бөгөн кис; **вчера** ~ кисә кис; **завтра** ~ иртәгә кискә

вечн//о *нареч.* мәңге; ~**ый** мәңге, мәңгелек; ~**ая слава героям!** ҡаһармандарға мәңгелек дан!; **на** ~**ые времена** мәңгегә, мәңгелеккә

вешалка 1) *(предмет мебели для вешания одежды)* кейем элгес; 2) *(плечики для одежды)* элгес; 3) *(петля на одежде)* элмәк

вешать I *несов. то же, что* **взвешивать** I

вешать II *несов.* 1) *(что-л., на что-л)* элеү, элеп ҡуйыу; 2) *(кого-л. — казнить)* аҫыу; ~**ся** аҫылыныу

вещество матдә

вещь *ж* 1) *(предмет)* әйбер, нәмә; 2) *мн.* **вещи** *(имущество)* мөлкәт; 3) *(произведение)* әҫәр; **удачная** ~ уңышлы әҫәр

взад *нареч.*: **~ и вперёд** алға ла артҡа ла; **ни ~ ни вперёд** ни алға, ни артҡа
взаимн//ость үҙ-ара аңлашыу; **сотрудничество на основе ~ости** үҙ-ара аңлашыу нигеҙендә хеҙмәттәшлек; **~ый** үҙ-ара, бер-береңә
взаимо//влияние үҙ-ара йоғонто; **~выгодный** ике яҡҡа ла файҙалы; **~действие** үҙ-ара тәьсир; **~отношения** *мн.* үҙ-ара мөнәсәбәт; **~помощь** *ж* үҙ-ара ярҙам; **~понимание** бер-береңде аңлау
взаймы *нареч.* бурысҡа, үтескә; **брать <давать> ~** бурысҡа алыу <биреү>
взамен 1. *нареч.* алмашҡа; **2.** *предлог*+Р урынына; **~** *чего?* нимәнең урынына?
взбираться *несов. см.* **взобраться**
взве//сить *сов.*, **~шивать** *несов.* 1) үлсәү; 2) *перен.* үлсәү, иҫәпкә алыу; **~ свои возможности** үҙ мөмкинселектәреңде үлсәп ҡарау
взвод взвод
взволнов//анный тулҡынланған; **~ать** *сов.* тулҡынландырыу; **~аться** тулҡынланыу
взгля//д 1) ҡараш; **окинуть ~ом дом** йортҡа күҙ һалыу; **с первого ~да** тәү ҡараштан; 2) *перен.* ҡараш; **политические ~ды** сәйәси ҡараштар; **~нуть** *сов.* ҡарап алыу, күҙ ташлау; **~ на часы** сәғәткә ҡарап алыу
вздор юҡ-бар; **говорить ~** юҡ-бар һөйләү
вздох тын алыш, һулыш; **~нуть** *сов.* тын алыу
вздр//агивать *несов.* тертләү, һиҫкәнеү; **~огнуть** *сов.* тертләп китеү
вздыхать *несов. см.* **вздохнуть**
взима//ть *(несов.)* алыу; **~ пошлину** пошлина алыу; **~ться: ~ется штраф** штраф алына
взлёт күтәрелеү, осоу
взлет//ать *несов.*, (осоп) күтәрелеү; **~еть** *сов.* (осоп) күтәрелеү ◆ **~еть на воздух** *(взорваться)* көлө күккә осоу
взлётн//ый: ~ая полоса *(осоп)* күтәрелеү һыҙаты
взмах һелтәү, болғау; **~ивать** *несов.* һелтәү, ҡағыу *(ҡанат)*
взморье диңгеҙ буйы
взнос взнос: **членский ~** ағзалыҡ взносы
взобраться *сов.* менеү, үрмәләп менеү
взойти *сов.* 1) *(наверх)* күтәрелеү, менеү; 2) *(о светилах)* ҡалҡыу, сығыу; **солнце взошло** ҡояш ҡалҡты; *(о всходах)* игендәр шытып сыҡты
взор *(то же, что* **взгляд***)* ҡараш
взорвать *сов.* шартлатыу; **~ся** шартлау

взросл//ый 1. оло, өлкән; ~ **человек** оло кеше; **2.**→ **сущ.** ~**ые** *мн.* ололар

взрыв шартлау; ~ **аплодисментов** көслө ҡул сабыуҙар; ~**ать(ся)** *несов. см.* **взорвать(ся)**; ~**чатый**: ~**чатые вещества** шартлатыу матдәләре

взыска//ние *(наказание)* яза; **наложить** ~ яза биреү; ~**ть** *сов.* түләтеү, яуапҡа тарттырыу; ~ **пошлину** пошлина түләтеү

вид I. 1) *(внешность, состояние)* күренеш; 2) *(местность, пейзаж)* күренеш; ~ **города** ҡала күренештәре ◆ **иметь в** ~**у** *кого-что* күҙ уңында тотоу; **делать** ~ булып ҡыланыу (ишетмәмеш, күрмәмеш һ. б.).

вид II 1) төр, тармаҡ,; ~**ы растений** үҫемлектәрҙең төрҙәре; 2) *грам.* төр.; ~**ы глагола** ҡылым төрҙәре

виде//ть *несов.* 1) күреү; ~ **хорошо** яҡшы күреү 2) осратыу, күреү; ~**л друга** дуҫымды осраттым

видимо *вводн. сл.* моғайын, күрәһең, ахыры; ~, **не придёт** күрәһең, ул килмәҫ

видне́ться *несов.* күренеү, күренеп тороу

видн//о 1. *в знач. сказ.* күренә; **мне хорошо** ~ миңә яҡшы күренә; **ничего не** ~ бер ни ҙә күренмәй; **2.** *вводн. сл. то же, что* **видимо**; ~**ый** 1) *(доступный зрению)* күренеп торған; **дом виден издалека** йорт алыҫтан күренеп тора; **следы не** ~**ы** эҙҙәр күренмәй; **на** ~**ом месте** күренеп торған урында; 2) *(известный)* билдәле, күренекле; ~ **учёный** күренекле ғалим; 3) *(рослый, статный)* оҙон буйлы, һомғол; ~ **мужчина** һомғол ир

виз//а 1) *(разрешение на въезд, выезд и т. п.)* виза; ~ **на въезд** инеүгә виза; ~ **на выезд** сығыуға виза; **выдать** <**получить**> ~**у** виза биреү <алыу>; 2) *(пометка, подпись должностного лица на документе)* виза, тамға; **наложить** ~**у** виза һалыу

визг сарылдау тауышы

визировать *сов.* и *несов. (паспорт)* визалау; *(поставить визу на документе)* виза һалыу, виза ҡуйыу

визжать *несов.* сарылдау, әсе ҡысҡырыу

визит визит; ~ **дружбы** дуслыҡ визиты; **прибыть с официальным визитом** рәсми визит менән килеү; ~**ный**: ~**ная карточка** визит карточкаһы

викторина викторина

вилка 1) сәнеске; 2) *эл.* вилка

вин//а ғәйеп; **по его** ~**ё** уның ғәйебе менән; **это моя** ~ **был** минең ғәйеп;! **по** ~**е** *кого-л.* кемдеңдер ғәйебе менән

винегрет винегрет

винить *несов.* ғәйепләү

вино ҡыҙыл араҡы

винова́//тый ғәйепле; **я ~т <не ~т>** мин ғәйепле <ғәйепле түгел>; **~т!** кисерегеҙ, ғәйеп итмәгеҙ

вино́в//ник, ~ница ғәйепле кеше; **~ный** ғәйепле; **он ~ен <не ~ен>** [в э́том] бында ул ғәйепле <ғәйепле түгел>

виногра́д йөҙөм; **~ник** йөҙөм баҡсаһы; **~ный** йөҙөм; **~ сок** йөҙөм һуты

винт 1) *тех.* винт; 2) *мор., ав.* винт

винто́вка винтовка

виртуо́з бик оҫта кеше; **~ный** бик оста, виртуоз

висе́ть *несов.* аҫылынып, эленеп тороу

висо́к сикә

високо́сный: ~ год кәбисә йылы

вися́чий: ~ мост аҫма күпер; **~ замо́к** аҫма йоҙаҡ

витами́н витамин

витри́на витрина

вить *несов.* үреү, ишеү

ви́ться *несов.* 1) *(извива́ться — о реке, дороге)* бормаланыу; 2) *(о волоса́х)* тулҡынланып торған; 3) *(о расте́ниях)* үрелеү, сырмалыу

вихрь *м* ҡойон, өйөрмә

вишн//ёвый 1) *(из вишен)* сейәнән яһалған; 2) *(о цвете)* сейә төҫлө; **~я** сейә

вклад 1) *(денежный)* аҡса һалыу, вклад; 2) *перен. (во что-л.)* өлөш; **~ в де́ло ми́ра** тыныслыҡ эшенә өлөш; **~чик, ~чица** аҡса һалыусы; **~ывать** *несов. см.* **вложи́ть**

включ//а́ть(ся) *несов. см.* **включи́ть(ся)**; **~и́тельно** *нареч.* индереп, ҡушып; **~и́ть** *сов.* 1) *(кого-л., что-л., во что-л.)* индереү, теркәү; 2) *(что-л. привести в действие)* ебәреү, хәрәкәткә килтереү, тоташтырыу; **~ мото́р** моторҙы ебәреү; **~ ток** токты тоташтырыу; **~ свет** утты яндырыу; **~ ра́дио <телеви́зор>** радионы <телевизорҙы> асыу; **~и́ться** ҡушылыу

вкра́тце ҡыҫҡаса

вкруту́ю: свари́ть яйцо́ ~ йомортҡаны ҡаты итеп бешереү

вкус 1) *(ощущение во рту)* тәм; **на ~** тәмгә; **по ~у** тәме менән; 2) *(чувство краси́вого)* матурлыҡ тойғоһо; **де́ло ~а** йәне һөйгән йылан ите ашаған; **у неё хоро́ший ~** уның матурлыҡ тойғоһо нескә; **одева́ться со ~ом** матур, зауыҡ менән кейенеү; **~ный** тәмле; **о́чень ~но** бик тәмле

владе́//лец, ~лица эйә, хужа; **~ние** 1) *(облада́ние)* ҡулда тотоу, биләү; **быть в чьём-л. ~нии** кемдеңдер ҡулында булыу; 2) *мн.* **~ния** биләмәләр; **~ть** 1) *(облада́ть)* биләү, ҡулда тотоу; 2) *(уметь обраща́ться с чем-л.)* файҙалана белеү; 3) *(знать — какой-л. язык)* белеү; **каки́м языко́м вы ~ете?** Һеҙ ниндәй телде беләһегеҙ?

вла́жн//ость дымлылыҡ; ~ **во́здуха** һауаның дымлылығы; ~**ый** дымлы, еүеш

власт//ь *ж* 1) власть; **сове́тская** ~ совет власы; **госуда́рственная** ~ дәүләт власы; **борьба́ за** ~ власть өсөн көрәш; 2) *мн.* ~**и** власть, власть эйәләре; **ме́стные** ~**и** урындағы властар! **городски́е** ~**и** ҡала властары ◆ **быть во** ~**и** *чего-л.* ниҙеңдер йоғонтоһонда булыу

влёво *нареч.* һулға

влеза́ть *несов.*, **влезть** *сов.* 1) *(наве́рх, напр. на де́рево)* менеү, үрмәләү; 2) *(внутрь, напр. в дом через окно)* инеү, үтеп инеү

влече́ние әүәҫлек: ~ **к му́зыке** музыкаға әүәҫлек

влия́//ние йоғонто, тәьҫир; **оказа́ть** ~ *на кого-л.* йоғонто яһау; **под** ~**нием** *чего-л.* ниҙеңдер йоғонтоһонда; ~**тельный** йоғонтоло; ~**ть** *несов.* йоғонто яһау; ~ *на кого-л.* кемгәлер тәьҫир итеү; **э́то не** ~**ет на де́ло** быының эшкә йоғонтоһо юҡ

влюб//и́ться *сов.* ғашиҡ булыу; ~ *в кого-л.* кемгәлер ғашиҡ булыу; ~**лённый** *прил.* и →*сущ. м.* ~**лённая** *ж* ғашиҡ; ~**ля́ться** *несов. см.* **влюби́ться**

вмен//и́ть *сов.*, ~**я́ть** *несов.*: ~ *что-л., кому-л.* **в обя́занности** кемдеңдер вазифаһына индереү, бурысы итеү

вме́сте *нареч.* бергә: ◆ ~ **с** *предлог*+*Т* кем менәндер бергә; **пойти́** ~ *с кем-л.* берәйһе менән бергә барыу; ~ **со мной** минең менән бергә; ~ **с тем** шулай булыуға ҡарамаҫтан

вмести́//тельный һыйышлы, иркен; ~ **зал** иркен зал; ~**и́ть** *сов. см.* **вмеща́ть** һыйҙырыу

вме́сто *предлог*+Р урынына; **кто пойдёт** ~ **вас?** Һеҙҙең урынға кем бара?

вмеша́//тельство ҡыҫылыу, тығылыу; ~ **во вну́тренние дела́ страны́** илдең эске эштәренә тығылыу; ~**ться** *сов.* ҡыҫылыу; ~ **в разгово́р** хәбәргә ҡыҫылыу

вме́шиваться *несов. см.* **вмеша́ться**; ~ *в чьи-л.* **дела́** кемдеңдер эшенә ҡыҫылыу

вмеща́//ть *несов.* һыйҙырыу; **зал** ~**ет восемьсо́т челове́к** залға һигеҙ йөҙ кеше һыя; ~**ться** һыйыу

вмиг *наре́ч.* ҡапыл, күҙ асып йомғансы

внача́ле *наре́ч.* башта, тәүҙә, әүәл

вне *предлог*+*Р* тыш, ситтә; ~ **до́ма** өйҙән ситтә; ~ **игры́** *спорт,* уйындан сыҡҡан

внедр//и́ть *сов.*, ~**я́ть** *несов.* индереү

внеза́пн//о *наре́ч.* ҡапыл, көтмәгәндә; ~**ый** көтөлмәгән; ~**ое нападе́ние** көтөлмәгән һөжүм

внеочередн//о́й сираттан тыш; ~**о́е заседа́ние** сираттан тыш ултырыш

внести *сов.* 1) *(внутрь)* индереү, алып инеү; **~вещи в дом** әйберҙәрҙе өйгә индереү; 2) *(уплатить)* түләү; **~ плату** хаҡ түләү; 3) *(включить)* индереү; **~ в список** исемлеккә индереү; **~ предложение** тәкдим индереү

внешне *нареч.* тыштан

внешне//политический тышҡы политик; **~торговля** тышҡы сауза

внешн//ий 1) *(наружный)* тышҡы; **~ вид** тышҡы күренеш; 2) *(относящийся к иностранным государствам)* тышҡы; **~яя политика** тышҡы политика; **~яя торговля** тышҡы сауҙа; **~ость** ҡиәфәт

вниз *нареч.* түбәнгә, аҫҡа; **~ по лестнице** баҫҡыс буйлап түбәнгә; **~ по течению** ағым менән аҫҡа табан; **~у** *нареч.* түбәндә, аҫта

вник//ать *несов.*, **~нуть** *сов.* аңлау, төшөнөү

внима//ние 1) *(сосредоточенность)* иғтибар, диҡҡәт; **принять во ~** иғтибарға алыу; **обратить** *на что-л.* **~** иғтибар итеү; **не обращайте на это ~ния** быға иғтибар итмәгеҙ; 2) *(забота; расположение)* иғтибар, диҡҡәт; **оказать** *кому-л.* **~** иғтибар күрһәтеү; **~тельный** 1) иғтибарлы, диҡҡәтле; 2) *(заботливый)* ҡайғыртыусан, иғтибарлы

вничью *нареч.* бер яҡтың да отмауы менән; **игра закончилась ~** уйын бер яҡтың да отмауы менән тамамланды

вновь *нареч.* яңынан, тағы ла

вносить *несов. см.* **внести**

внук *(сын сына)* ейән; *(сын дочери)* ейән; **~и** *мн. (собир. т. е. дети детей)* ейәндәр

внутрени//ий 1) эске, эстәге; **с ~ей стороны** эске яҡтан; 2) *(внутригосударственный)* эске; **~яя политика** эске политика; **~яя торговля** эске сауҙа; **Министерство ~их дел** эске эштәр министерствоһы; **~ость** 1) *(чего-л.)* эс, эс яҡ; 2) *мн.* **~ости** *(человека, животного)* эс-ҡарын

внутри 1. *нареч.* эстә; **осмотреть ~ и снаружи** эстән һәм тыштан ҡарау; 2. *предлог*+*Р* эсендә; **~ помещения** бина эсендә

внутрь 1. *нареч.* эскә; **войти ~** эскә инеү; 2. *предлог*+*Р* эсе; **~ дома** өй эсе

внучка *(дочь сына)* ейәнсәр; *(дочь дочери)* ейәнсәр

внуш//ать *несов.* 1) *(заставлять усвоить что-л.)* өйрәтеү, һеңдереү; **~ уважение к старшим** ололарҙы ихтирамларға өйрәтеү; 2) *(вызывать)* тыуҙырыу; **~ страх** ҡурҡыу тыуҙырыу; **~ опасения** шикләнеү тыуҙырыу; **~ение** әйтеп һеңдереү

вовлекать *несов.*, **вовлечь** *сов.* йәлеп итеү

вовремя *нареч.* ваҡытында, кәрәкле ваҡытта

во-вторых *вводн. сл.* икенсенән

вода һыу; **морская ~** диңгеҙ һыуы; **питьевая ~** эсә торған һыу; **дождевая ~** ямғыр һыуы; **минеральная ~** минераль һыу ◆ **внутренние воды** эске һыуҙар

водитель машина йөрөтөүсе; **~ский: ~ские права** машина йөрөтөүгә хоҡуҡ

водить *несов. см.* **вести; ~ машину** машина йөрөтөү

водиться *несов.* булыу, йәшәү; **в этом озере водится рыба** был күлдә балыҡ бар

водка араҡы

водн//ый 1) һыу; **~ое хозяйство** һыу хужалығы; **~ая система** һыу системаһы; **~ спорт** һыу спорты; 2) *(приготовленный на воде)* һыулы; **~ раствор** һыулы иретмә

водо//ворот һыу өйөрмәһе; **~ событий** ваҡиғалар тулҡыны; **~ём** һыу ятҡылығы

водолаз водолаз; **~ный: ~ костюм** водолаз костюмы

водо//напорный: ~напорная башня һыу ебәреү башняһы; **~пад** шарлауыҡ; **~плавающий: ~плавающая птица** йөҙгөс ҡош

водопровод һыу үткәргес: **~ный** һыу үткәргес; **~ кран** һыу үткәргес кран

водород водород

водоросли *мн.* ылымыҡтар

водо//снабжение һыу менән тәьмин итеү; **~хранилище** һыу һаҡлағыс

водян//истый һыуһыл; **~ой** һыу(лы); **~ое отопление** һыу менән йылытыу; **~ое охлаждение** *авто.* һыу менән һыуытыу

воевать *несов.* һуғышыу, көрәшеү

военно//-воздушный: ~воздушные силы хәрби-һауа көстәре; **~морской; ~ флот** хәрби-диңгеҙ флоты; **~-морская база** хәрби-диңгез базаһы; **~-морские силы** хәрби-диңгеҙ көстәре

военно//обязанный *м* армияла хеҙмәт итергә тейешле; **~плённый** *м* хәрби әсир; **~служащий** *м* хәрби хеҙмәткәр

военн//ый 1. хәрби, һуғыш; **~ое время** һуғыш ваҡыты; **~ врач** хәрби врач; **2.→***сущ. м.* хәрби кеше *(хеҙмәткәр)*

вожат//ый, ~ая вожатый

вождь *м* юлбашсы

вожжи *мн.* дилбегә

воз йөк

возбу//дить *сов.,* **~ждать** *несов.* 1) *(что-л.— вызвать какие-л. чувства)* уятыу, тыуҙырыу; **~ аппетит** аппетит уятыу; 2) *(кого-л.— взволновать)* ҡуҙғатыу, ярһытыу; **~ судебное дело** суд эше ҡуҙғатыу; **~ждение** ярһыу; **прийти в ~** ярһыу хәлгә килеү

возвести́ *сов.*, **возводи́ть** *несов.* **1.** һалыу, ҡороу; **2.** үрләтеү, күтәреү

возвра//ти́ть *сов.* ҡайтарыу, ҡайтарып биреү; **~ти́ться** ҡайтыу, кире ҡайтыу; **~ из поѐздки** йөрөп кире ҡайтыу; **~щать(ся)** *несов. см.* **возврати́ться**; **~ще́ние** ҡайтыу; **по ~щении** ҡайтҡас

возвыш//а́ться *несов.* дәрәжә күтәреү; **~е́ние** күтәрелеү, үрләү

возвышенн//ость ҡалҡыулыҡ; **~ый** 1) *(о местности)* ҡалҡыу; 2) *перен. (о чувства́х и т. п.)* юғары, бөйөк; **~ая цель** юғары маҡсат

возгла́в//ить *сов.*, **~ля́ть** *несов.* етәкләү, етәкселек итеү; **~ борьбу́ за мир** тыныслыҡ өсөн көрәште етәкләү; **~ делега́цию** делегацияға етәкселек итеү

возде́йств//ие тәьҫир, йоғонто; **~овать** *сов.* и *несов.* *(на кого-л., на́что-л)* тәьҫир итеү, йоғонто яһау

возде́л//ать *сов.*, **~ывать** *несов.* эшкәртеү

воздержа́ться *сов.*, **возде́рживаться** *несов.* *(от чего-л.)* тыйылыу, баш тартыу; **~ от отве́та** яуаптан баш тартыу

во́здух һауа; **на откры́том** (*или* **на све́жем**) **~е** асыҡ (*йәки* саф) һауала; **подня́ться в ~** һауаға күтәрелеү

возду́шн//ый 1): **~ое сообще́ние** һауа юлы; 2) *перен.* еңел, үтә еңел

воззва́ние өндәмә

воззре́ние ҡараш

вози́ть *несов. см.* **везти́** ташыу, йөрөтөү

возлага́ть *несов. см.* **возложи́ть** ◆ **~ наде́жду** *на́кого-л., на́что-л.* өмөт итеү, ышаныу

во́зле *предлог*$+P$ янында, эргәһендә; **~ нас** беҙҙең эргәлә; **~ доро́ги** юл эргәһендә; **останови́ться ~ до́ма** өй янында туҡтау

возложи́ть *сов.* һалыу; **~ вено́к** венок һалыу

возме́здие әжер, ҡоһор

возме//сти́ть *сов.*, **~ща́ть** *несов.* ҡаплау; **~ще́ние** ҡаплау; **~ убы́тков** зыяндарҙы ҡаплау

возмо́жн//о **1.** *в знач. сказ.* мөмкин; **это вполне́ ~** был тулыһынса мөмкин; **2.** *вводн. сл.* ихтимал, бәлки; **~, бу́дет дождь**; ихтимал, ямғыр булыр; **~ость** мөмкинлек; **при пе́рвой ~ости** мөмкинлек тыуғас та; **по ~ости** мөмкин булғанса; **больши́е ~ости** ҙур мөмкинлектәр; **~ый** мөмкин булған

возму//ти́тельный асыу килтергес, асыуға тейгес; **это ~ти́тельно** был асыуҙы килтерә; **~ти́ть(ся)** *сов. см.* **возмуща́ть (ся)**; **~ща́ть** *несов.* асыу тыуҙырыу; **меня́ ~ща́ет** минең асыу килә; **~ща́ться** асыу килеү; **чем вы ~ща́е-**

тесь? Һеҙҙең нимәгә асыуығыҙ килә?; **~ще́ние** асыу, йән көйөү; **с ~ще́нием** асыу менән

вознагра//ди́ть *сов.*, **~жда́ть** *несов.* бүләкләү; **~жде́ние** бүләк; **де́нежное ~** аҡсалата бүләк

воз//ника́ть *несов. см.* **возни́кнуть; ~никнове́ние** тыуыу, килеп сығыу; **при ~никнове́нии пожа́ра** янғын килеп сыҡҡанда; **~ни́кнуть** *сов.* килеп сығыу

возобнов//и́ть *сов.* яңыртыу; **~ догово́р** килешеүҙе яңыртыу; **~и́ться** яңырыу; **~ле́ние** яңынан тыуыу, яңырыу; **~ля́ть(ся)** *несов. см.* **возобнови́ть(ся)**

возра//жа́ть *несов. см.* **возрази́ть; я не ~жа́ю про́тив э́того** мин быға ҡаршы түгел; **~же́ние** ҡаршы булыу, ҡаршылыҡ; **~зи́ть** *сов.* ҡаршы төшөү, ҡаршы килеү; **~** *кому-л.* кемгәлер ҡаршы төшөү

во́зраст йәш; **в ~е пятиде́сяти лет** илле йәштә

возрас//та́ть *несов.*, **~ти́** *сов.* үҫеү, артыу; **потре́бности возросли́** ихтыяждар үҫте

возро//ди́ть *сов.* торғоҙоу, яңынан аяҡҡа бастырыу; **~ди́ться** яңынан аяҡҡа баҫыу; **~жде́ние** яңырыу; **эпо́ха ~** яңырыу дәүере

во́ин һуғышсы, яугир; **~ский** хәрби, ғәскәри; **~ское зва́ние** хәрби звание; **~ская часть** хәрби часть; **~ская обя́занность** хәрби бурыслылыҡ

вои́нственный һуғышсан

вой олоу

во́йлок кейеҙ

война́ һуғыш; **Вели́кая Оте́чественная ~ (1941—1945)** Бөйөк Ватан һуғышы (1941—1945); **гражда́нская ~** граждандар һуғышы

войска́ *мн. (ед.* **во́йско)** ғәскәрҙәр

войти́ *сов.* инеү; **разреши́те ~** инергә рөхсәт итегеҙ; **войди́те!** инегеҙ!

вокза́л вокзал; **речно́й ~** һыу юлы вокзалы

вокру́г 1. *нареч.* тирә-яҡ, әйләнә-тирә; **2.** *предлог*+Р әйләнәһе, тирәһе; **обойти́ ~ до́ма** өй тирәһен әйләнеп сығыу; **сиде́ть ~ стола́** өҫтәл эргәһендә ултырыу

вол үгеҙ

волево́й көслө ихтыярлы

волейбо́//л волейбол; **~ли́ст, ~ли́стка** волейболсы; **~льный: ~льная кома́нда** волейбол командаһы; **~льная площа́дка** волейбол майҙансығы

волк бүре

волн//а́ 1) тулҡын; **2)** *радио* тулҡын; **длина́ ~ы́** тулҡын оҙонлоғо; **дли́нные <коро́ткие> во́лны** оҙон <ҡыҫҡа> тулҡындар; **на сре́дних ~а́х** урта тулҡындарҙа

волне́ние 1) *(на воде)* тулҡынланыу; **2)** *(нервное воз-*

буждение) тулҡыныу; борсолоу; **прийти в ~** тулҡынып китеү; **с ~ем** тулҡыныу менән

волнистый тулҡынланып торған

волн//овать *несов.* тулҡынландырыу, борсоу; **это меня не ~ует** быға минең иҫем китмәй; **~оваться** тулҡынланыу, борсолоу; **я ~уюсь** мин тулҡынланам; **не ~уйтесь!** борсолмағыҙ!

волнующий тулҡынландырғыс

волокно сүс; **искусственное ~** яһалма сүс

волосы *мн. (ед.* **волос***)* сәс; *(у человека),* ҡыл *(у животных),* йөн, төк *(у человека, животных на теле)*

волч//ий бүре; **~ья стая** бүре өйөрө; **~ья шкура** бүре тиреһе

волшебн//ик, ~ица тылсым эйәһе; **~ый** 1) тылсымлы; 2) *перен.* һоҡланғыс, мөғжизәле

вольн//о *нареч.* ирекле ◆ **~!** *(команда спорт., воен.)* вольно!; **~ый** ирекле, азат; **~ые упражнения** *спорт.* ирекле күнегеүҙәр; **~ стиль** *(плавания)* ирекле стиль

вол//я 1) *(способность добиваться чего-л.)* ихтыяр; **сила ~и** ихтыяр көсө; **~ к победе** еңеүгә ихтыяр; 2) *(желание требование)* теләк, ынтылыш; **~ народа** халыҡтың теләге; 3) *(свобода)* ирек, азатлыҡ; **на ~е** иректә; **выпустить на ~ю** иреккә сығарыу

вон I *нареч.* тышҡа, ситкә; **выйти <выгнать> ~** тышҡа сығыу <ҡыуыу>; **~!** *межд.* бар сыҡ, бар кит!

вон II *частица* ана, бына

вообра//жать *несов см.* **вообразить; ~жение** хыял итеү; **~зить** *сов.* 1) 1) *(представить себе)* күҙ аллау, күҙ алдына килтереү; 2) *(предположить)* уйлау, фараз итеү

вообще *нареч.* ғөмүмән

воодушев//ить *сов.* рухландырыу, дәртләндереү; **~иться** рухланыу, дәртләнеү; **~ление** рух, дәрт; **с ~лением** дәрт менән; **~лять(ся)** *несов. см.* **воодушевить(ся)**

вооруж//ать(ся) *несов. см.* **вооружить(ся); ~ение** 1) *(действие)* ҡоралланыу; 2) *(военное снаряжение, оружие)* ҡорал; **сокращение ~ений** ҡоралды кәметеү; **~ённый** ҡораллы; **~ённые силы** ҡораллы көстәр; **~ённый конфликт** ҡораллы янъял; **~ить** *сов. (оружием, тж, перен.)* ҡоралландырыу; **~иться** ҡоралланыу

во-первых *вводн. сл.* беренсенән

вопло//тить *сов.* ашырыу, башҡарыу; *~что-л.* **в жизнь** тормошҡа ашырыу; **~титься** *(во что-л.)* тормошҡа ашыу; **~щать(ся)** *несов. см.* **воплотить(ся); ~щение** 1) (действие) тормошҡа ашыу, башҡарылыу; 2) *(олицетворение какого-л. качества)* кәүҙәләнеш

вопреки *предлог*+Д ҡарамаҫтан, ҡаршы; ~ **его желанию** уның теләгенә ҡаршы

вопрос 1) *(обращение к кому-л.)* һорау; **задать** ~ һорау биреү; 2) *(проблема, задача)* мәсьәлә; **поставить** ~ һорау ҡуйыу

вор уғры, бур; ~**овка** уғры, бур *(ҡатын-ҡыҙ)*

ворваться *сов. (куда-л.)* бәреп инеү

воробей турғай

воров//ать *несов.* урлау; ~**ство** уғрылыҡ, бурлыҡ

ворон ҡоҙғон

ворона ҡарға, ала ҡарға

воронка 1) *(лейка)* буранка, 2) *воен.* соҡор

ворота *мн.* 1) ҡапҡа; 2) *спорт.* ҡапҡа; **бить по** ~**м** ҡапҡаға ҡарап һуғыу <тибеү>

воротни//к яға; ~**чок** күлдәк яғаһы

ворочать *несов.* әйләндереү, ҡуҙғатҡылау; ~**ся** әйләнгеләү, әйләнеп тулғаныу

ворчать *несов.* 1. ырылдау *(о собаке)*; 2. мығырлау

восемнадцать ун һигеҙ

восемь һигеҙ; ~**десят** һикһән; ~**сот** һигеҙ йөҙ

воск балауыҙ

воскли//кнуть *сов.* әйтеп биреү; ҡысҡырып ебәреү; ~**цание** өндәш, өндәшеү тауышы; ~**цать** *несов. (многокр.) см.* **воскликнуть**

воскр//есенье йәкшәмбе; **в** ~ йәкшәмбе көндө; **по** ~ **есеньям** йәкшәмбе һайын; ~**есный**: **в** ~**есные дни, по** ~**есным дням** йәкшәмбе көндәрҙә

воспаление шешеү; ~ **лёгких** үпкә шешеү

воспитание тәрбиә

воспитанн//ик, ~**ица** тәрбиәләнеүсе; ~**ый** тәрбиәле

воспита//тель, ~**тельница** тәрбиәсе; ~**ть** *сов.* тәрбиәләү

воспитывать *несов. см.* **воспитать**; ~**ся** *(где-л.)* тәрбиәләнеү

воспламен//иться *сов.,* ~**яться** *несов.* тоҡаныу, ҡабыныу

воспользоваться *сов. (чем-л.)* файҙаланыу; ~ **случаем** осраҡтан файҙаланыу

воспоминание хәтирә

воспре//тить *сов.,* ~**щать** *несов.* тыйыу; **вход** ~**щён** инеү тыйылған; ~**щаться: курить** ~**щается** тәмәке тартыу тыйыла

воспри//нимать *несов.,* ~**нять** *сов.* үҙләштереү, аңлап ҡабул итеү; ~**ятие** үҙләштереү, зиһенгә алыу

воспроиз//вести *сов.,* ~**водить** *несов.* яңынан терғеҙеү, ҡабат етештереү

воспрянуть *сов.:* **~ду́хом** күңел күтәрелеп китеү, рухланып китеү

восстава́ть *несов. см.* **восста́ть**

восстана́вливать(ся) *несов. см.* **восстанови́ть(ся)**

восста́ние баш күтәреү, күтәрелеш; **вооружённое ~** ҡораллы күтәрелеш; **подня́ть ~** баш күтәреү

восстанов//и́ть *сов.* 1) *(что-л. — привести в прежнее состояние, построить заново)* яңынан аяҡҡа баҫтырыу; 2) *(кого-л.— против кого-чего-л.)* ҡаршы ҡуйыу; **~и́ться** аяҡҡа баҫыу; **~ле́ние** аяҡҡа баҫыу, торғоҙолоу

восста́ть баш күтәреү, ҡаршы күтәрелеү

восто́к көнсығыш; **на ~е** көнсығышта; **Восто́к, страны Восто́ка** Көнсығыш, Көнсығыш илдәре

восто́рг ҙур ҡыуаныс *(шатлыҡ);* **прийти́ в ~** ҙур шатлыҡ кисереү; **привести́ в ~** ныҡ ҡыуандырыу

восхи//ти́ть(ся) *сов. см.* **восхища́ть(ся)**; **~ща́ть** *несов.* һоҡландырыу; **~ща́ться** һоҡланыу, хайран ҡалыу **~** *(чем-л.);* **~ще́ние** һоҡланыу

восхо́//д ҡалҡыу, сығыу; **~ со́лнца** ҡояш ҡалҡыу; **~ди́ть** *несов.* ҡалҡыу, тыуыу; **~жде́ние** күтәрелеү, менеү; **~ на́ гору** тауға менеү

восьмо́й һигеҙенсе

вот *части́ца* бына; **~ мой па́спорт** бына минең паспортым ◆ **~ как!** бына нисек!

воткну́ть *сов.* ҡаҙау, сәнсеү

впада́ть *несов. (о реке)* ҡойоу, ҡушылыу

впервы́е *на́реч.* тәү башлап

вперёд *на́реч.* алға

впереди́ 1. *на́реч.* алдан, алға; **быть <идти> ~** алда булыу, алдан барыу; 2. *предлог*+Р алда, алдынан; **~ нас** беҙҙән алда

впечатле́ни//е тәьҫир, тәьҫорат; **быть под ~ем** *чего-л.* нимәләрҙер тәьҫирендә булыу; **произвести́ хоро́шее ~** *(на кого-л.)* яҡшы тәьҫир яһау

вплавь *на́реч.* йөҙөп

вполго́лоса *на́реч.* аҡрын тауыш менән

вполне́ *на́реч.* тулыһынса, бөтөнләй, тамам

впо́ру *на́реч.:* **быть ~** *кому-л. (напр. об одежде)* таман булыу

впосле́дствии *на́реч.* аҙаҡтан, һуң, һуңынан

впра́ве *в знач. сказ.+ неопр.* хаҡлы, хаҡы бар; **он не ~ так поступа́ть** уның былай эш итергә хаҡы юҡ

впра́во *на́реч.* уңға

впредь *на́реч.* киләсәктә, алда

впус//ка́ть *несов.*, **~ти́ть** *сов.* индереү, үткәреү, ебәреү

враг дошман

враж//да́ дошманлыҡ; **~де́бный** дошман, дошмандарса; **~дова́ть** *несов.* дошманлашыу, дошман күреү

вра́жеский дошман

враспло́х *наре́ч.:* **заста́ть** *(кого-л.)* **~** көтмәгәндә (ҡапыл) килеп сығыу

врата́рь *м спорт.* ҡапҡасы

врать *несов.* алдау, ялғанлау

врач врач, табиб

враче́бн//ый: ~ая по́мощь врач ярҙамы

вращ//а́ть *несов.* әйләндереү, өйрөлтөү; **~а́ться** әйләнеү, өйөрөлөү; **~е́ние** әйләнеш

вред зыян, зарар; **~и́ть** *несов. (кому-л. чему-л.)* зарар итеү, зыян килтереү; **~ный** зарарлы; **это ~но для здоро́вья** был һаулыҡ өсөн зарарлы

вре́менн//ый ваҡытлы; **~ое удостовере́ние** ваҡытлы танытма; **~рабо́тник** ваҡытлы хеҙмәткәр

вре́м//я 1) ваҡыт; **в како́е ~?** ҡайһы ваҡытта? ҡасан?; **за́втра в э́то же ~** иртәгә ошо ваҡытта; **в любо́е ~** һәр ваҡыт; **~ го́да** йыл миҙгеле; **ле́тнее ~** йәйге ваҡыт; **~ обе́да, обе́денное ~** төш ваҡыты; **рабо́чее ~** эш ваҡыты; **прошло́ мно́го ~ени** күп ваҡыт үтте; **у меня́ нет [свобо́дного] ~ени** минең буш ваҡытым юҡ; 2) *(ча́сть суток)* сәғәт, ваҡыт; **ско́лько [сейчас] ~ени?** [хәҙер] сәғәт нисә?; **по моско́вскому ~ени** Мәскәү ваҡыты менән *(см. тж.* **час**); 3) *гра́м.* заман ◆ **в настоя́щее ~** хәҙерге ваҡытта, әле; **в после́днее ~** һуңғы ваҡытта; **[в] пе́рвое ~** тәүге осорҙа; **все ~** һәр ваҡыт; **в ско́ром ~ени** тиҙҙән, тиҙ арала; **тем ~енем** шул арала; **в то же [са́мое] ~** шул уҡ ваҡытта; **~ена́ми, по ~ена́м** ҡайһы берҙә; **со ~енем** ваҡыты менән; **~ от ~ени** ваҡыт-ваҡыт; **в своё ~** үҙ ваҡытында; **на ~** ваҡытлыса; **во ~** *чего-л.* ниҙер барған ваҡытта; **в то ~, как...** шул ваҡыт араһында, шул арала

врозь *наре́ч.* айырым, башҡа

вруч//а́ть *несов. см.* **вручи́ть; ~е́ние: ~ награ́д** награда тапшырыу; **~и́ть** *сов.* тапшырыу, биреү

врыва́ться *несов. см.* **ворва́ться**

вряд ли *ча́стица* ай-һай, -мы/-ме икән

вса́дни//к, ~ца һыбай(лы)

все *мн. от* весь, вся, всё; *см.* **весь**

всё *ср. см.* **весь**

всё *наре́ч.+срав́. ст.:* **~ху́же** насарайғандан насарая: **~ бо́лее и бо́лее** һаман, торған һайын ◆ **~ ещё** һаман да; **~равно́** бары бер; **~же** шулай за. шулай булыуға ҡарамаҫтан

всегда́ *наре́ч.* һәр ҡасан, һәр саҡ; **как ~** һәр саҡтағыса

всего́ 1. *наре́ч. (итого)* бөтәһе, бары, барлығы; **2.** *частица*

(только, лишь) ни бары, тик; ғына, генә, ҡына, кенә; **прошёл ~ год** бары йыл ғына үтте

вселённая йыһан, ғәләм

всел//и́ть *сов.* 1) *(кого-л., куда-л.— поселить)* йәшәргә индереү, урынлаштырыу; 2) *перен. (что-л., в кого-л.)* күңелгә һалыу, тыуҙырыу; **~и́ть** *(в кого-л.)* **уверенность** ышаныс тыуҙырыу; **~и́ться** урынлашыу; **~я́ть(ся)** *несов. см.* **всели́ться**

всеми́рн//ый бөтә донъя; **~о** *(нареч.)* **изве́стный** бөтә донъяға билдәле

все//наро́дный бөтә халыҡ; **~о́бщий** дөйөм; **~росси́йский** бөтә Россия; **~сторо́нний** һәр яҡлап, бөтә яҡлы

всё-таки *союз и частица* шулай ҙа, шуға ҡарамастан

всеце́ло *нареч.* тамам, бөтөнләй, тулыһынса

вска́кивать *несов. (многокр.) см.* **вскочи́ть**

вскара́бкаться *сов. см.* **кара́бкаться**

вскип//е́ть *сов.* ҡайнап сығыу; **~яти́ть** *сов.* ҡайнатып сығарыу

вскользь *нареч.* һүҙ ыңғайында, еңелсә

вско́ре *нареч.* тиҙҙән, оҙаҡламай; **~ по́сле войны́** һуғыштан һуң оҙаҡламай

вскочи́ть *сов.* 1) *(быстро встать)* тора һалыу, һикереп тороу; **~ с ме́ста** урындан һикереп тороу; 2) *(на что-л., во что-л.— вспрыгнуть)* һикереп менеү <инеү>; **~ на коня́** атҡа һикереп менеү; **~ в авто́бус <в ваго́н>** автобусҡа <вагонға> һикереп инеү

вскри́к//ивать *несов. (многокр.)* ҡапыл-ҡапыл ҡысҡырыу; **~нуть** *сов. (однокр.)* ҡысҡырып ебәреү

вскр//ыва́ть(ся) *несов. см.* **вскры́ть(ся)**, **~ыть** *сов.* 1) *(открыть)* асыу, асып ҡарау; 2) *перен. (выявить)* асып һалыу, фаш итеү; **~ы́ться** 1) *(о реке)* асылыу; 2) *перен. (выявиться)* асылыу, билдәле булыу

вслед 1. *нареч.* артынан, эҙенән; 2. *предлог*+Д артынан; **смотре́ть <крича́ть> ~** *кому-л.* артынан ҡарап <ҡысҡырып> ҡалыу ◆ **~ за** *предлог*+Т һуң, артынан; **идти́ ~** *за кем-л.* артынан барыу

вслё́дствие *предлог*+Р сәбәпле, арҡаһында; **~ э́того** шуның сәбәпле, шуның арҡаһында

вслух *нареч.* ҡысҡырып; **чита́ть ~** ҡысҡырып уҡыу

всмя́тку *нареч.*: **свари́ть яйцо́ ~** йомортҡаны шыйыҡ итеп бешереү; **яйцо [сва́ренное] ~** шыйыҡ итеп [бешерелгән] йомортҡа

всп//аха́ть *сов.* һөрөү; **~а́шка** һөрөү

всплыв//а́ть *несов.*, **~ы́ть** *сов.* һөҙөп сығыу, ҡалҡып сығыу

вспоминать *несов.*, **вспомнить** *сов.* иҫкә төшөрөү; хәтергә алыу

вспыльчивый яндырай, ҡыҙыу

вспы//хивать *несов.*, **~хнуть** *сов.* ҡабынып китеү, ҡапыл тоҡаныу; **~хнула война** һуғыш тоҡанды; **~шка** 1) тоҡаныу, ҡабыныу; 2) *перен.* ҡыҙып китеү, тоҡаныу

вставать *несов. см.* **встать**

встав//ить *сов.* ҡуйыу, индереү; **~ка** 1) *(действие)* ҡуйыу; 2) *(то, что вставлено)* өҫтәмә; **~лять** *несов. см.* **вставить**

встать *сов.* тороу, баҫыу; **~ из-за стола** өҫтәл артынан тороу; **я уже встал** мин торҙом инде

встревожить *сов.* борсоу, тынысһыҙлау; **~ся** борсолоу, тынысһыҙланыу

встретить *сов.* 1) *(кого-л., что-л.— увидеть)* осратыу; 2) *(кого-л., что-л.— выйти навстречу)* ҡаршылау; 3) *(что-л.— испытать)* күреү, тойоу; **~ тёплый приём** йылы ҡабул ителеү; **~ праздник <Новый год>** байрамды <Яңы йылды> ҡаршылау; **~ся** *(с кем-л. и взаимно)* осрашыу; **~ с трудностями** ҡыйынлыҡтарға осрау

встреч//а 1) *(по гл.* **встречать** и **встречаться)** осрашыу; **поздороваться при ~е** осрашҡанда иҫәнләшеү; 2) *(по гл.* **встретить** 2) ҡаршылау; **~ делегатов** делегаттарҙы ҡаршылау; 3) *спорт.* ярыш; **товарищеская ~** иптәштәрсә ярыш; 4) *(вечер, мероприятие)* осрашыу; **вечер ~и студентов** студенттарҙың осрашыу кисәһе; **~ать(ся)** *несов. см.* **встретить(ся)**; **~ный 1.** ҡаршы килгән; **~ поезд** ҡаршы килгән поезд; **2.**→ *сущ. м* осраусы

вступать *несов. см.* **вступить**

вступительн//ый: **~ое слово** кереш, инеш һүҙ; **~ая речь** инеш телмәр; **~ взнос** инеү взносы; **~ экзамен** инеү имтиханы

вступ//ить *сов.* 1) *(войти)* инеү, аяҡ баҫыу; 2) *(стать членом организации)* инеү; **~ в партию <в союз>** партияға <союзға> инеү; **~ в строй** аяҡҡа баҫыу; **~ в силу** ғәмәлгә инеү; **~ление** 1) *(вхождение)* инеү; 2) *(в члены организации)* инеү; 3) *(предисловие)* инеш, кереш

всходить *несов. см.* **взойти**

всходы сығыш, шытым

всюду *нареч.* һәр ерҙә, һәр урында

вся *женск. к* **весь**

всяк//ий *мест.* 1) *(любой, каждый)* һәр, һәр ҡайһы; **во ~ое время** һәр ваҡытта; 2) *(разный)* һәр төрлө

втайне *нареч.* йәшерен; **держать ~** йәшерен тотоу

вталкивать *несов.*, **втолкнуть** *сов.* этеп-төртөп, эткеләп индереү

втор//га́ться *несов.*, **~гну́ться** *сов.* баҫып (бәреп) инеү; **~же́ние** баҫып (бәреп) инеш

втори́чн//о *нареч.* икенсегә; **~ый** икенсе, икенсел

вто́рник шишәмбе; **во ~** шишәмбелә; **по ~ам** шишәмбе һайын

втор//о́й 1. *числ.* икенсе; **2.**→*прил.* *(второстепенный)* икенсе дәрәжәләге: **3.**→*сущ. ср.* **~бе** икенсе, икенсе блюдо

второпя́х *нареч.* ашыҡ-бошоҡ, әлә-һала

второстепе́нный икенсе дәрәжәләге; уртаса

в-тре́тьих *вводн. сл.* өсөнсөнән

втр//о́е *нареч.* ос тапҡыр, өслөтә; **~ бо́льше**; өслөтә артыҡ; **~ём** *нареч.* өсәүләп; **~ойне́** *нареч.* өслөтә артыҡ

втя́//гивать(ся) *несов. см.* **втяну́ть(ся)**; **~ну́ть** *сов.* 1) *(втащить что-л. внутрь)* һөйрәп (тартып) индереү; 2) *перен.* *(вовлечь кого-л., во что-л.)* ылыҡтырыу, йәлеп итеү; **~ну́ться** 1) *(внутрь)* һурылыу, һурылып эскә инеү; 2) *(во что-л.— привыкнуть)* өйрәнеп (күнеп) китеү, гәҙәтләнеү

вуз *м* *(высшее учебное заведение)* вуз

вулка́н янартау, вулкан

вход 1) *(действие)* инеү; **при ~е** ингәндә; 2) *(место)* инеү урыны, ишек, ҡапҡа; **гла́вный ~** төп инеү урыны; **~ в метро́** метрога инеү урыны; **~и́ть** *несов.* инеү; **~и́те!** инегеҙ! **~ной: ~ биле́т** инеү билеты; **~а́я пла́та** инеү хаҡы

вчера́ *нареч.* кисә; **~ у́тром** кисә иртәнсәк; **~ ве́чером** кисә кис; **~шний** кисәге; **во ~шней газе́те** кисәге гәзиттә

вчетвер//о́ *нареч.* дүрткә; **сложи́ть ~** дүрткә бөкләү; **~о́м** *нареч.* дүртәүләп, дүртәү бергә

въезд 1) *(действие)* инеү; **~ в страну́** илгә инеү; 2) *(место)* инеү урыны *(йәки* **юлы)**

въезжа́ть *несов.*, **въе́хать** *сов.* 1) *(наверх)* барып менеү; **~ на́ гору** тауға барып менеү; 2) *(внутрь)* барып инеү

вы (вас, вам, вас, ва́ми, о вас) *мест. личн.* һеҙ; *(форма вежливости)* **Вы** Һеҙ; **вы гото́вы?** Һеҙ әҙерме? **вас ждут** һеҙҙе көтәләр; **нет ли у вас?..** һеҙҙә юҡмы?.. **вам ну́жно идти** һеҙгә барырға кәрәк; **мы к вам зайдём** беҙ һеҙгә инербеҙ; **мы пойдём с ва́ми** беҙ һеҙҙең менән барырбыҙ; **мы зайдём за ва́ми** беҙ һеҙҙең артығыҙҙан инербеҙ; **мы ча́сто о вас вспомина́ем** беҙ һеҙҙе йыш иҫкә алабыҙ; **обраща́ться** *(к кому-то)* **на вы** (кемгәлер) һеҙ тип өндәшеү

выбега́ть *несов.*, **вы́бежать** *сов.* йүгереп сығыу *(откуда, куда)*

выбира́ть *несов. см.* **вы́брать**

выбира́ться *несов. см.* **вы́браться**

вы́бор 1) *(действие)* һайлау; **на ~** һайлап алырлыҡ; **сде́лать ~** һайлау, ниҙәлер туҡталыу; 2) *(то, из чего можно*

выбрать) һәр төрлә; **большой <богатый> ~ товаров** һәр төрлә тауарҙар

выборы *мн.* һайлауҙар

выбрасывать *несов. см.* **выбросить**

выбрать *сов.* 1) *(что-л., из чего-кого-л., из числа кого)* һайлап алыу; 2) *(кого-л.— избрать)* һайлау

выбраться *сов.* килеп сығыу

выбросить *сов.* сығарып ташлау; ырғытыу, ташлау

выбывать *несов.*, **выбыть** *сов.* сығып китеү, китеү

вывезти *сов.* сығарыу; алып сығыу; **~ за границу** сит илгә сығарыу; *см. тж.* **вывозить**

вывернуть *сов.*: **~ наизнанку** тиҫкәреһен әйләндереү

вывеска вывеска

вывести *сов.* 1) *(кого-л.— откуда, куда)* сығарыу, алып сығыу; **~** *кого-л.* **на дорогу** юлға сығарыу; 2) *(что-л.— запустить)* сығарыу; **~ спутник на орбиту** спутникты орбитаға сығарыу; 3) *(что-л.— уничтожить, напр. пятна)* бөтөрөү, юйҙырыу; 4) *(птенцов — о птицах)* сығарыу; 5) *(что-л. — создать новую породу, новый сорт)* үҫтереү, сығарыу, барлыҡҡа килтереү

вывих тайыу, ҡаймығыу; **~нуть** *сов.* тайҙырыу, ҡаймыҡтырыу

вывод 1) *(действие)* сығарыу; 2) *(заключение)* һығымта, йомғаҡ; **сделать ~** һығымта яһау; **прийти к ~у** һығымтаға килеү; **~ить** *несов. см.* **вывести**

вывоз 1) *(действие)* сығарыу, ташыу; 2) *(экспорт)* ситкә сығарыу; **~ить** *несов.* 1) *см.* **вывезти**; 2) *(экспортировать)* ситкә сығарыу

выгляд//еть күренеү; **сегодня Вы ~ите лучше** бөгөн һеҙ яҡшы күренәһегеҙ

выглядывать *несов.*, **выглянуть** *сов.* һонолоп ҡарау

выгнать *сов.* 1) *(прогнать)* ҡыуыу, ҡыуып сығарыу <ебәреү> 2) *(исключить)* ҡыуыу

выговаривать *несов. см.* **выговорить**

выговор 1) *(произношение)* әйтелеш; 2) *(порицание)* шелтә; **сделать** *кому-л.* **~**шелтәләү; **~ить** *сов.* әйтеү, әйтеп бөтөү

выгод//а файҙа; **~ный** файҙалы

выгонять *несов. см.* **выгнать**

выгружать *несов. см.* **выгрузить**

выгруз//ить *сов.* бушатыу, төшөрөү; **~ка** бушатыу, бушаныу; **место ~ки** бушатыу урыны

выдавать *несов. см.* **выдать**

выда//ть *сов.* 1) *(отдать)* биреү; **~ документы <деньги>** документтар <аҡса> биреү; 2) *(раскрыть)* асыу, асып һалыу; **~ча** биреү; **~ багажа** багажды биреү

выдающийся күренекле, ҙур; ~ **учёный** күренекле ғалим; ~ **успех** ҙур уңыш

выдвигать *несов.*, **выдвинуть** *сов.* 1) *(что-л. — откуда, куда)* тартыу, сығарыу; ~ **ящик стола** өҫтәл тартмаһын сығарыу; 2) *перен. (кого-л.)* күрһәтеү; ~ *кого-л.* **кандидатом в депутаты** депутатлыҡҡа кандидат итеп күрһәтеү; 3) *перен. (что-л.— идею, план, предложение и т. п.)* тәҡдим итеү

выдвор//ить *сов.*, ~**ять** *несов.*: ~ **из страны** илдән ҡыуып сығарыу

выдел//ить *сов.* 1) *(отделить)* айырыу, айырып алыу (биреү); 2) *(отметить)* билдәләү, айырып күрһәтеү; ~**ять** *несов.* 1) *см.* **выделить**; 2) *хим., физиол.* бүлеп сығарыу; ~**яться** 1) *(отличаться)* айырылып тороу; 2) *хим., физиол.* бүленеп сығыу

выдержанный 1) *(последовательный)* эҙмә-эҙлекле; 2) *(сдержанный)* тотанаҡлы; 3) *(о сыре, вине)* оҙаҡ һаҡланған

выдержать *сов.*, **выдерживать** *несов.* 1) *(устоять под тяжестью)* сыҙау, күтәреү; ~ **нагрузку** көсөргәнеште күтәреү; 2) *перен. (вынести, перенести какое-л. испытание и т. п.)* күтәреү, бирешмәү

выдержка I 1) *(сдержанность, стойкость)* сыҙамлыҡ, тотанаҡлыҡ; 2) *фото*, выдержка

выдержка II *(цитата, отрывок)* өҙөмтә, цитата

выдох тын (һулыш) сығарыу; ~**нуть** *сов.* тын (һулыш) сығарыу

выдра ҡама

выдум//ать *сов.* 1) *(придумать, сочинить, изобрести)* уйлап табыу (сығарыу); 2) *(сфантазировать, придумать то, чего не было, наврать)* яһап һөйләү, алдау; ~**ка** 1) алдыҡ, уйҙырма; 2) уйлап сығарыу

выдумывать *несов. см.* **выдумать**

выдыхать *несов. см.* **выдохнуть**

выезд 1) *(действие)* сығыу, сығып китеү; ~ **за границу** сит илгә сығыу; 2) *(место)* сығыу урыны (юлы); ~ **из города** ҡаланан сығыу урыны

выезжать *несов.*, **выехать** *сов.* сығыу, сығып китеү; **выехать на дорогу** юлға сығыу; ~ **за границу** сит илгә сығып китеү

выжать *сов.*, **выжимать** *несов.* һығыу, һығып сығарыу; ~ **сок** һут һығыу

вызвать *сов.* 1) *(кого-л., что-л.— куда, откуда — позвать, пригласить, заказать)* саҡырыу; ~ **врача** врач саҡырыу; ~ **такси** такси саҡырыу; 2) *(что-л., какие-л. чувства)* тыуҙырыу; ~ **гнев** асыу тыуҙырыу

выздоравлива//ть *несов. см.* **выздороветь**

вы́здоров//еть *сов.* һауығыу, шәбәйеү; **~ле́ние** һауығыу

вы́зов саҡырыу; **~ врача́ на дом** врачты өйгә саҡырыу ◆ **бро́сить ~** асыҡтан-асыҡ ҡаршы сығыу

вызыв//а́ть *несов. см.* **вы́звать**; **вас ~а́ют к телефо́ну** һеҙҙе телефонға саҡыралар

вы́играть *сов.*, **выи́грывать** *несов.* отоу; **вы́играть па́ртию** *(напр. в шахматы)* партияны отоу ◆ **~ вре́мя** ваҡытты отоу

выи́грывать *несов. см.* **вы́играть**

вы́игрыш отош; **де́нежный ~** *(напр. в лотерее)* аҡсалата отош

вы́йти *сов.* 1) *(откуда-л., куда-л.)* сығыу; **~ из дому** өйҙән сығыу; **все вы́шли?** бөтәһе лә сыҡтымы? **~ на доро́гу** юлға сығыу; 2) *(появиться — о печатных изданиях)* баҫылып сығыу; **вы́шла из печа́ти но́вая кни́га** яңы китап баҫылып сыҡты; 3) *(получиться, удаться)* килеп сығыу; **из э́того ничего́ не вы́йдет** бынан бер нәмә лә килеп сыҡмаҫ

выка́пывать *несов. см.* **вы́копать**

выки́дывать *несов.*, **вы́кинуть** *сов. см.* **вы́бросить**

выключа́//тель выключатель; **~ть** *несов. см.* **вы́ключить**

вы́ключить *сов.* һүндереү, туҡтатыу; **~ свет** утты һүндереү

вы́копать *сов.* ҡаҙыу *(напр. яму)*; ҡаҙып сығарыу (алыу) *(что-л. из земли)*; **~ карто́фель** картуфты ҡаҙып алыу

вы́красить *сов. см.* **кра́сить**

вылеза́ть *несов.*, **вы́лезть** *сов.* тырмашып (үрмәләп) килеп сығыу

вы́лет осош; **~а́ть** *несов.*, **~еть** *сов.* *(откуда, куда; о птице; о самолете; о брошенном предмете)* осоп китеү

вы́лечить *сов.* дауалап һауыҡтырыу; **~ся** дауаланып һауығыу

вылива́ть(ся) *несов. см.* **вы́лить(ся)**

вы́лить *сов.* түгеү, ҡойоу; **~ся** түгелеү, ҡойолоу

вы́мыть(ся) *сов. см.* **мы́ть(ся)**

вы́мышленный уйҙырма, уйлап сығарылған

вына́шивать *несов.* уйҙа йөрөтөү; **~ пла́ны** уйҙа пландар йөрөтөү

вы́нести *сов.* 1) *(кого-л., что-л.— откуда, куда)* сығарыу, алып сығыу; 2) *(что-л.— выдержать, вытерпеть)* түҙеү, сыҙау

вынима́ть *несов. см.* **вы́нуть**

вы́носить *сов. см.* **вына́шивать**

выносить *несов. см.* **вынести** ◆ **я его не выношу** мин уны яратмайым; **он этого не выносит** ул быны яратмай

выносливый түҙемле, сыҙамлы

выну//дить *сов.*, **~ждать** *несов.* мәжбүр итеү; **я ~ждеи сказать** мин әйтергә мәжбүрмен; **~жденный** мәжбүри, ирекһеҙҙән; **~жденная посадка** *(самолета)* *(самолеттың)* мәжбүри төшөү

вынуть *сов.* тартып (һурып) сығарыу, алыу

выпадать *несов.*, **выпасть** *сов.* 1) *(вывалиться, упасть)* ҡолап (йығылып) төшөү; 2) *(о волосах, о зубах)* ҡойолоу, төшөү; 3) *(об осадках)* яуыу; **выпал снег** ҡар яуҙы

выпачкать(ся) *сов. см.* **пачкать(ся)**

выпивать *несов.* 1) *см.* **выпить**; 2) *(пить, пьянствовать)* эсеү, эскелек менән булыу

выпис//ать *сов.* 1) (что-л.— *сделать выписку)* яҙып (күсереп) алыу; 2) (что-л.— подписаться; заказать) яҙылып алдырыу; **~ газету** гәзит яҙылып алдырыу; 3) (кого-л.— *напр. из больницы)* сығарыу; **~аться**: **~ из больницы** больницанан сығыу; **~ка** 1) *(действие)* яҙып алыу; 2) *(то, что выписано)* күсермә; **~ из протокола** протоколдан күсермә

выписывать(ся) *несов. см.* **выписать(ся)**

вып//ить *сов.* эсеү, эсеп ебәреү; **~ейте чаю** сәй эсегеҙ

выплат//а түләү; **~ить** *сов.*, **выплачивать** *несов.* түләп бөтөрөү, түләү

выплывать *несов.*, **выплыть** *сов.* ҡалҡып сығыу, йөҙөп сығыу

выполнение үтәлеш

выполн//ить *сов.*, **~ять** *несов.* 1) *(осуществить, исполнить)* үтәү, башҡарыу; **~ план** планды үтәү; 2) *(сделать, изготовить)* яһау, эшләү

выпрям//ить *сов.* төҙәйтеү, турайтыу; **~иться** төҙәйеү, турайыу; **~лять(ся)** *несов. см.* **выпрямить(ся)**

выпуклый ҡабарынҡы

выпуск 1) *(из учебного заведения)* сығарылыш; 2) *(продукции; денег, печатных изданий)* баҫма; **год ~а** баҫма йылы; 3) *(часть издания)* киҫәк; **~ать** *несов. см.* **выпустить**; **~ник**, **~ница** уҡыуҙы тамамлаусы; **~ной**: **~ экзамен** сығарылыш имтиханы; **~ вечер** уҡыуҙы тамамлау кисәһе

выпустить *сов.* 1) *(кого-л., откуда, куда— отпустить, освободить)* сығарыу, сығарып ебәреү; 2) *(кого-л. из учебного заведения)* уҡытып сығарыу; 3) *(что-л.— продукцию; деньги; печатные издания)* эшләп (йәки баҫып) сығарыу

вырабатывать *несов.*, **выработать** *сов.* 1) *(изготовить)* эшләп сығарыу; 2) *(составить)* төҙөү

выработка 1) эшләп сығарыу; 2) эшләнеш; 3) *(выпущенная продукция; количество выработанного)* эшләп сығарылған продукция

выраж//ать(ся) *несов. см.* **выразить(ся)**; **~ение** 1) *(действие)* белдереү; 2) *(лица, глаз)* сырай, ҡараш; 3) *(оборот речи)* әйтем

выразительный аңлайышлы, асыҡ; баҙыҡ

выразить *(высказать какие-л. чувства)* әйтеү, белдереү; **~ благодарность** рәхмәт белдереү; **~ся** 1) *(проявиться в чем-л.)* кәүҙәләнеү, сағылыу; 2) *(сказать)* әйтеп биреү

вырастать *несов.*, **вырасти** *сов.* 1) үҫеү, ҡалҡып сығыу; 2) *(увеличиться)* артыу, күбәйеү; 3) *(стать взрослым)* зурайыу, үҫеү; **дети уже выросли** балалар үҫтеләр инде

выр//астить *сов.* 1) *(кого-л.)* тәрбиәләп үҫтереү: **~ детей** балаларҙы үҫтереү; 2) *(что-л., кого-л.— животных)* ҡарап үҫтереү; **~ащивать** *несов. см.* **вырастить** 2; **~ овощи** йәшелсә үҫтереү; **~ скот <телят>** мал <бызау> үҫтереү

вырвать *сов.* 1) *(кого-л., что-л., у кого-л.— отнять, выхватить)* тартып алыу; **~ из рук** ҡулдаи тартып алыу; 2. *(что-л.— вытащить, отделить — напр. сорняк, лист из блокнота)* йыртып алыу, һурып алыу; **~ зуб** теште һурып алыу;

вырез//ать *сов.*, **~ать** *несов.* ҡырҡып алыу; **~ка** киҫенте; **газетная ~** гәзит киҫентеһе

выронить *сов.* төшөрөп ебәреү; **~ из рук** ҡулдан төшөрөп ебәреү

выругать *сов.* һүгеү, әрләп ташлау; **~ся** һүгенеү, һүгенеп ҡуйыу

выручать *несов.*, **выручить** *сов.* ҡотҡарыу, йолоп алыу

высад//ить *сов.* 1) *(кого-л.— из транспорта)* төшөрөү; **~ на берег** ярға төшөрөү; 2) *(растения)* күсереп ултыртыу; **~иться** төшөү, сығыу

высаживать(ся) *несов. см.* **высадить(ся)**

высел//ить *сов.*, **~ять** *несов.* көсләп сығарыу

выск//азать *сов.* әйтеп (һөйләп) биреү; **~ предположение** фаразды әйтеп биреү; **~ свою точку зрения** үҙ ҡарашыңды әйтеп биреү; **~азаться** һөйләү, әйтеп биреү; **~азывать(ся)** *несов. см.* **высказать(ся)**

выскакивать *несов.*, **выскочить** *сов.* 1) *(быстро выбежать; неожиданно появиться: выпрыгнуть)* йүгереп килеп сығыу, һикереп килеп сығыу; 2) *(выпасть)* ысҡыныу, төшөү ◆ **~ из головы** баштан сығыу

выслать *сов.* 1) *(кого-л.— откуда, куда — из страны, напр.)* һөрөү, ҡыуыу; 2) *(кого-л., что-л., куда, кому — послать)* ебәреү

выcл//ушать *сов.*, **~ушивать** *несов.* 1) тыңлау; 2) *мед. (больного)* тыңлап ҡарау

высморкаться *сов. см.* **сморкаться**

высовывать(ся) *несов. см.* **высунуть(ся)**

высокий 1) *(о росте)* оҙон; 2) *(большой, хороший)* юғары; ~ **урожай** юғары уңыш; 3) юғары, нәҙек; ~ **голос** юғары тауыш

высоко *нареч.* юғары, бейек

высоко//качественный юғары сифатлы; **~оплачиваемый** юғары хаҡ түләнмәле; **~развитый** ныҡ үҫкән, алға киткән

высот//а 1) бейеклек; **на ~е ста метров** йөҙ метр бейеклектә; **высотой [в] два метра** ике метр бейеклеге; **в ~у** бейеклеккә; **с ~ы** бейеклегенән; 2) *(возвышенность) чаще воен.* ҡалҡыулыҡ, түбә

высотн//ый: **~полёт** бейеккә осош; **~ое здание** бик бейек бина

высохнуть *сов.* кибеү, кибеп бөтөү (етеү)

выспаться *сов.* йоҡлап туйыу, йоҡоно туйҙырыу

выстав//ить *сов.* 1) *(поставить наружу)* тышҡа сығарыу; 2) *(выдвинуть вперёд, напр. грудь, ногу)* сығарып ҡуйыу, алға сығарыу; 3) *(предложить для участия в чём-л.)* ҡуйыу; ~ **команду** команда ҡуйыу; 4) *(представить для обозрения)* күргәҙмәгә ҡуйыу; **~ка** күргәҙмә; **картинная ~** картиналар күргәҙмәһе; **промышленная ~** промышленность күргәҙмәһе; **~-продажа** күргәҙмә-һатыу; **~лять** *несов. см.* **выставить**; **~очный**: ~ **зал** күргәҙмәләр залы; ~ **павильон** күргәҙмәләр павильоны

выстирать *сов. см.* **стирать 1**

выстрел атыу; **~ить** *сов.* атыу, атып ебәреү

выстроить(ся) *сов. см.* **строить(ся)**

выступ сығынты; суҡаҡ

выступать *несов.* 1) *(выдаваться)* сығып тороу; 2) *см.* **выступить**; ~ **на сцене** сәхнәлә сығыш яһау

выступ//ить 1) *(выйти вперёд)* алға сығыу; 2) *(отправиться)* сығыу; ~ **в поход** походҡа сығыу; 3) *(с речью, по радио, перед микрофоном, на сцене и т. п.)* сығыш яһау; ~ **по радио** радионан сығыш яһау; 4) *(появиться)* сығыу, бәреп сығыу; **на лбу ~ ил пот** маңлайҙан тир сыҡты; **~ление** 1) *(в поход и т. п.)* сығыу; 2) *(на сцене и т. п.)* сығыш яһау; 3) *(речь)* сығыш

высунуть *сов.*, **~ся** һонолоу, һонолоп сығыу

высушить *сов.* киптереү, ҡоротоу

высш//ий иң юғары, юғарғы; **~его качества** иң юғары сифатлы; ~ **орган власти** властың юғарғы органы; ~ **класс** *спорт.* иң юғары класс

высылать *несов. см.* **выслать**

высып//ать *сов.*, **~ать** *несов.* түгеү, бушатыу
высыпаться *сов.* түгелеү, ҡойолоу, сәселеү
высыпаться I *несов. см.* **высыпаться**
высыпаться II *несов. см.* **выспаться**
высыхать *несов. см.* **высохнуть**
вытаскивать *несов.*, **вытащить** *сов.* 1) *(кого-л., что-л.)* һөйрәп сығарыу; 2) *(что-л. — выдернуть)* тартып сығарыу
вытекать *несов.* 1) *см.* **вытечь**; 2) *(о реке)* ағып сығыу, башланыу
вытереть *сов.* һөртөү, һөртөп алыу; **~ся** һөртөнөү
вытечь *сов.* ағып сығыу; ағып бөтөү
вытирать(ся) *несов. см.* **вытереть(ся)**
выть *несов.* олоу
вытянуть *сов.* 1) *(растянуть)* һуҙыу, тартыу; 2) *(протянуть, выпрямить)* һуҙыу, яҙыу; **~ ноги** аяҡтарҙы яҙыу
выучить *сов.* 1) *(что)* ятлау; **~ наизусть** ятҡа һөйләү; 2) *(кого чему)* өйрәтеү; **~ ребёнка читать** баланы уҡырға өйрәтеү; **~ся** өйрәнеп сығыу; **~ читать** уҡырға ойрәнеү
выхв//атить *сов.*, **~атывать** *несов.* тартып алыу; **~ из рук** ҡулдан тартып алыу
выход 1) *(действие)* сығыу; 2) *(появление — о печатных изданиях)* баҫылып сығыу; **~ книги [в свет]** китаптың [донъяға] сығыуы; 3) *(место)* сығыу урыны; 4) *перен.* ҡотолоу сараһы; **~ из положения** хәлдән сығыу сараһы; **~ить** *несов.* 1) *см.* **выйти**; **журнал выходит еженедельно** журнал аҙна һайын сыға; 2) **окно выходит во двор** тәҙрә ишек алдына ҡарай
вычисл//ение хисап(лау); **~ительный**: **~ительная машина** хисап машинаһы; **~ центр** хисап(лау) үҙәге
вычисл//ить *сов.*, **~ять** *несов.* хисаплау, хисаплап сығарыу
вычистить *сов. см.* **чистить** 1
вычита//ние *мат.* алыу; **~ть** *несов. см.* **вычесть**
выше 1. *сравн. ст.* (от высокий и высоко) бейегерәк, юғарыраҡ; 2. *нареч.* алда, бынан элегерәк; **как было сказано ~** алда әйтелеүенсә; 3. *предлог+Р* юғарыраҡта; **~ порога есть мост** һикәлтәнән юғарыраҡта күпер бар; **~ нуля** нулдән юғарыраҡ
вышеупомянутый алда иҫкә алынған
вышивать *несов. см.* **вышить**
вышивка биҙәк, нағыш
вышин//а бейеклек; **в ~е** бейеклектә
вышит//ый сигелгән, нағышланған; **~ть** *сов.* сигеү, нағышлау
вышка вышка; **нефтяная ~** нефть вышкаһы; **~ для прыжков в воду** һыуға һикереү вышкаһы

вы́ясн//ить *сов.* асыҡлау; **~иться** асыҡланыу; **как ~илось** асыгкланыуынса; **~ять(ся)** *несов. см.* **вы́яснить(ся)**

вьетна́м//ец, ~ка вьетнам, вьетнам ҡатын-ҡыҙы; **~ский** вьетнам; **~ язы́к** вьетнам теле

вью́га буран

вью́щ//ийся 1) *(о волоса́х)* бөҙрәләнеп торган; 2) *(о раст́ениях)* сырмалыусан, уралыусан

вяз ҡарама

вяза́//льный: ~льная маши́на бәйләү машинаһы; **~ние** бәйләү

вя́з//аный бәйләнгән; **~а́ть** бәйләү

вя́лый һүлпән, һүрән

вя́нуть һулыу, шиңеү

Г

гада́ть *несов.* күрәҙәлек итеү

га́дость әшәкелек, ҡәбәхәтлек; **кака́я ~!** ниндәй әшәкелек!

газ газ

газе́т//а гәзит; **у́тренняя ~** иртәнге гәзит...; **вече́рняя ~** киске гәзит; **ежедне́вная ~** көндәлек гәзит; **~ный: ~ная бума́га** гәзит ҡагыҙы; **~ная статья́** гәзит мәҡәләһе; **~чик** гәзитсе, гәзиттә эшләүсе

га́зов//ый газ; **~ая плита́** газ плитаһы

газо́н газон

газопрово́д газ үткәргес

га́йка гайка

галантере́я 1) *собир. (това́ры)* галантерея; 2) *(мага́зин; отдел в мага́зине)* галантерея

галере́я галерея; **карти́нная ~** картиналар галереяһы

га́лка сәүкә

га́лстук галстук; **пионе́рский ~** пионер галстугы

гандбо́л *(ручной мяч)* гандбол; **~и́ст** гандболсы

гара́ж гараж

гаранти́//йный гарантиялы; **~ срок** гарантиялы ваҡыт; **~ ремо́нт** гарантиялы ремонт; **~ровать** *сов.* и *несов.* гарантиялау

гара́нти//я гарантия; **с ~ей на год** бер йылға гарантия менән

гардеро́б 1) *(шкаф)* гардероб; 2) *(помещение)* гардероб

гармо́н//ика гармоника ◆ **губна́я ~** ауыҙ гармуны; **~и́ст** гармунсы

гарм//оничный гармониялы, ярашлы; **~ония** гармония, ярашлылыҡ

гармо//нь *ж,* **~шка** *(разг.)* гармун

гарнир гарнир

гасить *несов.* һүндереү; **~ свет** утты һүндереү

гаснуть һүнеү

гастроли *мн.* гастроль; **выехать на ~** гастролгә сығыу

гастроном *(магазин)* гастроном

гвардия гвардия

гвоздика ҡәнәфер

гвоздь *м* сөй, ҡаҙаҡ

где *нареч.* ҡайҙа; **~ вы были?** һеҙ ҡайҙа булдығыҙ?; **~ вы живёте?** һеҙ ҡайҙа йәшәйһегеҙ?; **~ мне его найти** миңә уны ҡайҙан табырға?; **~ вы оставили свои вещи?** һеҙ әйберҙәрегеҙҙе ҡайҙа ҡалдырҙығыҙ?; **~ -либо, ~-нибудь** *нареч.* ҡайҙа ла булһа; **~-то** *нареч.* ҡайҙалыр

гектар гектар

генерал генерал

генеральн//ый: ~ план генераль план; **~ая репетиция** аҙаҡҡы репетиция; **~ секретарь <директор, конструктор>** генеральный секретарь <директор, конструктор>

ген//иальный гениаль; **~ий** гений

геогр//аф географ; **~афический** географик; **~афия** география

геол//ог геолог; **~огический** геологик; **~огия** геология

геометрия геометрия

герб герб; **государственный ~** дәүләт гербы

гербарий гербарий

германский герман

герметический герметик

героі//зм геройлыҡ, ҡаһарманлыҡ; **~ня** герой ҡатынҡыҙ; **мать- ~** герой-әсә; **~ческий** героик; **~ поступок** героик ҡылыҡ (эш)

герой 1) герой; **Герой Советского Союза** Советтар Союзы Геройы; **Герой Социалистического Труда** Социалистик Хеҙмәт Геройы; 2) *(главное действующее лицо литературного произведения)* герой

гибель *ж* һәләкәт, үлем

гибкий һығылмалы

гибнуть һәләк булыу

гигиена гигиена

гид гид, ҡала буйлап йөрөтөүсе

гимн гимн; **государственный ~** дәүләт гимны

гимназия гимназия

гимнаст, ~ка гимнаст; **~ика** гимнастика; **художест-**

венная ~ художестволы гимнастика; **спортивная** ~ спорт гимнастикаһы; **заниматься ~икой** гимнастика менән шөғөлләнеү; **~ический:** ~ **зал** гимнастика залы; **~ические упражнения** гимнастик күнегеүҙәр

гипертония гипертония

гипс гипс; **~овый** гипс; **гипсовая повязка** гипс бәйләм

гиря гер

гитар//а гитара; **петь под ~у** гитара менән йырлау; **~ист, ~истка** гитарасы

глав//а I *м* башлыҡ; ~ **правительства <государства>** хөкүмәт <дәүләт> башлығы; ~ **делегации** делегация башлығы ◆ **во ~е с** *кем-л.* башында, беренсе урында

глава II *ж (напр. в книге)* бүлек, глава

главнокомандующий баш командующий

главный баш, төп; ~ **город** баш ҡала; ~ **врач** баш врач

глагол ҡылым

гладить *несов.* 1) *(кого-л., по чему-л., что-л.— ласкать)* һыйпау; 2) *(что-л.— утюжить)* үтекләү

гладкий шыма

глажение үтекләү

глаз күҙ; **определить на** ~ сама менән билдәләү ◆ **сказать правду в ~а** күҙгә ҡарап (бәреп) әйтеү; **[видеть] своими [собственными] ~ами** [үҙ] күҙҙәрең менән [күреү]; **ругать за ~а** артында әрләү; **с ~у на глаз** күҙгә күҙ, икәүҙән-икәү генә; **~ной;** ~ **врач** күҙ врачы

гласи//ть *несов.:* **закон ~т так** закон шулай ти

гласност//ь билдәлелек ◆ **предать гласности** халыҡҡа билдәле итеү

гласный I *прил.* асыҡ, билдәле

гласный II *прил.:* **~звук** или →*сущ. м* һуҙынҡы өн, һуҙынҡы

глин//а балсыҡ; **~яный** балсыҡ; **глиняный горшок** балсыҡ көршәк

глобальный глобаль

глобус глобус

глотать *несов.* йотоу

глотк//а тамаҡ: **кричать во всю ~у** богаҙ ярып ҡысҡырыу

глот//нуть *сов. (однокр.)* йотоп ебәреү; **~ок** йотом; **сделать ~ воды** йотом һыу йотоу

глохн//уть *несов.* 1) *(о человеке)* һаңғырауланыу; 2) *(переставать работать — о моторе)* һүнеү, туҡтау

глубин//а 1) *(удаленность от поверхности воды, земли — ~ реки; ~ колодца, ямы, ущелья)* тәрәнлек; **на ~е десяти метров** ун метр тәрәнлектә; 2) *(расположение вда-*

ли от чего-л., в середине чего-л.) төпкөл, түр; **~е двора** ишек алдының төп яғында

глубок//ий тәрән; **~ое озеро** тәрән күл; **здесь ~о** бында тәрән; **я глубоко** *(нареч.)* **взволнован** мин бик ҡаты тулҡынланам

глуп//ость ахмаҡлыҡ, иҫәрлек; **делать ~ости** ахмаҡлыҡ ҡылыу; **~ый** ахмаҡ, иҫәр, йүләр

глухарь *м* һуйыр

глухо//й һаңғырау; **~ лес** ҡараңғы урман; **~ немой** һаңғырау-телһеҙ

глушитель *авто.* тауыш йотҡос

глушь *ж* 1) шырлыҡ; **лесная ~** урман шырлығы; 2) *(захолустье)* ҡараңғы, төпкөл урын

глядеть *несов.* ҡарау, ҡарап тороу

гнать *несов. (кого-л.)* ҡыуыу; *(что-л.)* ҡыуыу; **ветер гонит лодку <облака>** ел кәмәне <болотто> ҡыуа; **~ся** *за кем-л.* ҡыуыу, баҫтырыу

гнев асыу; **~ный** асыулы

гнездо оя

гнёт иҙеү, ҡыҫыу

гни//лой серек; **~ль** *ж* серек-сарыҡ; **~ть** *несов.* сереү

гной эрен

гнуть *несов.* бөгөү, эйеү; **~ся** бөгөлөү; эйелеү

говор//ить *несов.* һөйләшеү, һөйләү; **~ите ли вы по-русски;** һеҙ русса һөйләшәһегеҙме; **~ по телефону** телефондан һөйләшеү; **~ят, что** тип һөйләйҙәр; **~ит Москва** Мәскәү һөйләй; **~иться: как ~ится** әйткәндәй

говядина һыйыр ите

год 1) йыл; йәш; **учебный ~** уҡыу йылы; **ему двадцать два года** уға егерме ике йәш; **через ~** бер йылдан; **с ~ами** йылдар үтеү менән; **каждый ~** йыл һайын; **из ~а в ~** йылдан-йыл; **Новый ~** Яңы йыл; 2) *мн.* **~ы** йылдар; **восьмидесятые ~ы двадцатого века** егерменсе быуаттың һикһәненсе йылдары; *см. тж.* **лета**

годи//ться *несов.* ярау, яраҡлы булыу; **это никуда не ~тся** был бер нәмәгә лә ярамай

годичн//ый *(происходящий раз в год)* йыллыҡ; *(сроком в один год)* йыллыҡ; **~ое собрание** йыллыҡ йыйылыш; **~ые курсы** йыллыҡ курстар

годн//ый яраҡлы; **быть ~ым** яраҡлы булыу

годов//алый бер йәшлек; **~ой** йыллыҡ; **~ отчёт** йыллыҡ отчет; **~ план** йыллыҡ план; **~щина** *(дата)* йыллыҡ; **празднование ~** йыллыҡты байрам итеү

гол гол; **забить ~** гол индереү

голень *ж* сираҡ, енсек

голов//а 1) баш.; **с ~ы до ног** баштан аяҡҡа тиклем;

быть на голову выше *кого-л.* бер башҡа юғары булыу; 2) *(при счете скота)* баш; **тысяча голов** [скота] мең баш [мал]; **~ной** баш; **~ная боль** баш ауыртыуы

головокруж//ение баш әйләнеү; **~ительный**; **~ительная высота** баш әйләнгес бейеклек; **~ успех** баш әйләнерлек уңыш

гол//од 1) аслыҡ; **испытывать** *(или* **чувствовать)** **~** аслыҡ кисереү; 2) *(бедствие)* аслыҡ; **~одать** *несов.* асығыу; **~одный** ас; **я ~оден** мин асмын; **на ~ желудок** ас ҡарынға; **~одовка** ашауҙан баш тартыу

голо//лёд, ~ледица боҙлауыҡ

голос 1) тауыш *(моң);* **у него хороший ~** уның тауышы матур; 2) тауыш *(һайлауҙа)* **отдать свой ~а** *за кого-л.* тауыш биреү

голосова//ние һайлау, тауыш биреү; **тайное <открытое> ~** йәшерен <асыҡ> тауыш биреү; **поставить вопрос на ~** мәсьәләне тауыш биреүгә ҡуйыу; **~ть** *несов.* тауыш биреү; **~ за <против>** ыңғай <ҡаршы> тауыш биреү

голубой зәңгәр

голубь *м* күгәрсен; **~ мира** тыныслыҡ күгәрсене

голубика күк еләк, күк көртмәле

гол//ый яланғас, шәрә; **~ые деревья** япраҡһыҙ ағастар

гонк//а 1): **~ вооружений** ҡоралланыу артынан ҡыуыу; 2) *мн.* **~и** *спорт.* ярыш; **лыжные ~и** саңғы ярышы

гонорар гонорар; **авторский ~** авторлыҡ гонорары

гоночн//ый ярыш; **~ автомобиль, ~ая машина** ярыш машинаһы; **~ велосипед** ярыш велосипеды; **~ая яхта** ярыш яхтаһы

гончая һунар эте

гонщи//к, ~ца ярышсы

гонять(ся) *несов. см.* **гнать(ся)**

гора 1) тау; **в гору** тауға, тау башына; **под гору** тау аҫтына 2) *мн.* **горы** тауҙар; **в ~х** тауҙарҙа; 3) *(чего-л.— большое количество)* бик күп, тау тиклем

гораздо *нареч.* байтаҡҡа; **~ больше <меньше>** байтаҡҡа күп <аҙ>

горб көмрө; **~атый** көмрө

гор//диться *несов.* ғорурланыу; **я ~жусь тем, что...** мин шуның менән ғорурмын...

горд//ость ғорурлыҡ; **с ~остью говорить** *о чем-л.* ғорурлыҡ менән һөйләү; **~ый** ғорур

горе ҡайғы, хәсрәт; **~вать** ҡайғырыу, хәсрәтләнеү

гореть яныу; *(о свете)* яныу

горечь *ж* 1) әселек 2) *перен.* әсенеү

горизонт офоҡ

горист//ый: **~ая местность** таулы урын

горло тамаҡ, боғаҙ

горн *муз.* һорнай; **~ист** һорнайсы

горностай ас

горн//ый тау, таулы; **~ая страна** таулы ил; **~ климат** тау климаты; **~ая река** тау йылғаһы; **~ая промышленность** тау промышленносы; **~як** таусы

город ҡала; **~-герой** герой-ҡала; **пойти в ~ за покупками** ҡалаға әйбер һатып алырға барыу; **жить за городом** ҡала ситендә йәшәү; **поехать за город** ҡала ситенә сығыу

городки *мн.* бура; **играть в ~** бура һуғыу

городок: студенческий ~ студенттар ҡаласығы; **палаточный ~** палаткалар ҡаласығы

городск//ой ҡала; **~ое население** ҡала халҡы

горожан//ин, ~ка ҡала кешеһе

горо//х борсаҡ; **~ховый** борсаҡ; **~ суп** борсаҡ ашы; **~шек: зелёный ~** йәшел борсаҡ; **душистый ~** хуш еҫле борсаҡ; **~шина** борсаҡ бөртөгө

горсовет (**городской Совет народных депутатов**) ҡала советы

горсть *ж* ус (*чего-л.*) бер ус; **~ муки** бер ус он

горчи//ца гәрсис; **~чник** гәрсис һауыты; **поставить ~чники** гәрсис ҡуйыу (һалыу)

горшок көршәк

горьк//ий әсе; *перен.* әсе; **~ие слёзы** әсе күҙ йәштәре

горяч//ий 1. эҫе, ҡайнар; *перен.* ҡайнар; **~ее желание** ҡайнар теләк; **~о** (*нареч.*) **поздравить** ҡайнар ҡотлау; **2.**→*сущ.* **~ее** *ср.* эҫе аш; **~иться** *несов.* ҡыҙып китеү, асыуланыу

госпиталь *м* госпиталь

господ//ин әфәнде; **~а!** әфәнделәр!

господств//о хакимлыҡ; **~овать** *несов.* хакимлыҡ итеү; **~ующий класс** хакимлыҡ итеүсе синыф

гостеприим//ный ҡунаҡсыл; **~хозяин** ҡунаҡсыл хужа; **~ство** ҡунаҡсыллыҡ; **оказать** (*кому-л.*) **~** ҡунаҡсыллыҡ күрһәтеү

гостиная ҡунаҡ өйө

гостиница ҡунаҡхана; **~ для туристов** туристар өсөн ҡунаҡхана

гостить *несов.* ҡунаҡ булыу

гост//ь, ~ья ҡунаҡ; **~и** *мн.* ҡунаҡтар; **почётный ~** почетлы ҡунаҡ; **высокий ~** дәрәжәле ҡунаҡ; **встречать ~ей** ҡунаҡ ҡаршылау: ◈ **быть в ~ях** ҡунаҡта булыу; **идти в ~и** ҡунаҡҡа барыу; **вернуться из ~ей** ҡунаҡтан ҡайтыу

государст//венный дәүләт; **~венная граница** дәүләт сиге; **~во** дәүләт

гото́вить *несов.* 1) әҙерләү; 2) *(пищу)* әҙерләү, бешереү; **~ся** әҙерләнеү

гото́в//ность әҙерлек; **~вый** әҙер; **вы ~ы?** һеҙ әҙерме? **я еще не ~в [а]** мин әҙер түгел әле; **я ~в [а] вам помо́чь** мин һеҙгә ярҙам итергә әҙер; **обе́д ~в** төшкә аш әҙер; **это бу́дет ~о за́втра** был иртәгә әҙер буласаҡ

граб//ёж талау; **~ить** *несов.* талау

гра́вий ҡырсын; **~ный: доро́га с ~ным покры́тием** ҡырсын түшәлгән юл

град борсаҡ; **идёт ~** борсаҡ яуа

гра́дус 1) градус; **два ~а тепла́ <моро́за>** йылылыҡ <һыуыҡлыҡ> ике градус; **ско́лько сего́дня ~ов?** бөгөн нисә градус? 2) *геогр.* гра́дус; **~ широты́** киңлек градусы; **~ долготы́** буйлыҡ градусы; **~ник** градусник

гра́дусник градусник; **поста́вить ~** градусник ҡуйыу

грамм грамм

грамма́тика грамматика

гра́мота грамота; **почётная ~** почет грамотаһы

гра́мотн//ость грамоталылыҡ; **~ый** грамоталы

грана́та гранат

грани́т гранит

грани́//ца сик; **морска́я ~** диңгеҙҙәге сик; **~ го́рода** ҡаланың сиге; **за ~цей** сит илдә, илдән ситтә; **за ~цу** сит илгә; **из-за ~цы** сит илдән; **~чить** сиктәш булыу

гра́фик график; **~а** графика

графи́н графин

графи́т графит

грач ҡара ҡарга

греб//ёнка, ~ень *м* тараҡ

греб//е́ц ишкәксе; **~ля** ишеү; **академи́ческая ~** академик ишеү; **~ на байда́рках и каноэ** байдарка һәм каноэла ишеү; **~но́й: ~на́я шлю́пка** ишкәкле кәмә; **~** *спорт.* ишкәк ишеү спорты; **~ные го́нки** ишкәк ишеү буйынса ярыш

гре//к, ~ча́нка грек, грек ҡатын-ҡыҙы

гре́лка йылытҡыс

грем//е́ть күкрәү; яңрау; **~и́т орке́стр** оркестр яңрай; **гром ~и́т** күк күкрәй

грести́ *несов.* ишеү

гре//ть *несов.* 1) *(что-л.)* йылытыу; 2) *(о солнце)* йылытыу; **~ся** йылыныу; **~ на со́лнце** ҡояшта йылыныу

гре́ться *несов.* йылыныу, ҡыҙыныу; **~ на со́лнце** ҡояшта ҡыҙыныу; **вода́ гре́ется** һыу йылына

гре́цкий: ~ оре́х әстрхан сәтләүеге

гре́ческий грек; **~ язы́к** грек теле

греч//иха ҡара бойҙай; **~невый: ~невая каша** ҡарабойҙай ботҡаһы

гриб бәшмәк; **белый ~** аҡ бәшмәк; **собирать ~ы** бәшмәк йыйыу; **~ной** бәшмәк; **~ суп** бәшмәк ашы

грива ял

гривенник *разг.* ун тин, ун тинлек

гримировать *несов.* гримлау, грим һалыу; **~ся** гримланыу

грипп грипп

гроб табут

гроза йәшен; **будет ~** йәшен булыр

гроздь *ж* тәлгәш, суҡ; **~ винограда** йөҙөм тәлгәше

грози//ть *несов.* 1) янау; **~ пальцем** бармаҡ янау; 2) *(угрожать, внушать опасения)* ҡурҡыныс тыуҙырыу; **ему ~т опасность** уға ҡурҡыныс тыуып тора

грозный 1) *(выражающий угрозу)* уҫал, ҡаты; 2) *(наводящий страх, грозящий бедой)* дәһшәтле, ҡурҡыныс; **~ое оружие** дәһшәтле ҡорал

грозовой: ~ дождь йәшенле ямғыр

гром күк күкрәү ◈ **~ аплодисментов** дәррәү ҡул сабыу

громадный бик ҙур

гром//кий яңғырауыҡлы, бик көслө; **~кая музыка** бик көслө музыка; **~ко** *(нареч.)* **разговаривать** ҡысҡырып һөйләшеү; **повторите ~че** *(сравн. ст.)* ҡысҡырыбыраҡ ҡабатлағыҙ

громоздкий ҙур (күләмле), ауыр

громоотвод йәшен ҡайтарғыс

грохот дөбөрләү (гөрһөлдәү) тауышы; **~ать** *несов.* дөбөрләү, гөрһөлдәү

груб//ость тупаҫлыҡ; **~ый** тупаҫ; **~ая игра** *спорт.* тупаҫ уйын; **~о** (нареч.) **ответить** тупаҫ яуап биреү

грудной: ~ ребёнок имсәк бала

грудь *ж.* 1) түш; 2) *(бюст)* күкрәк

груз йөк; **перевозка ~ов** йөк ташыу

грузин, ~ка грузин, грузин ҡатын-ҡыҙы; **~ский** грузин; **~ язык** грузин теле

грузить *несов.* тейәү

грузов//ик йөк автомобиле; **~ой** йөк; **~ое судно** йөк судноһы; **~ая машина** *см.* грузовик

грузчик грузчик, йөк тейәүсе (*йәки* бушатыусы)

грунт *(почва)* ер, тупраҡ

групп//а төркөм; **туристская ~** туристар төркөмө; **~ гостей** ҡунаҡтар төркөмө; **социальные ~ы** социаль төркөмдәр

группир//овать *несов.* төркөмләү; **~оваться** төркөмләшеү; **~овка** төркөм; **политическая ~** политик төркөм

группов//ой төркөмлө, күмәк; **~ космический полёт** йыһанға күмәк осош; **~ снимок** күмәк (фото) төшөү

грус//тить *несов.* күңелһеҙләнеү, яманһыулау; **~тный** күңелһеҙ, яманһыу; **мне ~тно** миңә күңелһеҙ; **~ть** *ж* һағыш, яманһыулыҡ

груш//а груша; **~евый: ~евое дерево** груша ағасы

грызть *несов.* кимереү

гряда: горная ~ тауҙар теҙеме

грядка түтәл

грядущий 1. *(прич.* и *прил.)* киләсәк, алдағы; **2.**→*сущ.* **~ее** *ср.* киләсәк, киләсәк көн

грязе//вой: ~вые ванны (шифалы) батҡаҡ ванналары; **~ лечебница** батҡаҡ менән дауалау шифаханаһы

грязн//ый бысраҡ, батҡаҡ; **на улице ~о** урамда бысраҡ

гряз//ь *ж* 1) бысраҡ, сүп-сар; 2) *(слякоть)* бысраҡ, еүеш; 3) *мн.* **~и** *мед.* шифалы батҡаҡ

губить *несов.* һәләк (харап) итеү

губ//ы *мн. (ед.* **губа**) ирен; **верхняя губа** өҫкө ирен; **нижняя ~** аҫҡы ирен

гуд//еть *несов.* геүләү, шаулап тороу; **~ок** гудок

гул геүләү

гулянье күңел асыу; **народное ~** халыҡ күңел асыуы; **~ть** *несов.* 1) *(совершать прогулку)* ял итеп йөрөү; 2) *разг. (веселиться — напр., на свадьбе)* күңел асыу, әйттереү

гуманизм гуманизм

гуманитарн//ый: ~ые науки гуманитар фәндәр

гуманный кешелекле, шәфҡәтле

гусени//ца 1) *зоол.* ҡарышлауыҡ; 2) *тех.* ҡарышлауыҡ; **~чный: ~ трактор** ҡаршылауыҡлы трактор

густ//ой 1) *(не редкий)* ҡуйы, йыш; **~ лес** ҡуйы урман; **~ые волосы** ҡуйы сәс; 2) *(плотный; не жидкий)* ҡуйы; **~ туман** ҡуйы томан; **~ суп** ҡуйы аш

густонаселённый күп халыҡлы, халҡы тығыҙ булған

гусь *м* ҡаҙ

Д

да I *частица* эйе; **все пришли? Да.** Барыһы ла килдеме? Эйе.

да II *союз* һәм, менән, -да/-дә, -ҙа/-ҙә, -ла/-лә, -та/-тә; **ты да я** һин дә мин

давать *несов. см.* **дать; шум не даёт спать** шау-шыу йоҡ-

ларға бирмәй ◆ давай[те] пойдём спать әйҙәгеҙ, йоҡларға китәйек; давай[те] обедать әйҙәгеҙ, ашарға

давить *несов.* баҫыу, һығыу; *перен. (на кого-л., на что-л.)* баҫым яһау, баҫыу

давка этеш-төртөш

давление баҫым; **повышенное <пониженное> [кровяное]** ~ юғары <түбән> [ҡан] баҫымы; **атмосферное** ~ атмосфера баҫымы ◆ **оказывать** ~ *на кого-л.* баҫым яһау

давно *нареч.* күптән; **я его** ~ **знаю** мин уны күптән беләм; **это было** ~ был күптән булды; **я вас** ~ **не видел** мин һеҙҙе күптән күргәнем юҡ, **давным-**~ *нареч.* әллә ҡасан, бик күптән

да здравствует! йәшәһен!; ~ **мир во всём мире!** бөтә донъяла тыныслыҡ йәшәһен!

далее *нареч.* шунан, шунан һуң

далёкий алыҫ, йыраҡ

далеко *нареч.* алыҫ, йыраҡ; ~ **на севере** алыҫ төньяҡта; ~ **на юг** алыҫ көньяҡҡа; ~ **отсюда** бынан алыҫ

дальнейш//ий артабанғы, киләсәктәге ◆ **в** ~**ем** артабан, киләсәктә

дальний алыҫ; алыҫтағы; ~ **путь** алыҫ юл; ~ **родственник** алыҫ туған

дально//видный алдан күрә белгән *(йәки* күреүсән); ~**видная политика** алдан күреүсән политика; ~**зоркий** алыҫтан ғына күрә торған

дальше 1. *сравн. ст. (от* **далёкий)** алыҫыраҡ; *(от* **далеко)** алыҫыраҡ, арыраҡ; **это значительно** ~ был байтаҡ арыраҡ; **2.** *нареч.* ары, артабан; **ехать** ~ артабан китеү ◆ **а** ~ **что?** шунан тағы нимә!

дамка *(в шашках)* дамка

дамск//ий: ~ **зал...** *(напр. в парикмахерской)* ҡатын-ҡыҙҙар залы; ~**ая комната** *(туалет)* ҡатын-ҡыҙҙар бүлмәһе

данн//ый 1. хәҙерге, был; **в** ~ **момент** хәҙерге моментта; **в** ~ **ом случае** был осраҡта; **2.**→*сущ.* ~**ые** *мн.* 1) *(сведения)* мәғлүмәттәр; 2) *(способности, задатки)* мөмкинлек; **у этого спортсмена хорошие** ~**ые** был спортсының мөмкинлектәре яҡшы

дар бүләк; **принести в** ~ бүләк итеп биреү ◆ ~**ы природы** тәбиғәт байлыҡтары; ~**ить** *несов.* бүләк итеү, бүләкләү

даром *нареч.* 1) *(бесплатно)* буш, бушлай; 2) *(напрасно)* бушҡа

дат//а дата *(йыл, ай, көн);* **поставить** ~**у** *(на письме, документе)* дата ҡуйыу

дать *сов.* [дам, дашь, даст, дадут; дал, дала, дали] *сов.* биреү; **дайте, пожалуйста** бирегеҙ инде; **дайте мне свой адрес** үҙегеҙҙең адресыгыҙҙы бирегеҙ; ~ **совет** кәңәш биреү; ~**ответ** яуап биреү

два [две] ике

двадцать егерме

дважды *нареч.* ике рәт, ике мәртәбә

двенадцать ун ике

двер//ь ишек; **стоять в** ~**ях** ишек ауыҙында тороу; **ключ в** ~**ях** асҡыс ишектә

двести ике йөҙ

двигател//ь двигатель; ~ **внутреннего сгорания** эске яныу двигателе; **реактивный** ~ реактив двигатель; **с атомным** ~**ем** атомлы двигатель менән

двига//ть *несов.* ҡуҙгатыу, хәрәкәткә килтереү; ~**ться** *сов.* хәрәкәт итеү; **не** ~**йся!** ҡуҙғалма!

движение 1) хәрәкәт; **вращательное** ~ әйләнеү хәрәкәте; 2) *(действие транспорта)* хәрәкәт; **уличное** ~ урам хәрәкәте; 3) *перен. (общественная деятельность)* хәрәкәт, эшмәкәрлек; ~ **сторонников мира** тыныслыҡ яҡлылар хәрәкәте

движущ//ий алға этәреүсе, хәрәкәткә килтереүсе; ~**ие силы** алға этәреүсе костәр

двинуть *сов. см.* **двигать**; ~**ся** ҡуҙғалыу

дво//е *числ.* икәү, ике; **один из нас** ~**их** икәүебеҙҙең араһынан беребеҙ! ~ **братьев** ағалы-энеле икәү

двоеборье *спорт.* ике төр буйынса ярыш

двой//ка *(цифра, отметка)* ике, икеле; ~**ной** икәүле; ~**ня** игеҙәк; ~**ственный** икеләнеүле

двор ишек алды; **во** ~**е** ишек алдында; **вход со** ~**а** инеү урыны (ишек алды яғынан) ◆ **на** ~**е тепло** <**холодно, сыро и т. и.**> тышта йылы <һалҡын, епшеү һ. б.>

дворец һарай, йорт; **Дворец юных техников** йәш техниктар һарайы; **Дворец спорта** Спорт һарайы; **Дворец бракосочетаний** никахлашыу йорто

дворник дворник

двоюродн//ый: ~**брат** ике туған ағай (*йәки* эне); ~**ая сестра** ике туған апай (*йәки* һеңле); ~**ые братья и сёстры** ике туған ағайҙар һәм апайҙар

двоякий ике төрлө

дву//кратный ике тапҡыр; ~ **чемпион** ике тапҡыр чемпион; ~**смысленный** төрлө мәғәнәле; ~**сторонний** ике яҡлы

двух//местный ике урынлы; ~ **номер** *(в гостинице)* ике урынлы номер; ~**этажный** ике ҡатлы

дева: **старая** ~ ултырған ҡыҙ

девочка ҡыҙыҡай

девушка ҡыҙ

девяносто туҡһан

девятнадцать ун туғыҙ

девятый туғыҙынсы

девять туғыҙ; **~сот** туғыҙ йөҙ

дед, дедушка *м* олатай ◈ **Дед Мороз** Ҡыш бабай

дежур//ить *несов.* дежурҙа тороу; **~ный 1.** дежур; **~ врач** дежур врач; **~ная аптека** дежур аптека; **~ администратор** дежур администратор; **2.**→*сущ. м.* **~ная** *ж.* дежур; **~ная по этажу** *(в гостинице)* ҡат буйынса дежур; **~ство** дежурлыҡ

дезинфекция дезинфекция

действи//е 1) эш, хәрәкәт; 2) *(деятельность)* хәрәкәт; **боевые ~я** һуғыш хәрәкәттәре; 3) *(влияние)* тәьҫир, йоғонто; **оказать ~** йоғонто яһау; **под ~ем** *чего-л.* кемдеңдер йоғонтоһонда булыу; 4) *театр.* шаршау; **пьеса в трёх ~ях** ос шаршаулы пьеса

действительн//о 1. *нареч.* ысынлап; **он ~ хотёл этого** ул ысынлап шуны теләй ине; **2.** *вводн. сл.* ысынлап та; **~, вы были правы** ысынлап та, һеҙ хаҡлы инегеҙ; **~ость** ысынбарлыҡ ◈ **в ~ости** асылда, ысынында; **~ый** 1) ысын, ғәмәлдәге; 2) яраҡлы; **билет действителен** билет яраҡлы, **~ член академии** академияның тулы хоҡуҡлы ағзаһы; **~ая [военная] служба** мәжбүри [хәрби] хеҙмәт

действ//овать *несов.* 1) *(функционировать)* эшләү; **телефон ие ~ует** телефон эшләмәй; 2) *(поступать)* эш итеү; **~ самостоятельно** үҙ аллы эш итеү; 3) *(оказывать действие)* тәьҫир итеү; **лекарство хорошо ~ует** дарыу яҡшы тәьҫир итә; **~ующий** ғәмәлдәге; **~ закон** ғәмәлдәге закон; **~ующне лица** *(в пьесе)* ҡатнашыусылар; **~ующая армия** хәрәкәт итеүсе армия

декабрь *м* декабрь

декада декада

декан декан

деклам//ация декламация, шиғри әҫәр; **~ировать** *несов.* яттан һөйләү

декларация 1)) декларация; 2) **таможенная ~** таможня декларацияһы

декрет декрет

дела//ть *несов.* яһау, эшләү; **~ покупки** әйберҙәр һатып алыу; **~ гимнастику** гимнастика яһау; **что нам ~?** безгә ни эшләргә?; **~ться** 1) *(происходить. твориться)* эшләнеү, булып ятыу; **что здесь <у вас> ~ется?** бында <һеҙҙә> ни булып ята?; 2) *(каким — становиться)* ниҙер булыу; **~ется жарко <холодно>** эҫерә <һалҡыная>

делега́//т делегет; ~ **съе́зда** съезд делегаты; ~**ция** делегация; **торго́вая** ~ сауҙа делегацияһы; **молодёжная** ~ йәштәр делегацияһы; **член** ~**ции** делегаҫия ағзаһы

дел//е́ние 1) бүленеш; **территориа́льное** ~ **страны́** илдең территориаль бүлеиеше; 2) *мат.* бүлеү; ~**и́ть** *несов.* бүлеү, айырыу; ~ **на гру́ппы** группаларға бүлеү; ~**и́ться** *(чем-л., с кем-л.)* фекер уртаҡлашыу, һөйләшеү: ~ **впечатле́ниями** тәьҫораттар менән уртаҡлашыу

де́л//о эш; **я к вам по** ~**у** мин һеҙгә эш менән; **по** ~**ам слу́жбы** хеҙмәт урынындағы эш буйынса; **взя́ться** (*или* **приня́ться**) **за** ~ эшкә тотоноу; ~ **ми́ра** тыныслыҡ эше ◆ **в чем** ~? эш нимәлә тора?; ~ **в том, что** эш шунда; **как** ~**а́**? эштәр нисек?; **не в э́том** ~ эш унда түгел; **это друго́е** ~ быныһы икенсе эш; **пе́рвым** ~**ом** беренсе нәүбәттә; **это ва́ше [ли́чное]** ~ **был** һеҙҙең эшегеҙ; **это не моё** ~ **был** минең эшем түгел

демисезо́нн//ый: ~**ое пальто́** көҙгө пальто

демобилиз//а́ция демобилизация; ~**ова́ть** *сов.* и *несов.* демобилизациялау; ~**ова́ться** демобилизацияланыу

демокра́т демократ; ~**и́ческий** демократик; ~**и́ческая респу́блика** демократик республика; ~**и́ческая молодёжь** демократик йәштәр; ~**ия** демократия; **стра́ны наро́дной** ~**ии** халыҡ демократияһы илдәре

демонстр//а́нт демонстрант; ~**а́ция** 1) *(шествие)* демонстрация; 2) *(чего-л.— пока́з)* күрһәтеү; ~ **фи́льма** фильм күрһәтеү; ~ **мод** модалар күрһәтеү; ~**и́ровать** *несов. (пока́зывать)* күрһәтеү

де́нежный аҡса; ~ **перево́д** аҡса переводы

день *м* көн; ~ **неде́ли** аҙнаның көнө; **в два часа́ дня** көндөҙгө икелә; **рабо́чий** ~ эш көнө; ~ **и ночь** көн һәм төн; **День Побе́ды** Еңеү көнө ◆ **изо дня в день** көндән-көнгә; **на дня́х** ошо көндәрҙә, яҡын арала

де́ньги *мн.* аҡса; **ме́лкие** ~ ваҡ аҡса

депо́ *ср. нескл.* депо

депута́т депутат; ~ **Верхо́вного Сове́та** югары Совет депутаты; **пала́та** ~**ов** депутаттар палатаһы

дёргать *несов. (многокр.) см.* **дёрнуть**

дер//еве́нский ауыл; ~ **жи́тель** ауыл кешеһе; ~**е́вня** ауыл

де́рево 1) *(расте́ние)* ағас; **фрукто́вые дере́вья** емеш ағастары; 2) *(древесина)* ағас, бүрәнә

деревообраба́тывающ//ий: ~**ая промы́шленность** ағас эшкәртеү промышленносы

деревя́нный ағас; ~ **дом** ағас йорт

держа́ть *несов.* 1) *(рукой; во рту, в зуба́х)* тотоу; ~ **в рука́х** ҡулда тотоу; ~ *кого-л.* **за́ руку** ҡулынан тотоу; 2) *(хра-*

нить, оставлять где-л.) һаҡлау; ~ **продукты на холоде** аҙыҡ-түлекте һалҡында һаҡлау; 3) *(содержать)* тотоу, аҫрау; ~ **собаку** эт аҫрау ◈ ~ **себя** *(каким-л. образом) см.* **держаться** 3; ~**ся** 1) *(придерживаться за что-л.)* тотоноу, йәбешеү; **держитесь за перила** таянғысҡа тотоноғоҙ; ~ **за руки** ҡулға тотоноу; 2) *(находиться в каком-л. положении);* ~ **правой стороны** уң яҡтан барыу; ~ **вместе** бергә тороу; ~ **на ногах** аяҡта баҫып тороу; 3) *(вести себя каким-л. образом)* үҙеңде тотоу; ~ **скромно** <үзеңде> тыйнаҡ тотоу ◈ ~ **прямо** *(об осанке)* <кәүҙәне> тура тотоу

дерзкий 1) *(о человеке)* тупаҫ, әҙәпһеҙ; 2) *(отважный — о поступке)* үтә сая, ҡыйыу

дёрнуть *сов. (однокр.)* тартып ебәреү

десант *воен.* десант

десерт десерт

десна (*мн.* **дёсны**) теш ҡаҙнаһы

десятиборье ун торҙән ярыш

десятилет//ие ун йыллыҡ; ~**ка** *(школа)* ун йыллыҡ мәктәп

десят//ка унлыҡ; ~**ок** ун, тиҫтә; ~**ый** унынсы

десять ун

деталь *ж (часть, напр. машины)* деталь, өлөш

детёныш бала *(йәнлектәр хаҡында)*

дет//и *мн.* балалар; **спектакль для** ~**ей** балалар өсөн спектакль; *см. тж.* **ребёнок**; ~**ский 1.** балалар; ~**ская литература** балалар әҙәбиәте; **2.**→*сущ.* ~**ая** *ж* балалар бүлмәһе ~**ство** балалыҡ; **в** ~**стве** бала ваҡытта

дефис һыҙыҡса, дефис

дефицит дефицит; ~**ный** дефицитлы

дешеветь *несов.* арзанайыу

дешёвый арзан; **это очень дёшево** был бик арзан; **дёшево** *(нареч.)* **купить** ~ арзанға һатып алыу

деятель эшмәкәр; **государственный** ~ дәүләт эшмәкәре; **политический** ~ политик эшмәкәр; ~**ность** эшмәкәрлек; ~**ный** эшмәкәр

джаз джаз; ~**овый**: ~**овая музыка** джаз музыкаһы; ~**-оркестр** джаз-оркестр

диагноз диагноз; **поставить** ~ диагноз ҡуйыу

диалект диалект, ерле һөйләш

диалект//ика диалектика; ~**ический** диалектик

диалог диалог; **политический** ~ политик диалог

диаметр диаметр

диван диван; ~**-кровать** *м* диван-карауат

диверси//я диверсия; **совершить** ~**ю** диверсия яһау

дивизия дивизия

диет//а; **соблюдать** ~**у** диета тотоу; ~**ический** диетик;

~ическая столовая диетик ашхана

дизентерия ҡанлы эс китеү

дик//ий ҡырағай; **~ое животное** ҡырағай хайуан

диктатура диктатура; **~ пролетариата** пролетариат диктатураһы

дикт//овать *несов.:* **~овка** әйтеп тороу; **писать под ~овку** әйтеп торғанды яҙыу

диктор диктор

диплом диплом; **почётный ~** почётлы диплом

дипломат дипломат; **~ический** дипломатик; **~ паспорт** дипломатик паспорт; **установить ~ические отношения** дипломатик мөнәсәбәттәр урынлаштырыу; **~ия** дипломатия

дипломн//ый: ~ая работа диплом эше

дирек//тор директор; **~ завода** завод директоры; **генеральный ~** генераль директор; **~ция** дирекция; **~ выставки** күргәҙмәнең дирекцияһы

дириж//ёр дирижер; **~ировать** *несов.:* **~ оркестром** оркестрҙа дирижерлыҡ итеү

диск 1) *(круглый плоский предмет; тж. спорт.)* диск; **~ луны** ай түңәрәге; 2) *(грампластинка)* диск

дискотека дискотека

дискриминация дискриминация

дискуссия дискуссия, бәхәс

диспетчер диспетчер; **~ская** *ж* диспетчер бүлмәһе; **~ский: ~ пункт** диспетчер пункты

диспут диспут, бәхәс

диссертация диссертация; **докторская ~** докторлыҡ диссертацияһы

дисциплин//а 1) *(порядок)* тәртип; 2) *(учебный предмет)* фән; **~ированный** тәртипле

дитя *ср.* бала; *см. тж.* **дети**

длин//а оҙонлоҡ; **~ой [в] пять метров** биш метр оҙонлоғонда; **прыжки в ~у** *спорт.* оҙонлоҡҡа һикереү; **~ный** 1) оҙон; **~ путь** оҙон юл; 2) *(долгий — о времени)* оҙон; **~ день** оҙон көн; 3) *кратк. ф.* оҙон; **пальто ему ~но** пальто уға оҙон

длительн//ость оҙонлоҡ; **~ый** оҙон, һуҙымлы

длиться *несов.* һуҙылыу, дауам итеү

для *предлог+Р* өсөн; **~ чего?** ни өсөн? **~ кого?** кем өсөн?

дневн//ик көндәлек; **вести ~** көндәлек алып барыу; **~ой** көндөҙгө; **~ая смена** көндөҙгө смена; **~ое время** көндөҙгө ваҡыт

днём *нареч.* көндөҙ; **вчера ~** кисә көндөҙ; **~ и ночью** көн-төн

дно төп; **на дне моря** диңгеҙ төбөндә ◆ **пойти ко дну** батыу, батып үлеү; **перевернуть все вверх дном** аҫтын өҫкә әйләндереү

до *предлог+Р* 1) *(о пределе)* -ға/-гә, -ҡа/кә, тиклем, ҡәҙәр; **до Москвы** Мәскәүгә тиклем; **до дна** төпкә тиклем; 2) *(о временном пределе),* -ға/-гә, -ҡа/-кә тиклем (ҡәҙәр, саҡлы), -са/-сә; **до двух часов я буду дома** сәғәт икегә тиклем өйҙә булам; **с начала до конца** башынан аҙағынаса; 3) *(раньше какого-л. времени)* -ҡаса/-кәсә, -ға/-гә, -ҡа/-кә тиклем; **до обеда** төшкә тиклем; **приходите до двух часов** сәғәт икегә тиклем килегеҙ

добав//ить *сов.* өҫтәү, ҡушыу; **~ление** өҫтәү, арттырыу **в ~к** *предлог+Д* өҫтәүенә; **~лять** *несов. см.* **добавить**; **~очный** өҫтәлмә; **~очная порция** өҫтәлмә өлөш; **~очное время** *спорт.* өҫтәлмә ваҡыт; **~ номер** *(телефона)* өҫтәлмә номер

добе//гать *несов.* **~жать** *сов.* йүгереп етеү, йүгереп барып етеү; **~ до дома** *(или* **до дому)** өйгә йүгереп барып етеү; **он еле ~жал** ул саҡ-саҡ йүгереп етте

добиваться *несов. см.* **добиться**

добираться *несов. см.* **добраться**

добиться *сов.* ирешеү, ҡаҙаныу

доблес//тный батыр, ғәйрәтле; **~ть** *ж* батырлыҡ, ғәйрәт

добраться *сов.* барып (*йәки* килеп) етеү

добро I *ср.* 1) яҡшылыҡ, изгелек; 2) мөлкәт, байлыҡ, мал

добро II: **~ пожаловать!** рәхим итегеҙ! хуш килдегеҙ!

доброво//лец ирекмән; **~льный** ирекле

доброжелательн//ый яҡшылыҡ теләгән, дуҫтарса; **~ое отношение** дуҫтарса мөнәсәбәт

добротный яҡшы сифатлы, ныҡ

добр//ый шәфҡәтле, рәхимле, мәрхәмәтле; **будьте [так] ~ы!** зинһар!; **~ день <вечер>!** хәйерле көн <кис>!; **~ое утро!** хәйерле иртә! **~ой ночи!** хәйерле төн!; **желаю вам всего ~ого!** һеҙгә иң яҡшы теләктәр теләйем!; **но ~ой воле** үҙ ирке (ихтыяры) менән

добывать *несов.*, **добыть** *сов.* 1) *(достать)* табыу, булдырыу, йүнләү; 2) *(из недр земли)* табыу, сығарыу; 3) *(путём переработки)* эшләп сығарыу

добыча 1) *(действие)* сығарыу; **~ угля** күмер сығарыу; 2) *(то, что добыто, захвачено)* табыш; **богатая ~** бай табыш

довезти *сов.* илтеп еткереү

доверенность ышаныс ҡағыҙы, доверенность

довер//ие ышаныс; **оказать ~** ышаныс белдереү;

~ить *сов.* ышаныу; **~чивый** ышаныусан; **~ять** ышаныу

довести еткереп ҡуйыу, алып барып еткереү; **~ до конца** аҙағына сығарыу **~ до слёз** илатып ҡуйыу

довод дәлил

дово//дить *несов. см.* **довести**; **~жу до вашего сведения** һеҙгә хәбәр итәм (еткерәм)

довозить *несов. см.* **довезти**

довольн//о 1. *нареч.* 1) ҡәнәғәтләнеп, ҡәнәғәтлек менән; 2) *(в сочет. с прилагательными и наречиями)* шаҡтай, байтаҡ, күп кенә; **~ большой** байтаҡ ҙур; **~ часто** шаҡтай йыш; **2.** *в знач. сказ.:* **~!** етте, етер!; **~ый** ҡәнәғәт, риза; **я очень доволен** мин бик ҡәнәғәтмен

довольствоваться *несов. (чем-л.)* ҡәнәғәт булыу, риза булыу

до востребования һорап алына торған; **почта ~** һорап алына торған почта

догадаться *сов.* белеп (*йәки* һиҙеп) алыу

догад//ка фараз, һиҙемләү; **~ываться** *несов. см.* **догадаться**

догнать *сов.* ҡыуып етеү; **[идите] я вас догоню** [барығыҙ] мин һеҙҙе ҡыуып етәм

договарива//ться *несов. см.* **договориться**; **~ющиеся стороны** килешеүсе яҡтар

договор килешеү; **коллективный ~** коллектив килешеү; **~ о дружбе и взаимопомощи** дуҫлыҡ һәм үҙ-ара ярҙам тураһында килешеү; **~иться** *сов.* килешеү, һүҙ ҡуйышыу; **мы [с ним] ~ились о встрече** беҙ [уның менән] осрашыу тураһында һүҙ ҡуйыштыҡ

догонять *несов. см.* **догнать**

доезжать *несов.,* **доехать** *сов.* барып (*йәки* килеп) етеү; **как вы доехали?** һеҙ нисек килеп еттегеҙ?

дождаться *сов.* көтөп алыу

дождлив//ый ямғырлы; **~ое лето** ямғырлы йәй; **~ая погода** ямғырлы көн

дожидаться *несов. см.* **дождаться**

дожд//ь *м* ямғыр; **мелкий ~** ваҡ көҙлө ямғыр; **идёт ~** ямғыр яуа; **под ~ём** ямғыр аҫтында, ямғырҙа

доигрывание *спорт.* уйнап бөтөрөү

доить *несов.* һауыу

дойти *сов.* барып (*йәки* килеп, ҡайтып) етеү

доказательств//о дәлил; **приводить ~** дәлилдәр килтереү

доказать *сов.,* **доказывать** *несов.* иҫбатлау, иҫбат итеү

доклад доклад; **сделать ~** доклад яһау; **~чик** докладсы; **~ывать** *несов. см.* **доложить**

до́ктор 1) *(учёная степень)* доктор; 2) *разг. (врач)* доктор

докуме́нт документ; **истори́ческий ~** тарихи документ; **~а́льный: ~ фильм** документаль фильм; **~а́ция** документация; **техни́ческая ~** техник документация

долг 1) *(обязанность)* бурыс; **вы́полнить** (*или* **испо́лнить) свой ~** үҙ бурысыңды үтәү; 2) *(взятое взаймы)* үтес, бирәсәк; **взять [деньги] в ~** үтескә [аҡса] алыу; **верну́ть** (*или* **отда́ть) ~** бирәсәкте ҡайтарыу (*йәки* биреү)

до́лг//ий оҙаҡ; **~ое вре́мя** оҙаҡ ваҡыт; **~о** *нареч.* оҙаҡ

долго//вре́менный озаҡ ваҡыт; **~игра́ющий: ~игра́ющая пласти́нка** оҙаҡ уйнай торған пластинка; **~сро́чный** оҙаҡ сроклы, оҙаҡ ваҡытта булған

долгота́ 1) оҙонлоҡ; **~ дня** көн оҙонлоғо; 2) *геогр.* оҙонлоҡ

долет//а́ть *несов.*, **~е́ть** *сов.* 1) осоп барып (*йәки* килеп) етеү; 2) *(доноситься — о звуках)* барып (*йәки* килеп) етеү, ишетелеү

до́лж//ен *в знач. сказ.* 1) *+неопр.* бурыслы, тейеш; **я <ты> ~ э́то сде́лать** мин <һин> быны эшләргә тейеш; **я ~ вам сказа́ть** мин һеҙгә әйтергә тейеш; 2) *(что-л., кому-л.)* бирәсәк булыу; **ско́лько я вам ~?** минең һеҙгә күпме бирәсәгем бар?; **~ни́к** бирәсәкле кеше

должно́ быть *вводн. сл.* ахыры, ихтимал

до́лжность вазифа, хеҙмәт; **каку́ю ~ вы занима́ете?** Һеҙ ниндәй вазифа башҡараһығыҙ?

до́лжн//ый тейешле **~ым о́бразом** тейешле дәрәжәлә ◆ **отда́ть ~ое** тейешле баһаны бирергә кәрәк

доли́на үҙән; уй

доложи́ть *сов.* 1) һөйләп биреү; 2) белдереү, әйтеү

доло́й *нареч.* юҡ булһын, юғалһын; олаҡһын

до́л//я 1) *(часть)* өлөш; **на мою́ ~ю** минең өлөшкә; 2) *(участь)* яҙмыш, тәҡдир

дом ой, йорт; **жило́й ~** кеше йәшәй торған йорт; **~ культу́ры** культура йорто; **~ о́тдыха** ял йорто; **де́тский ~** балалар йорто

дома́шн//ий 1. өй, йорт; **~ие живо́тные** йорт хайуандары; **~ее хозя́йство** йорт хужалығы; **~яя хозя́йка** йорт хужабикәһе; 2.→*сущ.* **~ие** *мн.* өй эсе, өйҙәгеләр

до́мна домна

домо́й *нареч.* өйгә; **пойдём[те] ~** өйгә ҡайтайыҡ

донесе́ние донесение, хәбәр

донести́ I *сов. (кого-л., что-л., куда-л.)* алып барыу, илтеп еткереү

донести́ II *сов.* 1) *(о чем-л. — сделать донесение)* белде-

реү яһау, хәбәр итеү; 2) *(на кого-л.— сделать донос)* ошаҡлау, өҫтөнән яҙыу (*йәки* һөйләү)

донестись *сов.* ишетелеү, килеп етеү

доносить I, II *несов. см.* **донести** I, II

доноситься *несов. см.* **донестись**

допла//та өҫтәмә түләү; **~тить** *сов.*, **~чивать** *несов.* өҫтәп түләү

дополн//ение 1) өҫтәмә, ҡушымта; **в ~ ко всему** барыһына өҫтәмә итеп; 2) *грам.* тултырыусы; **прямое ~** тура тултырыусы; **~ительный** өҫтәмә; **~ительные ассигнования** өҫтәмә бүленгән аҡса

дополн//ить *сов.*, **~ять** *несов.* өҫтәү, тултырыу, тулыландырыу

допрос яуап (*йәки* һорау) алыу

допус//кать *несов.*, **~тить** сов. 1) *(кого-л., куда-л.— пропустить)* үткәреү, ебәреү; 2) *(позволить)* рөхсәт итеү, юл ҡуйыу; 3) *(считать возможным)* мөмкин һанау, уйлау; **я это ~каю** мин быны мөмкин һанайым ◆ **~ ошибку** хата ебәреү

дореволюционный революцияға тиклемге

дорог//а 1) юл; **автомобильная ~** автомобиль юлы; 2) *(путешествие)* юл, сәфәр; **отправиться в ~у** юлға сығыу; **я пробыл в ~е три дня** мин юлда өс көн булдым ◆ **по ~е** юл ыңғайы; **идти своей ~ой** үҙ юлында булыу

дорогой 1) ҡыйбатлы; **~ товар** ҡыйбатлы тауар; **это слишком дорого был** бик ҡыйбат; 2) *перен.* ҡәҙерле, ғәзиз; **~ друг** ҡәҙерле дуҫ

дорожать *несов.* ҡыйбатланыу, ҡиммәтләнеү

дорожить *несов.* ҡәҙерен белеү, баһалау

дорожка 1) *(тропинка)* һуҡмаҡ; 2) *спорт.* **беговая ~** йүгереү юлы; 3) *(половик)* буй балаҫ

дорожн//ый 1) юл; **~ые работы** юл эштәре; **~ые знаки** юл билдәләре; 2) *(предназначенный в дорогу)* юл; **~ костюм** юл костюмы

до свидания! һау булығыҙ!

доска 1) таҡта; 2) *(щит)* таҡта; **Доска почёта** Почёт таҡтаһы; **~ объявлений** иғландар таҡтаһы

дословный: ~ перевод һүҙмә-һүҙ тәржемә

досрочн//о *нареч.* ваҡытынан алда; **~ый** ваҡытынан алда булған

доставать(ся) *несов. см.* **достать(ся)**

достав//ить *сов.* 1) *(принести, привести, привезти кого-л., что-л.)* килтереү. килтереп (*йәки* илтеп) ҡуйыу; 2) (*причинить* что-л.) — тыуҙырыу, килтереү; **~ радость** шатлыҡ килтереү; **~ка** өйгә килтереү; **с ~кой на дом** өйгә килтереп биреү; **~лять** *несов. см.* **доставить**

доста́ток муллыҡ, етешлек

доста́точн//о 1. *нареч. (в сочет. с прил. и нареч.)* ныҡ ҡына, етерлек; **~си́льный** ныҡ ҡына көслө; 2. *в знач. сказ. (хватит):* ~! булды, етте; **э́того [бу́дет]** ~ был етерлек булыр; **~ый** етерлек

доста́ть *сов.* 1) (*до чего-л.— дотянуться* буй етеү); 2) *(что-л.— добыть, получить)* алыу, табыу; **~ся** өлөшкә сығыу, эләгеү

достига́ть *несов.*, **дости́гнуть** *сов.* ирешеү, өлгәшеү

достиже́ние ҡаҙаныш

дости́чь *сов. см.* **достига́ть**

достове́рн//ый бик дөрөҫ, ышаныслы; **~ые све́дения** ышаныслы мәғлүмәттәр

досто́инств//о 1) дәрәжә; **держа́ться с ~ом** үҙеңде дәрәжәле тотоу; **чу́вство со́бственного ~а** дәрәжә тойғоһо; 2) *(положительное качество)* яҡшы яҡ (*йәки* сифат); 3) *(стоимость ассигнаций, облигаций)* -лыҡ/-лек

досто́//йный *(заслуживающий чего-л.)* лайыҡлы; **он ~ин уваже́ния** ул ихтирамға лайыҡ

достопримеча́тельност//ь иҫтәлекле урын; **~и го́рода** ҡаланың иҫтәлекле урындары

досу́г буш ваҡыт, ял ваҡыты; **на ~е** буш ваҡытта

дотра́гиваться *несов.*, **дотро́нуться** *сов.* ҡағылыу, тейеү

дохо́д килем, тошөм; **годово́й** ~ йыллыҡ килем

доходи́ть *несов. см.* **дойти́**

доце́нт доцент

дочь *ж* [*мн.* **до́чери**] ҡыҙ, ҡыҙҙар

дошко́льный мәктәпкәсә

доя́р, ~ка һауынсы

драгоце́нн//ости *мн.* ҡыйбатлы (затлы) нәмәләр; **~ый** затлы, ҡыйбатлы; **~ ка́мень** затлы таш

дра́ка һуғыш

дра́ма драма; **~ти́ческий** драматик; **~ теа́тр** драма театры

драма́ту́рг драматург; **~и́я** драматургия

дра́ться *несов.* 1) һуғышыу; 2) *перен. (за что-л.— бороться, сражаться)* көрәшеү

древеси́на үҙагас

дре́вко һап

дре́вний боронғо

дрема́ть *несов.* йоҡомһорау, ойоу

дробь *ж* 1) *(ружейная)* йәҙрә, дроб; 2) *мат.* кәсер

дрова́ *мн.* утын

дрожа́ть *несов.* ҡалтырау, дерелдәү

дро́жжи *мн.* әсетке, сүпрә

дрожь *ж* ҡалтыраныу, дерелдәү

дрозд барҡылдаҡ

друг I *м* дуҫ; **среди друзей** дуҫтар араһында

друг II *(кратк. ф. от другой):* **~~а** бер-береһен; **~ за ~ом** бер-бер артлы; **~ против ~ а** бер-береһенә ҡаршы; **~ с ~ом** бер-береһе менән

друг//ой 1. 1) *(иной)* бүтән, башҡа; **это** [**совсем**] **~ое дело** был [бөтөнләй] башҡа эш; **~ими словами** башҡа һүҙ менән әйткәндә; **с ~ой стороны** икенсе яҡтан; **в ~ом месте** башҡа урында; 2) *(второй, следующий)* икенсе; **в ~ раз** икенсе мәртәбә; **на ~ день** икенсе көндө, иртәгәһен; 2.→*сущ.* 1) **~ое** *ср.* башҡа (бүтән) берәү; 2) *м,* **~ая** *ж,* **~ие** *мн.* башҡа, бүтән; башҡалар; **один за ~им** бер-бер артлы

дружб//а дуҫлыҡ; **общество ~ы** [**с зарубежными странами**] [сит илдәр менән] дуҫлыҡ йәмғиәте; **~ народов** халыҡтар дуҫлығы

дружеск//ий дуҫлыҡ; **~ая услуга** дуҫлыҡ ярҙамы

дружественн//ый дуҫ, дуҫлыҡ; **~ое государство** дуҫ булған дәүләт; **~ая политика** дуҫлыҡ политикаһы; **~ые отношения** дуҫлыҡ мөнәсәбәттәре

дружить *несов.* дуҫлашыу, дуҫ булыу

дружн//ый дуҫ, татыу; берҙәм; **жить ~о** *(нареч.)* дуҫ йәшәү

дуб имән

дубл//ёр дублер; **~икат** дубликат; **~ировать** *несов.* тәржемә итеү; **~ированный фильм** тәржемә ителгән фильм

дубов//ый имән; **~ая роща** имән урманы

дуга 1) дуға, кәкерсәк; 2) *(в упряжи)* дуға

дуло көбәк ауыҙы

дума уй; **~ть** *несов.* 1) уйлау; **я ~ю, что...** мин шулай тип уйлайым...; 2) +*неопр.* *(предполагать)* уйлау, иҫәпләү; **я ~ю уехать** мин китергә уйлайым

дупло 1) ағас ҡыуышы; 2) теш соҡоро

дура, дурак *разг.* ахмаҡ, иҫәр, йүләр

дурн//о 1. *нареч.* насар, алама; 2. *в знач. сказ.:* **ей ~** уға ҡыйын; **~ой** насар, йәмһеҙ; **~ поступок** насар ҡылыҡ

дуть *несов.* өрөү; **здесь дует** бында өрә

дух 1) шарт, торош; **в ~е дружбы** дуҫлыҡ шарттарында; 2) *(моральное состояние)* рух, дәрт; **бодрость ~а** рух күтәренкелеге; 3) *миф.* ен; **злой ~** яуыз йән ◆ **быть не в ~е** кәйефһеҙ булыу; **не падай ~ом** күңелһеҙләнмә, күңел төшөнкөлөгөнә бирелмә; **перевести ~** тын алып алыу

духи *мн.* хушбый

духовенство руханиҙар

духо́вный 1) рухи; **~ая жизнь** рухи тормош; 2) *(связанный с религией)* рухани, дини

духово́й: **~ инструме́нт** тынлы инструмент; **~ орке́стр** тынлы оркестр

духота́ тынсыулыҡ, бөркөүлек

душ душ; **приня́ть ~** душта йыуыныу

душ//а́ рух, йән; күңел; **от всей ~и́** ысын күңелдән; **в ~е́** күңелдән; **от глубины́ ~и́** тәрән күңелдән

душе́вн//ый: **~ое состоя́ние** күңел торошо; **~ое споко́йствие** күңел тыныслығы

души́стый хуш еҫле

души́ть *несов. см.* **задуши́ть**

ду́шн//ый тынсыу; **сего́дня ~ день** бөгөн тынсыу көн; **здесь ~о** бында тынсыу

дуэ́ль *ж* дуэль

дым төтөн; **~и́ть** *несов.* төтәтеү; **~и́ться** төтәү

ды́ня ҡауын

дыра́, ды́рка тишек, ярыҡ

дыря́вый тишек

дыха́ние һулыш, тын алыш; **искусственное ~** яһалма һулыш; **дыша́ть** *несов.* һулау, тын алыу

дю́ны *мн. (ед.* **дю́на)** ҡом тауҙары, дюналар

дя́дька *м*, **дя́дя** *м* ағай

дя́тел тумыртҡа

Е

евре́й, ~ка еврей, йәһүд; **~ский** еврей, йәһүд

его́ *Р, В от* **он, оно́** уны

его́ *мест. притяж.* уның; **э́то ~ жена́** был уның ҡатыны; **э́та маши́на ~** был уның машинаһы

ед//а́ 1) ашау; **пе́ред ~о́й** ашау алдынан; **до ~ы́** ашауға тиклем; **во вре́мя ~ы** ашағанда; 2) *(пища)* аҙыҡ, ашамлыҡ

едва́ 1. *наре́ч.* 1) *(чуть)* саҡ-саҡ; **~ живо́й** саҡ-саҡ тере; **я ~ не упа́л** мин саҡ-саҡ тәгәрәмәнем 2) *(с трудом)* көскә; **~ дошёл** көскә барып еттем; **2.** *(союз)* -та/-тә, -да/-дә; **~ он вошёл, как ул** инғәс тә... ◈ **~ ли** шикле, икеле

едини́ца 1) *(цифра)* бер; 2) *(величина)* берәмек; **~ измере́ния** үлсәү берәмеге

едино//гла́сный бер тауыштан; **приня́ть** [**реше́ние**] **~гла́сно** *(наре́ч.)* бер тауыштан [ҡарар] ҡабул итеү; **~мы́шленник** фекерҙәш

еди́нственн//ый берҙән-бер, яңғыҙ; **~ ребёнок** берҙән-бер бала; **~ раз** берҙән-бер тапҡыр ◈ **~ое число́** *грам.* берлек һан

еди́н//ство берлек; ~ **действий** эш-хәрәкәттәр берлеге; **~ый** берҙәм; **~ое мнение** фекер берҙәмлеге

её *Р, В от* **она** уны

её *мест. притяж.* уның; **это её муж был** уның ире; **эта сумочка её был** уның сумкаһы

ёж терпе

ежевика бөрлөгән

ежедневн//о *нареч.* көн дә; **~ый** көндәлек

ежемесячн//ик айға бер сыҡҡан журнал; **~о** *нареч.* ай һайын; **~ый** айлыҡ

езд//а 1) *(ат, машина һ. б.)* йөрөү; **быстрая** ~ *(ат, машина һ. б.)* шәп йөрөш; 2) юл; **в... часах ~ы от...** ...сәғәтлек юл; **ездить** *несов.* йөрөү; *(на чем-л.) (путешествовать)* ултырып йөрөү; ~ **на машине** машинала йөрөү; **я часто езжу туда** мин унда йыш барып йөрөйөм

ей *Д от* **она** уға

еле *нареч.* **саҡ**; ~-~ саҡ-саҡ

ёлка: новогодняя ёлка *(само дерево и праздник)* яңы йыл ёлкаһы

еловый ылыҫлы; ~ **лес** ылыҫлы урман

ель *ж* шыршы

ему *Д от* **он, оно** уға

ерунда буш, юҡ нәмә

если *союз* әгәр; ~ **хотите** әгәр теләһәгеҙ; ~ **только** әгәр шул ғына икән...; ~ **бы** әгәр ҙә

естественн//ый тәбиғи; **это ~о был** тәбиғи ◆ **~ые науки** тәбиғәт фәндәре

естествознание тәбиғәт белеме

есть I *несов.* ашау; **мне хочется** ~ минең ашағым килә

есть II 1) *наст. вр. от* **быть** бар; 2) *в знач. сказ. (имеется)* булыу, бар булыу; **у меня** ~ миндә бар

ехать *(куда-л.; путешествовать)* барыу, китеү; **я еду домой** мин өйгә ҡайтам; **я еду в Москву** мин Мәскәүгә барам; **мы едем на машине** *(или* **на автомобиле)** беҙ машинала *(йәки* автомобилдә) барабыҙ

ещё *нареч.* 1) *(повторно, в добавок)* тағы, йәнә; **повторите ~ раз** тағы бер ҡабатлағыҙ; **дайте мне** ~ миңә йәнә бирегеҙ; 2) *(о времени) ж; (уже)* инде уҡ, үк; **всё** ~ әле һаман; *мы* ~ **успеем** беҙ әле өлгөрәбеҙ; **он ~ не ушёл?** ул әле китмәгәнме?; **он уехал ~ утром** ул иртәнсәк үк китте; 3) *(в сочет. со сравн. ст. наречий)* тағы ла; ~ **больше** тағы ла күберәк; ~ **дальше** тағы ла арыраҡ; ~ **лучше** тағы ла яҡшыраҡ ◆ ~ **бы!** шул ғына ҡалған! булмай торһон!; **вот ~!** бына һиңә!

ею *Т от* **она** уның тарафынан

жа́ба әрмәнде

жа́воронок һабан турғайы

жа́дный һаран

жа́жда һыуһын, эске килеү; **у меня́ си́льная ~** минең бик эскем килә

жале́ть *несов.* 1) *(кого-л. — испытывать; о чем-л.— сожалеть)* йәлләү; 2) *(что-л.— беречь)* һаҡлау, аяу

жа́лкий йәл, ҡыҙғаныс

жа́лко *см.* **жаль**

жа́ло//ба ялыу, шикәйәт; **пода́ть ~бу** ялыу биреү; **~ваться** *несов.* зарланыу; **на что вы жа́луетесь?** нимәгә зарланаһығыҙ?; **~ в суд** судҡа ялыу [биреү]

жа́лость ҡыҙғаныу, йәлләү тойғоһо; **испы́тывать ~** ҡыҙғаныу тойғоһо кисереү

жаль *в знач. сказ.* йәл, ҡыҙғаныс, аяныс; **как ~!** бик йәл! **мне его не ~** миңә ул йәл түгел; **~, что...** шулай булыуы йәл

жанр жанр

жар тән яныу; **у него́ ~** уның тәне яна

жара́ эҫелек, томра

жа́р//еный ҡыҙҙырылған, ҡурылған; **~ить** ҡурыу; **~иться** ҡыҙҙырылыу, ҡурылыу

жа́рк//ий 1) эҫе; 2) *перен.* ҡыҙыу; **~ая пого́да** эҫе көн; **~ спор** ҡыҙыу бәхәс; **мне ~о** миңә эҫе; **сего́дня о́чень ~** бөгөн бик эҫе

жарко́е *ср.* ҡурҙаҡ

жаропонижа́ющее *ср.* тән температураһын төшөрә торған

жа́тва ураҡ

жать I *несов.* 1) *(быть тесным)* ҡыҫыу; **ту́фли жму́т** туфли ҡыҫа; 2) *(пожимать)* һығыу, ҡыҫыу; **жму Ва́шу ру́ку** Һеҙҙең ҡулығыҙҙы ҡыҫам

жать II *несов. (хлеба)* урыу

ждать *несов.* көтөү

же I *союз* ә, бит; **он же** ул бит; **я же** мин бит

же II *частица* 1) *(усилит.)* һуң, инде, бит; **я же зна́ю** мин бит беләм; **где же э́то?** ҡайҙа һуң был?; **когда́ же!** ҡасан һуң? 2) *(означает тождество)* уҡ, үк; **э́тот же** ошо уҡ; **тот же** шул уҡ; **там же** шунда уҡ; **на том же ме́сте** шул уҡ урында

жева́тельн//ый: ~ая рези́нка сәйнәй торған резина

жева́ть *несов.* сәйнәү, көйшәү *(о животных)*

жела́//ние теләк; **по со́бственному ~нию** үҙ теләге менән; **при всём моём ~ нии** мин бик теләгәндә лә; **вопре-**

кий моему ~нию минең теләгемә ҡарамай; **исполнить** *чье-л.* **~** теләкте үтәү; **~тельный** теләнгән, көтөлгән; **было бы ~тельно** яҡшы булыр ине; **~ть** *несов.* 1) *(чего-л.— хотеть)* теләү; **я не ~ его видеть** мин уны күрергә теләмәйем; 2) *(что-л., кому-л.— высказывать пожелание)* теләү; **~ю вам успеха** һеҙгә уңыш теләйем; **~ющий**→*сущ. м* теләүсе

железа *анат.* биҙ

железнодорожн//ик тимер юлсы; **~ый** тимер юл; **~ое сообщение** тимер юл бәйләнеше

желез//ный тимер ◆ **~ная дорога** тимер юл; **ехать по ~ной дороге** тимер юл менән барыу

железобетон тимер-бетон

желт//еть *несов.* һаргайыу; **~ок** йомортҡа һарыһы

жёлтый һары

желудо//к ашҡаҙан; **~чный** ашҡаҙан; **~ сок** ашҡаҙан һуты

жёлудь *м* имән сәтләүеге

жёл//чный: ~ пузырь үт ҡыуығы; **~чь** *ж* үт

жемч//уг ынйы; **~ужина** ынйы бөртөгө

жен//а ҡатын; **~атый** өйләнгән; **я ~ат** мин өйләнгәнмен; **~иться** *сов.* и *несов.* өйләнеү

жених кейәү егет

жен//ский ҡатын-ҡыҙ; **Международный ~ день** Халыҡ-ара ҡатын-ҡыҙҙар көнө; **~ские болезни** ҡатын-ҡыҙҙар ауырыуҙары; **~ская консультация** ҡатын-ҡыҙҙар консультацияһы; **~ственный** күркәм, нәзәкәтле; **~щина** ҡатын, ҡатын-ҡыҙ; **~-врач** врач ҡатын-ҡыҙ

жереб//ёнок ҡолон; **~ец** айғыр

жеребьёвка йәрәбә һалыу *(чаще спорт.)*

жертв//а ҡорбан; **при аварии были [человеческие] ~ы** авария ваҡытында ҡорбандар булды; **стать ~ой несчастного случая** бәхетһеҙ ваҡиға ҡорбаны булыу; **принести** *(что-л.)* **в ~у** ҡорбан итеү; **~овать** *несов.* 1) *(что-л. — отдавать)* иғана биреү; 2) *(кем-л., чем-л.)* ҡорбан итеү; **~ собой** үҙеңде ҡорбан итеү

жест 1) ишара, ым; 2) *перен.* ҡыланыш

жёстк//ий 1) ҡаты; 2) *перен.* уҫал, ҡаты; киҫкен; **~ие условия** ҡаты шарттар

жесток//ий аяуһыҙ, шәфҡәтһеҙ; **~ость** аяуһыҙлыҡ, ҡатылыҡ

жесть *ж* ҡалай

жечь *несов.* яндырыу, ҡыҙҙырыу; **солнце жжёт** ҡояш ҡыҙҙыра

жив//ой 1) тере; **он[а] ещё жив[а]** ул тере әле; **остаться в ~ых** тере ҡалыу; 2) *(оживленный)* йәнле; **~ая беседа**

йәнле әңгәмә ◆ ~ые цветы тере сәскәләр; ~ая изгородь тәбиғи ҡойма

живопис//ец рәссам; **~ный: ~ное полотно** матур һүрәт; **~ вид** матур күренеш

жив//опись живопись, һынлы һүрәт

живот ҡорһаҡ, эс

животновод малсы; **~ство** малсылыҡ; **~ческий** малсылыҡ; **~ческая ферма** малсылыҡ фермаһы

животное *ср.* хайуан

жидк//ий 1) шыйыҡ; 2) *(слабый — о чае, кофе)* шыйыҡ; 3) *(редкий — о растительности, о волосах)* һирәк; **~ость** шыйыҡлыҡ

жизненн//ый тормош, тормошсан; **~ уровень** тормош кимәле; **~опыт** тормош тәжрибәһе; **~о** *(нареч.)* **важный** тормош өсөн мөһим

жизне//радостный дәртле, көр күңелле **~способный** йәшәүгә һәләтле

жизн//ь *ж* тормош, йәшәү, ғүмер; **общественная ~** ижтимағи тормош; **личная ~** шәхси тормош; **условия ~и** йәшәү шарттары; **всю [свою] ~** [үҙенең] бөтә тормошон; **в ~и** тормошта; **раз в ~и** ғүмерҙә бер; **ради ~и на Земле** Ерҙә йәшәү хаҡы өсөн

жила һеңер, тарамыш; **~ы** *мн.*

жилищ//е торлаҡ; **~ный: ~ное строительство** торлаҡ төҙөлөшө; **~ные условия** торлаҡ шарттары

жил//ой: ~ дом торлаҡ йорт; **~ые комнаты** торлаҡ бүлмәләр

жир май; **без ~а** майһыҙ; **~ный** майлы, һимеҙ *(о мясе)*

житель, ~ница тороусы, йәшәүсе кеше; **жители** *мн.* йәшәүселәр; **городской ~** ҡалала йәшәүсе; **сельский ~** ауылда йәшәүсе; **~ство: постоянное <временное> место ~ства** даими <ваҡытлыса> торған урын

жить *несов.* 1) *(существовать)* йәшәү, **~ на свете** донъяла йәшәү; **~ своим трудом** үҙ хеҙмәтең менән йәшәү; 2) *(где-л. проживать)* йәшәү, тороу; **где вы живёте?** һеҙ ҡайҙа йәшәйһегеҙ

жмуриться *несов.* күҙҙе ҡыҫыу

жреби//й йәрәбә; **бросить ~** йәрәбә һалыу; **по ~ю** йәрәбә буйынса

жужжать *несов.* безелдәү, бызылдау

жук ҡуңыҙ

журавль *м* торна

журнал 1) *(периодическое издание)* журнал; 2) *(для записи; дневник)* журнал; **~ист, ~истка** журналист; **~ьный: ~ столик** журналдар өҫтәле

жюри ср. нескл. жюри; **член ~** жюри ағзаһы

З

за *предлог* 1) *(о месте) — где*+ Т, *куда*+ В артына, артында, янында; **стоять за деревом** ағас артында тороу; **стать за дерево** ағас артына баҫыу; **сидеть за столом** өҫтәл янында ултырыу; **сядем за стол** өҫтәл янына ултырайыҡ; **жить за городом** ҡала ситендә йәшәү; **поехать за город** ҡала ситенә сығыу; **уехать за несколько километров от города** ҡаланан бер нисә километрға китеү; 2) *(о времени)*+ Т *или* В: **за обедом** ашағанда; **за работой** эшләгәндә; **за несколько часов** бер нисә сәғәт эсендә; **за два дня до ...** тиклем ике көн алда; 3) + *Т (в знач. следом)* артынан; **идите за мной** минең арттан барығыҙ; **день за днём** көн артынан көн; **ей за тридцать** уға утыҙҙан артҡан; 4) *(при указании* на *цель действия)+ Т или В* өсөн: **бороться за мир** тыныслыҡ өсон көрәшеү; **зайти за товарищем** иптәш артынан инеү; **послать за врачом** врач артынан ебәреү; **сходить в магазин за продуктами** магазинға азыҡ алырға барыу; 5) *(при указании на объект действия)*+ В *или* Т; **приняться за работу** эшкә тотоноу; **за нас не беспокойтесь** беҙҙең өсөн борсолмағыҙ; **наблюдать за порядком** тәртипте ҡарау; **ухаживать за больным** ауырыуҙы ҡарау; 6) *(при указании на причину)*+ В өсөн; **платить за работу** эш өсөн түләү; **благодарить за помощь** ярҙам өсөн рәхмәт белдереү; 7) *(при указании на цену)*+ В -ға/-гә, -ҡа/-кә; **купить за два рубля** ике һумға алыу; 8) *(в знач. вместо кого-л.)*+ В өсөн, урынга; **сходи туда за меня** унда минең урынға барып кил; **распишитесь за него** уның урынына ҡул ҡуйығыҙ

забав//а уйын-көлкө; мәрәкә; **~лять** *несов.* албырғатыу; көлдөрөү; **~ляться** йыуыныу, албырғау; **~ный** ҡыҙыҡ, мәрәкә

забастов//ка эш ташлау; **всеобщая ~** тотош эш ташлау; **~щик** эш ташлаусы

забег *спорт.* йүгереш; **~ на сто метров** йөҙ метрга йүгереш

забегать *сов.* йүгерекләү

забе//гать *несов. (многокр.),* **~жать** *сов.* 1) *(далеко)* уҙып китеү; **~ вперёд** алга уҙып китеү; 2) *(зайти, чаще по пути)* юл ыңғайы инеп сығыу; **~ в магазин** юл ыңғайы магазинға инеп сығыу

забивать *несов. см.* **забить**

забинтовать *сов. см.* **бинтовать**

забирать(ся) *несов. см.* **забрать(ся)**

забить *сов.* 1) ҡағыу, ҡаҙаҡлау; 2); **~ мяч <гол>** туп <гол> индереү

заблаговременно *нареч.* алдан, көн элгәре

заблудиться *сов. (где-л.)* аҙашыу

заблужд//аться *несов.* хаталаныу, яңылыш фекерҙә булыу; **~ение** яңылыш (хата) уй; **быть в ~ении** хата уйҙа булыу; **ввести в ~ение** яңылыштырыу

заболева//ние ауырыу, сир; **~ть** *несов. см.* **заболеть I**

заболе//ть I *(3 л. буд. вр.— ~ет — чем-л., стать больным)* ауырыу, сирләү; **~ гриппом** грипп менән ауырыу; **он ~л** ул ауырып китте

забол//еть II *(3 л. буд. вр. ~ит — начать болеть, появиться боли)* ауырта башлау; **у меня ~ела рука <голова>** минең ҡулым <башым> ауыртып китте

забор ҡойма

забот//а ҡайғыртыу, хәстәр; **~иться** *несов.* ҡайғыртыу, хәстәрлек күреү; борсолоу; **ни о чём не заботтесь** бер нәмә тураһында ла борсолмағыҙ; **~ливый** хәстәрле; **~ хозяин** хәстәрле хужа

забрасывать *несов. см.* **забросить**

забрать *сов. (взять с собой, себе; отнять)* алып китеү, бергә алыу

забраться *сов. (куда-л.)* менеү *(наверх),* инеү *(внутрь, под)*

забронировать бронләү; **~ номер в гостинице** ҡунаҡханала урын бронләү

забросить *сов.* 1) *(что-л., куда-л.)* ырғытыу, сөйөү; 2) *(перестать заниматься чем-л.)* ташлау, ҡарамау; **~ дела** эште ҡарамау

забывать *несов.,* **забыть** *сов.* онотоу; **вы ничего не забыли?** һеҙ бер нәмә лә онотманығыҙмы?; **не забудьте!** онотмағыҙ! **не забывайте, что...** икәнде онотмағыҙ

завар//ивать *несов.,* **~ить** *сов.:* **~ чай** сәй бешереү

заведение йорт; **учебное ~** уҡыу йорто; **высшее учебное ~** юғары уҡыу йорто

завед//овать *несов.* идара итеү, мөдирлек итеү; **~ующий** *м,* **~ующая** *ж* мөдир; **~ библиотекой** китапхана мөдире; **~ отделом** бүлек мөдире

завери//ть *сов.* 1) *(кого-л., в чём-л.)* ышандырыу; **он ~л меня в том, что...** ул мине... тип ышандырҙы; 2) *(что-л.— удостоверить)* раҫлау; **~ подпись** ҡул тамғаһын раҫлау

завернуть *сов.,* **завёртывать** *несов.* 1) *(что-л., во что-л.)* төрөү; **~ в бумагу** ҡағыҙға тороу; 2) *(куда-л.— повернуть)* боролоу; **~ за угол** мөйөшкә боролоу

заверш//ать(ся) *несов. см.* **завершить(ся)**; **~ение** тамамланыу ◆ **в ~ение** аҙағында, һуңында; **~ить** *сов.* тамамлау; **~иться...**

заверять *несов. см.* **заверить**

завести *сов.* 1) *(кого-л., куда-л. — далеко, внутрь чего-л.)* илтеп ташлау; индереү; 2) *(кого-л., что-л. — приобрести)* алыу, булдырыу; **~собаку** эт алыу; 3) *(что-л.— пустить в действие)* эшләтеп ебәреү, ҡыҙҙырыу; **~ мотор** моторҙы ҡыҙҙырыу; **~ часы** сәғәтте эшләтеп ебәреү; **~сь** 1) *(появиться где-л., у кого-л.)* барлыҡҡа килеү, күбәйеү; **у него ~сь деньги** унын аҡсаһы барлыҡҡа килде; 2) *(начать действовать — о механизмах)* эшләп китеү, йөрөй башлау

завет васыят

завеща//ние васыятнамә; **~ть** *сов.* и *несов.* васыят итеү

завивка бөҙрәләтеү

завидовать *несов.* көнләшеү

завизировать *сов. см.* **визировать**

завис//еть *несов.* бәйләнгән (*йәки* буйһонған) булыу, тороу; **это ~ит от вас** был һеҙҙән тора; **это от меня не ~ит** был минән тормай; **~имость** бойондороҡлолоҡ; бәйләнгәнлек; **в ~имости от того ...** бәйле рәүештә, ... шунан сығып; **~имый** бойондороҡло; **~имые страны** бойондороҡло илдәр

завистъ *ж* көнсөллөк

завить *сов.* бөҙрәләү; **~ волосы в парикмахерской** сәсте парикмахерскийҙа бөҙрәләү

заклад//евать *несов.*, **~еть** *сов.* сығыу, ҡулға төшөрөү

завод I. завод; **автомобильный ~** автомобиль заводы; **часовой ~** сәғәт заводы; **работать на ~е** заводта эшләү

завод II *(механизма)* борғос; **~часов** сәғәт борғосо

завод//ить(ся) *несов. см.* **завести(сь)**; **двигатель не заводится** двигатель ҡызмай; **~ной**; борғосло **~ная игрушка** борғосло уйынсыҡ; **~ная ручка** *(автомобиля)* борғос тотҡаһы

заводск//ой завод; **~ая столовая** завод ашханаһы

заво//евание *м* 1) *(действие)* яулап алыу; 2) *мн.* **~евания** *(успехи)* ҡаҙаныш; **~еватель** яулап алыусы; **~евать** *сов.*, **~ёвывать** *несов.* 1) яулап алыу, буйһондороу; 2) *перен.* ҡаҙаныу, яулап алыу; **~ первенство** беренселекте яулап алыу

заворачивать *несов. см.* **завернуть**

завтра иртәгә; **~утром** иртәгә иртәнсәк; **~ вечером** иртәгә кис; **отложить на ~** иртәгәгә ҡалдырыу ◈ **до ~!** иртәгәгә тиклем! хушығыҙ!

завтрак иртәнге аш, иртәнгелек; **за ~ом** иртәнге аш ваҡытында; **на ~** иртәнге ашҡа; **второй ~** икенсе иртәнгелек; **~ать** *несов.* иртәнгелеккә ашау

завтрашний иртәнге; **~ день** иртәнге көн

зав//язать *сов.* бәйләү; төйнәү; **~галстук** галстук бәй-

ләү ◈ **~знакомство** танышыу; **~язка** 1) *(тесёмка)* бау; 2) *лит.* баш **~ романа** романдың башы; **~язывать** *несов. см.* **завязать**

завянуть *сов. см.* **вянуть**

загад//ка йомаҡ; **загадать <отгадать> ~ку** йомаҡ ҡойоу <табыу>; **~очный** серле

загар ҡояшта тән ҡарайыу

заглавие исем, баш

загл//охнуть *сов.:* **мотор ~ох** мотор һүнде; **~ушать** *несов.*, **~ушить** *сов.* һүндереү; **~ушить мотор** моторҙы һүндереү

загля//дывать *несов.*, **~нуть** *сов.* 1) *(посмотреть)* ҡарап алыу; **~ в программу <в комнату>** программаға <бүлмәгә> күҙ һалыу; 2) *(к кому-л. зайти ненадолго)* инеп сығыу

загов//аривать *несов. см.* **заговорить 2**; **~орить** 1) *(начать говорить)* һөйләй башлау; 2) *(с кем-л.— вступить в разговор)* һүҙгә ҡушылыу

заговор заговор

заголовок исем

загораживать *несов. см.* **загородить**

загорать *несов. см.* **загореть**

загоре//лый ҡояшта янған; **~ть** *сов.* ҡояшта яныу

загор//одить *сов.* кәртәләү, ҡамау; **~ дорогу** юлды ҡамау; **~ одка** кәртә, ҡойма

загородный ҡала ситендәге

загот//овить *сов.* әҙерләү; **~ на зиму** ҡышҡа әҙерләү; **~ка** әҙерләү; **~лять** *несов. см.* **заготовить**

загран//ица сит ил; **~чный** сит илгә сығыу өсөн; **~ паспорт** сит илгә сығыу өсөн паспорт

загрязн//ение бысратыу; **~ водоёмов** һыу ятҡылыҡтарын бысратыу; **~ять** *несов.* бысратыу; **~яться** бысраныу

зад арт, арт яҡ

задавать *несов. см.* **задать**

зада//ние эш, задание; **по ~нию** эш буйынса; **~ть** *сов.* биреү; **~ урок** дәрес биреү; **~ вопрос** һорау биреү; **~ча** бурыс; **поставить перед собой ~чу** алдыңа бурыс ҡуйыу

задевать *несов. см.* **задеть**

задержа//ть *сов.* туҡтатыу, тотоп тороу; **меня ~ли** мине тотоп торҙолар; **~ться** туҡталыу, тотолоп тороу

задерж//ивать(ся) *несов. см.* **задержать(ся)**; **не ~ивайтесь!** туҡтап тормағыҙ!; **~ка** тотҡарлыҡ; **в пути произошла ~** юлда тотҡарлыҡ булды; **без ~ки** тотҡарлыҡһыҙ

задеть *сов.* тейеү, ҡағылыу; **~ рукой** ҡул менән тейеү ◈ **~ самолюбие** сәмгә тейеү

задн//ий арт, артҡы; **~ее колесо** артҡы тәгәрмәс

задо́лго *нареч.* күпкә элек (алда); ~ **до**+*Р в знач. предлога* ... -ҙан/-ҙән, -дан/-дән күпкә алда
задо́лженность бурыс, бирәсәк
задо́рный дәртле
задохну́ться *сов.* тонсоғоу; тын бөтөү
задрема́ть *сов.* ойоп китеү, йоҡомһорау
заду́м//ать *сов.* уйлау, ниәтләү; **~аться** уйланыу, уйға батыу; **о чем вы ~ались?** Һеҙ ниндәй уйға баттығыҙ?; **~ывать(ся)** *несов. см.* **заду́мать(ся)**; **не ~ываясь** уйлап тормай
задуши́ть *сов.* 1) *(кого-л.)* быуып үлтереү; 2) *перен. (что-л.)* быуып (басып) ҡуйыу
задыха́ться *несов. см.* **задохну́ться**; ~ **от жары́** эҫенән тын бөтөү
зае́зд *спорт.* урау
заезжа́ть *несов. см.* **зае́хать**
заём займ; **государственный** ~ дәүләт займы
зае́хать *сов.* инеп сығыу, һуғылыу
зажа́рить *сов. см.* **жа́рить**
заже́чь *сов.* тоҡандырыу, яндырыу; **зажги́те свет!** ут яндырығыҙ! **~ся** тоҡаныу, яныу
зажива́ть *несов. см.* **зажи́ть**
зажига́//лка ҡабыҙғыс; **~ние** *а́вто.* тоҡандырыу, ҡыҙҙырыу; **~ть(ся)** *несов. см.* **заже́чь(ся)**
зажи́точный мул (бай) йәшәгән
зажи́//ть *сов.* төҙәлеү, уңалыу; **ра́на ~ла** яра уңалды
заика́ться *несов.* тотлоғоу, тотлоғоп һөйләү
заи́мствовать *сов.* и *несов.* үҙләштереү, алыу
заинтересо́в//анный ҡыҙыҡһынған, ҡыҙыҡһыныусы; **мы ~аны в э́том** беҙ быны менән ҡыҙыҡһынабыҙ; **~ать** *сов.* ҡыҙыҡһындырыу; **э́то меня́ ~а́ло был** мине ҡыҙыҡһындырҙы; **~а́ться** ҡыҙыҡһыныу
зай//ти́ *сов.* 1) инеү; **~ди́те ко мне** миңә инегеҙ; **~дём в кафе́** кафеға инәйек; **я ~ду за ва́ми <за кни́гой>** мин һеҙҙе <китапты> алырға инермен; ~ **далеко́ от до́ма** өйҙән ситкә алыҫ китеү; ~ **за́ угол** мөйөшкә боролоу; 2) *(о светиле)* байыу, батыу; **со́лнце уже зашло́** ҡояш байыны инде ◆ **разгово́р зашёл** *(или* **речь зашла́) о нём <об э́том>** һүҙ (хәбәр) уның хаҡында булды
зака́з заказ; **по ~у** заказ буйынса; **на** ~ заказ менән; **~а́ть** 1) заказ биреү; ~ **биле́т** билетҡа заказ биреү; 2) *(сделать на заказ)* заказ буйынса эшләтеү; **~но́й**: **~но́е письмо́** заказлы хат; **~чик**, **~чица** заказ биреүсе; **~ывать** *несов. см.* **заказа́ть**
зака́л//ивание сынығыу, сыныҡтырыу; ~ **органи́зма** организмды сыныҡтырыу; **~ивать(ся)** *несов. см.* **зака-**

ли́ть(ся); **~ить** *сов.* сыныҡтырыу; **~и́ться** сынығыу; **~ка: физи́ческая ~** физик сынығыу

зака́лывать *несов. см.* **заколо́ть**

закаля́ть(ся) *несов. см.* **закали́ть(ся)**

зака́нчивать(ся) *несов. см.* **зако́нчить(ся)**

зака́пывать *несов. см.* **закопа́ть**

зака́т байыу, батыу; **~ со́лнца** ҡояш байыуы; **на ~е** ҡояш байығанда

закип//а́ть *несов.* **~е́ть** *сов.* ҡайнай башлау ◆ **рабо́та ~е́ла** эш ҡыҙҙы

закла́д//ка 1) һалыу; **~ фунда́мента** нигеҙ һалыу; 2) *(для книги)* билдә; **~ывать** *несов. см.* **заложи́ть**

закле́и//вать *несов.*, **~ть** *сов.* йәбештереү; **~ конве́рт** конвертты йәбештереү

заключа́//ть *несов. см.* **заключи́ть**; **~ в себе́** үҙ эсенә алыу; **~ться** тороу; **де́ло ~ется в том, что...** эш шунда тора...

заключе́ни//е 1) төҙөү; **~ догово́ра** килешеү төҙөү; 2) *(заве́ршение, конец, последняя ча́сть на́пр. романа)* һуңы, аҙағы; 3) *(отзыв)* баһа; **~ коми́ссии** комиссияның баһаһы; **дать [своё] ~** үҙ баһаңды биреү; 4) *(вывод)* һығымта; **сде́лать ~ из** *[чего-л.]* һығымта яһау; **я пришёл к ~ю, что...** мин шундай һығымтаға килдем... ◆ **в ~е** һөҙөмтәлә, аҙағында

заключи́//тельный һуңғы, йомғаҡлау; **~тельное сло́во** йомғаҡлау һүҙе; **~ конце́рт** йомғаҡлау концерты; **~ть** *сов.* 1) **~ сою́з** союз төҙөү; **~ до́говор <контра́кт>** килешеү <контракт> төҙөү; 2) *(сдела́ть вывод)* һөҙөмтә сығарыу, һығымта яһау

зако́н закон: **по ~у** закон буйынса· **~ приро́ды** тәбиғәт законы; **~ный** законлы; **на ~ном основа́нии** законлы нигеҙҙә; **~ное тре́бование** законлы талап

законода́тель//ный закон сығарыу; **~ная власть** закон сығарыу власы; **~ство** закондар

закономе́рн//ость законлылыҡ; **~ый** законга ярашлы, закон буйынса

зако́нчить(ся) *сов. см.* **ко́нчить(ся)**

закопа́ть *сов.* күмеп ҡуйыу

закреп//и́тель *фото.* нығытҡыс, фиксаж; **~и́ть** *сов.*, **~-ля́ть** *несов.* 1) *(прикреплять)* нығытып, беркетеп ҡуйыу; 2) *фото.* нығытыу; 3) *перен.* нығытыу; **~ побе́ду** еңеүҙе нығытыу

закрича́ть *сов.* ҡысҡырып ебәреү

закружи́//ться *сов.:* **у меня́ ~лась голова́** минең башым әйләнеп китте

закрыва́//ться *несов. см.* **закры́ть(ся)**; **дверь не ~ется**

ишек ябылмай; **магазин ~ется в восемь часов** магазин сәғәт һигеҙҙә ябыла

закрыт//ие 1) ябылыу; **до ~ия магазина осталось** [**пятнадцать минут**] магазин ябылыуға [ун биш] минут ҡалды; 2) *(торжественное окончание)* ябылыу; **~ театрального сезона** театр сезонының ябылыуы; **~ый** ябыҡ; **магазин уже закрыт** магазин ябыҡ инде; **~о** ябыҡ; йомоҡ; **с ~ыми глазами** йомоҡ күҙ менән

закрыть *сов.* ябыу; йомоу; **закройте, пожалуйста, дверь** зинһар, ишекте ябығыҙ; **~ собрание** йыйылышты ябыу; **~ глаза** күҙҙе йомоу; **~ся** ябылыу, йомолоу

закур//ивать *несов.*, **~ить** *сов.* ҡабыҙыу, тоҡандырыу; **~ить сигарету** сигарет тоҡандырыу; **разрешите ~ить?** (тәмәке) ҡабыҙырға рохсәт итегеҙ

закусить *сов.* ҡапҡылап алыу, тамаҡ ялғау

закус//ка закуска, ашамлыҡ; **холодные ~ки** һалҡын закускалар; **стол с ~ками** закускалы өҫтәл; **~очная** *ж* закусочный; **~ывать** *несов. см.* **закусить**

зал зал; **~ ожидания** котөү залы

залежи *мн. (ед.* **залежь** *ж)* ятҡылыҡ; **~ каменного угля** таш күмер ятҡылығы

залезать *несов.*, **залезть** *сов. см.* **забраться**; **~ под стол** өҫтәл аҫтына инеү

залив ҡултыҡ

заливать *несов. см.* **залить**

залить *сов.* 1) түгеү, буяу; **~** *чем-л.* **скатерть** ашъяулыҡты түгеп буяу; 2) һалыу, ҡойоу; **~ горючее в бак** бакка яғыулыҡ һалыу ◆ **~ каток** каток яһау; **~ огонь** утты һыу һибеп һүндереү

заложить *сов.* 1) ҡуйыу, һалыу; **~ руки за спину** ҡулды артҡа ҡуйыу; 2) һалыу; **~ фундамент** *(прям,* и *перен.)* нигеҙ һалыу

залп залп

замедл//ить *сов.* аҡрынайтыу, яйлатыу; **~иться** аҡрынлау, яйлау; **~ять(ся)** *несов. см.* **замедлить(ся)**

замен//а алмаштырыу; **~ игрока** уйынсыны алмаштырыу; **~итель** алмаш; **~ить** *сов.*, **~ять** *несов.* алмаштырыу

замерзать *несов.*, **замёрзнуть** *сов.* 1) *(покрыться льдом)* туңыу; 2) *(о человеке)* туңып үлеү, ныҡ өшөү

заместител//ь урынбаҫар; **быть ~ем** *кого-л.* урынбаҫары булыу; **~ председателя** председателдең урынбаҫары; **~ директора** директор урынбаҫары

замет//ить *сов.* 1) *(обнаружить, увидеть)* күреү; 2) *(сказать)* әйтеп үтеү; **~ка** 1) *(в газете и т. п.)* һүрәтләмә; 2) *(пометка, запись)* билдә; **делать ~ки** билдә ҡуйыу ◆ **взять**

на **~ку** билдәләп ҡуйыу; **~ный** 1) *(видимый)* күренеп торған; **едва ~** саҡ-саҡ күренеп торған; 2) *(выдающийся)* күренекле

замеча́ние 1) иҫкәрмә; 2) *(выговор)* шелтә; **сде́лать** *кому-л.* **~** шелтә яһау

замеча́тельный бик яҡшы

замеча́ть *несов. см.* **заме́тить**

замеша́тельство ҡаушау, аптырап ҡалыу; **прийти в ~** аптырап ҡалыу

за́мкнутый 1) *(обособленный)* йомоҡ; 2) *(необщительный)* кеше менән ҡатнашмай, аралашмай торған

за́мок замок

замо́к йоҙаҡ; **дверно́й ~** ишек йоҙағы; **запере́ть на ~** йоҙаҡҡа бикләү

замолча́ть *сов.* шымыу, туҡтау

замор//а́живать *несов.,* **~о́зить** *сов.* туңдырыу

за́морозки *мн.* ҡырау; **весе́нние ~** яҙғы ҡырау

замочи́ть *сов.* еүешләү

за́м//уж *нареч.:* **вы́йти ~** кейәүгә сығыу: **~ужем** *нареч.* кейәүҙә, ирҙә; **~у́жняя** *прил.* ирле

заму́чить(ся) *сов. см.* **му́чить(ся)**

за́мысел ниәт, уй; **осуществи́ть свой ~** ниәтеңде тормошҡа ашырыу

за́навес шаршау, пәрҙә

занес//ти́ *сов.* 1) индереп ҡуйыу; 2) *(включить, записать)* яҙып ҡуйыу, теркәү; **~ в спи́сок** исемлеккә теркәү; 3) *(чем-л. — засыпать)* баҫыу, күмеү; **доро́гу ~ло́ [снего́м]** юлды [ҡар] баҫты

занима́тельный ҡыҙыҡлы

занима́ть I *несов. см.* **заня́ть I**

занима́ть II *несов. см.* **заня́ть II**; **~ мно́го ме́ста** күп урын биләү; **~** *каку́ю-л.* **до́лжность** вазифа тотоу

занима́ться *несов.* 1) *чем-л.* шоғолләнеү; **~ хозя́йством** хужалыҡ менән шөғөлләнеү; **~ поли́тикой** политика менән шөғөлләнеү; 2) *(учиться)* булышыу

за́ново *нареч.* яңынан

зано́за шырау

заноси́ть *несов. см.* **занести́**

зано́сы *мн.* һырынды

заночева́ть *сов. (где-л.)* ҡуныу, йоҡлап ҡалыу

заня́ти//е 1) эш, һөнәр; **люби́мое ~** яратҡан эш; 2) *мн.* **~я** дәрес, уҡыу; **часы́ ~й** уҡыу сәғәттәре

за́нят//ость *эк.* эш менән мәшғүллек; **вы ~ы?** һеҙ буш түгелме? **э́то ме́сто ~о** был урын буш түгел; **телефо́н ~** телефон буш түгел

заня́ть I *сов.* бурысҡа алыу

заня́ть II *сов. (что-л.)* алыу, биләү; ~ **ме́сто** урынды алыу; **займи́те** [**свои́**] **места́!** урындарығыҙға ултырығыҙ!; **э́то не займёт мно́го вре́мени** был күп ваҡыт алмаҫ; ~ *каку́ю-л.* **до́лжность** берәй вазифа биләү

заня́ться *сов. (чем-л.)* шөғөлләнеү, булыу; **займи́тесь де́лом** эш менән булығыҙ

заостр//и́ть *сов.*, **~я́ть** *несов.* көсәйтеү ◆ ~ **внима́ние** *на чём-л.* иғтибарҙы көсәйтеү

зао́чн//ик ситтән тороп уҡыусы; **~ый**: **~ое обуче́ние** ситтән тороп уҡыу

за́пад көнбайыш; **на ~е** көнбайышта; **За́пад, стра́ны За́пада** Көнбайыш, Көнбайыш илдәре; **~ный** көнбайыш; **~ные госуда́рства** көнбайыш дәүләттәр

западн//я́ ҡапҡан, тоҙаҡ; *перен.* тоҙаҡ; **попа́сть в ~ю** тоҙаҡҡа эләгеү

запа́здывать *несов.* һуңлау

запа́с 1) *(чего-л.)* запас; ~ **слов** һүҙ запасы; **отложи́ть про** ~ запасҡа тотоу; 2) *воен.* запастағы; **офице́р ~а** запастағы офицер; **~а́ть(ся)** *несов. см.* **запасти́(сь)**

запасно́й, запа́сный запас; **запа́сный вы́ход** запас сығыш; **запасно́й игро́к** запас уйынсы; **запасно́е колесо́** запас тәгәрмәс; **запасны́е ча́сти** *см.* **запча́сти**

запасти́ *сов. (что-л., чего-л.)* әҙерләп ҡуйыу; **~сь** *(чем-л.)* әҙерләп ҡуйыу, булдырыу

за́пах еҫ

запа́чкать *сов.* буяу, бысратыу; **~ся** буялыу, бысраныу

запева́ла *м* и *ж* башлап йырлаусы

запере́ть *сов.* бикләп ҡуйыу; **~ся** *(где-л.)* бикләнеү

запе́ть *сов.* йырлап ебәреү

запеча́т//ать *сов.*, **~ывать** *несов.* йәбештереү

запира́//ть(ся) *несов. см.* **запере́ться**; **дверь не ~ется** ишек бикләнмәй

записа́ть *сов.* 1) яҙып алыу; **запиши́те мой а́дрес** минең адресты яҙып алығыҙ; 2) *(на пласти́нку, на магнитофо́н)* яҙыу; **~ся** яҙылыу; ~ [**на приём**] **к врачу́** врачҡа [приемға] яҙылыу; ~ **в библиоте́ку** китапханаға яҙылыу

запи́с//ка 1) яҙыу; **посла́ть** (*или* **переда́ть**) **~ку** яҙыу ебәреү; 2) мн. **~ки** *(запи́си, заме́тки)* яҙма; **путевы́е ~ки** юл яҙмалары; **~но́й**; **~на́я кни́жка** ҡуйын дәфтәре

запи́сывать(ся) *несов. см.* **записа́ть(ся)**

за́пи//сь *ж* 1) яҙыу; ~ **к врачу́** врачҡа яҙыу; 2) *(на пласти́нку, на магнитофо́н)* яҙыу; *(то, что запи́сано)* яҙма; **но́вые ~си** яңы яҙмалар; 3) *(запи́санный текст, заме́тка, употр. тж. во мн. ч.)* яҙма

запла́кать *сов.* илап ебәреү

заплани́ровать *сов.* планлаштырыу

заплати́ть *сов. см.* **плати́ть**

запломби́ровать *сов.:* ~ **зуб** теште пломбалау; ~ **ваго́н** вагонды пломбалау

заплы́в *спорт.* йөҙөш; ~ **на сто ме́тров** йоҙ метрға йөҙөш; **диста́нция** ~**а** йөҙөш араһы

запове́дн//ик заповедник; ~**ый** тейелмәй торған; **объяви́ть** ~**ым** тейелмәй торған итеп иғлан итеү

запо́лн//ить *сов.*, ~**ять** *несов.* тултырыу; ~**бланк для прие́зжих** *(в гостинице)* ҡунаҡханаға килеүселәр өсөн бланкты тултырыу

запомина́ть(ся) *несов. см.* **запо́мнить(ся)**

запо́мнить *сов.* иҫтә ҡалдырыу; ~**ся** *(кому-л.)* иҫтә ҡалыу

запо́р I бик, келә; **дверь на** ~**е** ишектең киләһе һалынған

запо́р II *мед.* ҡаталау

запра́в//ить *сов.:* ~ **маши́ну** [**горю́чим**] машинаны заправкалау; ~**иться,** ~ **горю́чим** ғорючий менән заправка яһау; ~**ля́ть[ся]** *несов. см.* **запра́вить(ся)**

запре́//т тыйыу; ~**ти́ть** *сов.*, ~**ща́ть** *несов.* тыйыу; ~**щённый приём** тыйылған алым; **э́то запрещено́** был тыйылған; **кури́ть** ~**ща́ется!** тәмәке тартыу тыйыла; ~**ще́ние** тыйыу; ~ [**примене́ние**] **я́дерного ору́жия** ядро ҡоралын [ҡулланыу] тыйыла

запуга́ть *сов.*, **запу́гивать** *несов.* ҡурҡытыу

за́пуск осороу; ~ **косми́ческого корабля́** йыһан карабын осороу

запуска́ть I, II *несов. см.* **запусти́ть I, II**

запусти́ть I *сов.* 1) *(чем-л., куда-л.— бросить)* ырғытыу; 2) *(ракету и т. п.)* осороу; 3) *(мотор)* ебәреү, ҡыҙҙырыу

запусти́ть II *сов. (работу, учёбу)* ташлау, рәтен ебәреү

запу́та//нный буталсыҡ; ~**ть** *сов.* бутау; ~**ться** буталыу

запча́сти *мн.* запас частәр

запя́стье шаушаҡ һөйәктәре

запята́я өтөр

зараба́тывать *несов.*, ~**бо́тать** *сов,* эшләп табыу

за́работ//ный: ~**ная пла́та** эш хаҡы; ~**ок** эш хаҡы; **ме́сячный** ~ айлыҡ эш хаҡы

зара́ж//а́ть(ся) *несов. см.* **зарази́ть(ся)**; ~**е́ние** йоҡтороу, ағыулау; ~ **кро́ви** ҡанды ағыулау

зарази́ть *сов.* йоҡтороу; ~**ся** йоҡтороу, йоғоу

зара́зн//ый йоғошло; ~**ая боле́знь** йоғошло ауырыу

зара́нее *нареч.* алдан

зараст//а́ть *несов.*, ~**и́** *сов.* баҫып китеү; **тропи́нка заросла́** һуҡмаҡты [үлән] баҫҡан

зарегистри́ровать(ся) *сов. см.* **регистри́ровать(ся)**

зарис//ова́ть *сов.* һүрәткә төшөрөү; **~о́вка** һүрәт, һүрәтләмә; **~о́вывать** *несов. см.* **зарисова́ть**

зар//оди́ться *сов.* тыуыу; **~о́дыш** 1) *биол.* яралғы, бәбәк; 2) *перен.* тыуыу; **~ожда́ться** *несов.*

за́росли *мн.* ҡыуаҡлыҡ, әрәмәлек

зарпла́та эш хаҡы

зарубе́жный сит ил(дәге)

зарыва́ть(ся) *несов. см.* **зары́ть(ся)**

зары́ть *сов.* күмеп ҡуйыу; **~ся** күмелеү

зар//я́ таң; **у́тренняя ~** таң; **вече́рняя ~** шәфәҡ; **на ~е** таңда; **на ~е** *чего-л. перен.* таңында, башланған сағында

заря́д яһаҡ: **~и́ть** *сов.* ҡороу, яһау; зарядлау; **~ аккумуля́тор** аккумуляторҙы зарядлау; **~ка** 1) *(действие)* зарядлау; 2) *спорт.* заря́дка; **у́тренняя ~** иртәнге зарядка

заряжа́ть *несов. см.* **заряди́ть**

за́светло *на́реч.* яҡтыла, яҡты күҙҙә

заседа́//ние ултырыш; **~ть** *несов.* ултырыш булыу

засе́чь *сов.* билдәләү; **~ вре́мя** ваҡытты билдәләү

заслу́//га күрһәткән хеҙмәт; **по ~гам** күрһәткән хеҙмәте буйынса; **~женный** 1) хаҡлы; **~ о́тдых** хаҡлы ял; 2) *(имеющий заслуги)* атҡаҙанған; **~ де́ятель нау́ки <иску́сств>** атҡаҙанған фән <сәнғәт> эшмәкәре; **~ арти́ст** атҡаҙанған артист; **~живать** *несов.*, **~жи́ть** *сов.* ҡаҙаныу, ирешеү; лайыҡ булыу; **де́ло ~живает внима́ния** эш иғтибарға лайыҡ; **~жи́ть дове́рие** ышаныс ҡаҙаныу

засме́яться *сов.* көлөп ебәреү

засну́ть *сов.* йоҡлап китеү

засор//и́ть *сов.* ҡыйлау, сүпләү; сүп төшөрөү; **~ глаз** күҙгә сүп төшөрөү; **~и́ться** ҡыйланыу, сүпләнеү; **~я́ть(ся)** *несов. см.* **засори́ть(ся)**

засо́хнуть *сов.* кибеү, кибеп бөтөү

заста́в//ить *сов.*, **~ля́ть** *несов.* мәжбүр итеү

заста́//ть *сов.* тура килтереү, күреү; **я вас ~ну [до́ма]** мин һеҙҙе [өйҙә] күрермен; **я его́ не ~л** мин уны тура килтерә алманым

застёгивать(ся) *несов. см.* **застегну́ть(ся)**

застегну́ть *сов.* элеү, ҡаптырыу; **~ся** эләктереү, ҡаптырыу

застёжка ҡаптырма, элмәк

засте́нчив//ый оялсан, ҡыйыуһыҙ; **быть ~ым** оялсан булыу

засто́й торғонлоҡ; **перио́д ~** торғонлоҡ дәүере

застрахова́ть(ся) *несов. см.* **страхова́ть(ся)**

застрева́ть *несов. см.* **застря́ть**

застрели́ть *сов.* атып үлтереү; **~ся** атылып үлеү

застря́ть *сов.* кипсәлеү, тығылыу, тотолоп ҡалыу

заступ//а́ться несов., **~и́ться** *сов.;* **~** *за кого-л.* яҡлап сығыу

за́суха ҡоролоҡ

засучи́ть *сов.:* **~ рукава́** ең һыҙғаныу

засы́пать *сов.* күмеү, күмеп ҡуйыу

засыпа́ть I *несов. см.* **засы́пать**

засыпа́ть II *несов. см.* **засну́ть**

засыха́ть *несов. см.* **засо́хнуть**

зата́пливать I, II *несов. см.* **затопи́ть** I, II

затева́ть *несов. см.* **зате́ять**

зате́м *нареч.* һуңынан, аҙаҡ

за́темно *нареч.* ҡараңғыла

зате́я уй, ниәтләгән эш; **~ть** *сов.* ниәтләү, уйлау

затиха́ть *несов.,* **зати́хнуть** *сов.* тыныу, тынып ҡалыу

зати́шье тынлыҡ

заткну́ть *сов.* тығыу, тығып ҡуйыу; **~ про́бкой** пробка менән тығып ҡуйыу

затме́ние тотолоу; **со́лнечное ~** ҡояш тотолоу; **лу́нное ~** ай тотолоу

зато́ *союз.* уның ҡарауы

затону́ть *сов.* батыу

затопи́ть I *сов. (печь)* яғып ебәреү

затопи́ть II *сов. (залить — о паводке; потопить — судно)* батырыу

затопля́ть *несов. см.* **затопи́ть** II

зато́р тығын, тығылыш

затормози́ть *сов. см.* **тормози́ть**

затра́гивать *несов. см.* **затро́нуть**

затра́//тить *сов.* тотоу. күреү; **~ты** *мн.* тотомдар; **~чивать** *несов. см.* **затра́тить**

затро́нуть *сов.* ҡағылыу, тейеү; **~ вопро́с** *(о чём-л.)* мәсьәләгә ҡағылыу

затрудн//е́нне ауырлыҡ, ҡыйынлыҡ; **быть в ~е́нии** ауырлыҡта ҡалыу; **оказа́ться в ~е́нии** ҡыйынлыҡҡа төшөү; **вы́йти из ~е́ния** ауырлыҡтан сығыу; **~и́тельный** ҡыйын, ауыр; **~и́тельное положе́ние** ҡыйын хәл; **попа́сть в ~и́тельное положе́ние** ауыр хәлгә эләгеү; **~и́ть** *сов.* ауырлаштырыу; **если это вас не ~и́т** әгәр был һеҙгә ҡыйын булмаһа; **~я́ть** *несов. см.* **затрудни́ть**; **~я́ться** *несов.:* **~я́юсь сказа́ть** әйтергә ҡыйынһынам

затыка́ть *несов. см.* **заткну́ть**

заты́лок соңҡа

затя́//гивать(ся) *несов. см.* **затяну́ть(ся)**; **~ну́ть** *сов.* 1) *(стянуть)* тартып бәйләү; 2) *(задержать)* оҙаҡҡа һуҙыу;

~нуться 1) бәйләнеү, тартылыу; 2) һуҙылыу

захва́т алыу; **~ить** *сов.* 1) алыу, тартып алыу; **власть ~ [в свой ру́ки]** власты [үҙ ҡулыңа] алыу; 2) *(взять, прихватить)* алып китеү; **~ с собо́й** үҙең менән алып китеү; 3) *(кого-л. — о чувствах и т. п.)* солғап, биләп алыу; **~нический** баҫып алыу; **~ническая поли́тика** баҫып алыу политикаһы; **~чик** баҫып алыусы; **~ывать** *несов. см.* **захвати́ть**; **~ывающий** ҡыҙыҡлы, мауыҡтырғыс

захо́д 1) *(куда-л.)* инеү, инеп сығыу; 2) *(светила)* байыу; **на ~е со́лнце** ҡояш байыған саҡта; **~ить** *несов. см.* **зайти́**; **со́лнце ~ит** ҡояш байый

захоте́//ть *сов.* теләү; **~ться** -ғы/-ге килеү; **мне ~лось пить** минең эскем килә

зацепи́ть *сов.* эләктереү; **~ся** *несов.* эләгеү

заче́м *нареч.* ни өсөн, ниңә; **~-то** *нареч.* ни өсөндөр, ниңәлер

зачёркивать *несов.*, **зачеркну́ть** *сов.* һыҙып ташлау

зачерпну́ть *сов.* һоҫоп алыу

зачёт зачет; **сдать ~ы** зачеттар тапшырыу; **~ный**: **~ная кни́жка** зачет кенәгәһе

зачи́сл//ить *сов.*, **~я́ть** *несов.* алыу; ҡабул итеү

зашива́ть *несов.*, **заши́ть** *сов.* тегеү, теген ҡуйыу

защи́т//а 1) *(действие)* яҡлау; **~ ми́ра** тыныслыҡты яҡлау; **в ~у** *кого-л.* кемделер яҡлап...; 2) *(то, что защищает)* яҡлау; **иска́ть ~ы** яҡлау эҙләү; 3) *спорт.* һаҡланыу ◆ **~ диссерта́ции** диссертация яҡлау; **~ить(ся)** *сов. см.* **защища́ть(ся)**; **~ник**, **~ница** яҡлаусы; *юр. (только м)* защитник; **~ный**: **~ные очки́** һаҡлай торған күҙлек

защища́ть *несов.* 1) яҡлау; 2) *спорт.* һаҡлау; **~ воро́та** ҡапҡаны һаҡлау; 3) *(служить защитой)* һаҡлау; **~ся** һаҡланыу, ҡаршы тороу

заяви́ть *сов.* белдереү, әйтеү

зая́вка заявка

заявл//е́ние гариза; **пода́ть ~** гариза биреү; **~я́ть** *несов. см.* **заяви́ть**

за́яц ҡуян

зва́ние исем; *воен.* звание; **почётное ~** почетлы исем

звать *несов.* 1) *(кого-л., куда-л., к кому)* саҡырыу; **~ в го́сти** ҡунаҡҡа саҡырыу; 2) *(кого-л., как-л.)* исемләү, атау; **как Вас зову́т?** Һеҙҙең исемегеҙ кем?; **меня́ зову́т...** минең исемем...

звезда́ йондоҙ

звёзд//ный йондоҙло; **~ное не́бо** йондоҙло күк; **~очка** йондоҙсоҡ

звене́ть *несов.* зыңлау; сылтырау

звено́ 1) *(цепи)* быуын, дүңгәләк; 2) *(группа)* звено;

~ **самолётов** самолеттар звеноһы

зверс//кий йыртҡыстарса; **~тво** йыртҡыслыҡ

зверь *м* йыртҡыс

звон шылтырау, сыңлау; **~йть** *несов.* шылтыратыу; ҡағыу; **телефон ~йт** телефон шылтырай; **~ по телефону** телефондан шылтыратыу

звонкий яңғырауыҡлы, сағыу

звонок 1) *(звук)* звонок; **телефонный ~** телефон звоногы; 2) *(приспособление)* ҡыңғырау; **дверной ~** ишек ҡыңғырауы

звук 1) тауыш; 2) *лингв.* өн

звуко//вой: ~ сигнал тауыш сигналы; **~ запись** *ж* тауыш яҙыу

звучать *несов.* яңғырау

здание бина; **~ университета** университет бинаһы

здесь *нареч.* бында; **я ~** мин бында; **останьтесь <оставьте> ~** бында ҡалығыҙ <ҡалдырығыҙ>

здешний бындағы; **я не ~** мин бындағы түгел

здороваться *несов.* иҫәнләшеү; **~ *с кем-л.*** берәйһе менән иҫәнләшеү; **~ за руку** ҡул ҡыҫып иҫәнләшеү

здоро//вый 1) һау, таҙа; **будьте ~вы** һау булығыҙ; **я вполне ~в** мин һап-һау; 2) *(полезный для здоровья)* файҙалы; **~ климат** файҙалы климат; **~вье** һаулыҡ; **как Ваше ~?** Һеҙҙең һаулыҡ нисек?; **желаю Вам [доброго] ~вья!** Һеҙгә [яҡшы] һаулыҡ теләйем!; **на ~!** иҫәнлеккә-һаулыҡҡа

здравоохранение һаулыҡ һаҡлау

здравствуй[те]! һаумы[һығыз]!

зев//ать *несов.*, **~нуть** *сов. (однокр.)* иҫнәү ◆ **не ~ай!** ауыҙ асып ҡалма!

зеленеть *несов.* йәшелләнеү

зелёный 1) йәшел; 2) *(незрелый)* сей

зелень *ж* 1) *(растительность)* йәшеллек; 2) *(овощи)* йәшелсә

земле//владелец ер биләүсе; **~делец** ер эшкәртеүсе; **~делие** баҫыусылыҡ

землетрясение ер тетрәү

земля 1) *(планета)*-Земля Ер; 2) *(земной шар)* ер шары; **на ~е** ер шарында; 3) *(почва)* тупраҡ; **в ~е** тупраҡта

земля//к, ~чка яҡташ

земляника ер еләге

землян//ка ер өй; **~ой: ~ые работы** ер эштәре

земной ер; **~ шар** ер шары

зеркало көҙгө

зерно 1) [*мн.* **зёрна**] иген бөртөгө; 2) *(собир.)* иген; **~вые** *мн.* игендәр; **~хранилище** иген һаҡлау урыны

зим//а́ ҡыш; **э́той ~о́й** ошо ҡышта

зи́м//ний ҡышҡы; **~ сезо́н** ҡышҡы сезон; **в ~нее вре́мя** ҡышын; **~ спорт** спорттың ҡышҡы төрҙәре; **~ова́ть** ҡышлау; **~о́вка** ҡышлау; **~о́вщик** ҡышлаусы; **~о́вье** ҡышлау; **~о́й, ~о́ю** *нареч.* ҡышын, ҡыш көнө

зла́ки *мн.*: **хле́бные ~** иген бөртөктәре

зли́ть *несов.* асыуландырыу; **~ся** асыуланыу

зло I *ср.* асыу; уҫаллыҡ

зло II *нареч.* асыу менән, асыуланып

зло́б//а асыу; **~ный** асыулы

злой асыулы; **он зол [она зла] на меня́** ул миңә асыулы

злока́чественн//ый: **~ая о́пухоль** яман шеш

злоупотреб//и́ть *сов. см.* **злоупотребля́ть; ~ле́ние** енәйәт; **~ля́ть** *несов.* урынһыҙ файҙаланыу; хыянат итеү; **~дове́рием** ышанысҡа хыянат итеү

змея́ йылан

знак билдә; **пода́ть ~** ишара итеү; **в ~ дру́жбы** дуҫлыҡ билдәһе итеп

знако́м//ить *несов.* таныштырыу; **~иться** танышыу; **~ с го́родом** ҡала менән танышыу; **~ство** танышлыҡ; **завести́ ~** *с кем-л.* танышлыҡ булдырыу; **подде́рживать ~** танышлыҡ тотоу; **~ с литерату́рой** әҙәбиәт менән танышлыҡ; **~ый 1.** *прил.* таныш; **э́тот го́род мне знако́м был** ҡала миңә таныш; **~ое лицо́** таныш йөҙ: **быть ~ым** *с кем-л.* кем менәндер таныш булыу; **мы не ~ы** беҙ таныш түгел; **2.**→*сущ. м.* **~ая** *ж* таныш; **э́то мой ~. моя ~** ул [был] минең танышым

знамени́тый атаҡлы, данлыҡлы

зна́мя *ср.* байраҡ; **кра́сное ~** ҡыҙыл байраҡ; **~ побе́ды** еңеү байрағы; **боевы́е знамёна** хәрби байраҡтар

зна́ни//е 1) *(чего-л.)* белеү; **со ~ем де́ла** эште белеп; 2) *мн.* **~я** белем; **приобрета́ть ~я** белем алыу

зна́тн//ый *(известный)* танылған, атаҡлы; **~ые лю́ди страны́** илдең танылған кешеләре

знато́к белгес

знать *несов.* 1) *(обладать знанием чего-л.; владеть языком)* белеү; **я зна́ю, что...** мин шуны беләм...; **я э́того не зна́ю** мин быны белмәйем; **я ~ ру́сский язы́к** мин рус телен беләм; 2) *(быть знакомым)* белеү, таныу; **я его́ зна́ю** мин уны беләм; **я его́ не зна́ю** мин уны белмәйем ◈ **дать ~** белгертеү, хәбәр итеү

значе́ни//е мәғәнә; **~ сло́ва** һүҙҙең мәғәнәһе; **э́то не име́ет никако́го ~я** быең бер ниндәй мәғәнәһе юҡ

зна́чит *вводн. сл.* тимәк, шулай булғас

значи́тельн//о *нареч.* 1) байтаҡ, хәтһеҙ; 2) *(в сочет. со сравн. ст.)* күпкә, байтаҡҡа; **он ~ ста́рше** ул байтаҡҡа оло;

~ **бо́льше** күпкә ҙур; **~ый** 1) *(большой)* ҙур гына, шаҡтай ҙур; 2) *(важный)* мөһим, әһәмиәтле

зна́чи//ть *несов.* аңлатыу; **что э́то ~т?** был нимә аңлата?

значо́к значок

зноби́//ть *несов.*: **меня ~т** өшөтөрә

зной томра; **~ный** томра

зола́ көл

зо́лот//о алтын; **~о́й** алтын

зо́на зона; **климати́ческая ~** климатик зона; **пограни́чная ~** сик буйы зонаһы; **~ о́тдыха** ял зонаһы

зонт, зо́нтик зонт

зоопа́рк зоопарк

зоотéхник зоотехник

зо́ркий үткер; зирәк

зрачо́к күҙ ҡараһы

зре́лище тамаша

зре́л//ость өлгөргәнлек; **~ый** өлгөргән; бәлиғ булған

зре́ни//е күҙ, күреү; **сла́бое ~** насар күреү ◆ **то́чка ~я** ҡараш; **в по́ле ~я** күҙ күреме; **обма́н ~я** күҙ алданыу

зреть *несов.* бешеү, өлгөрөү; етлегеү

зри́тель, ~ница тамашасы; **~ный**: **~ зал** тамаша залы

зря *нареч.* бушҡа, юҡҡа

зуб теш; **~ёц** теш; **~но́й** теш; **~ врач** теш врачы; **~на́я боль** теш ауыртыу

зу́бчат//ый: **~ое колесо́** тешле тәгәрмәс

зуд ҡысытыу

зя́бнуть *несов.* өшөү

И

и I *союз* һәм, да (дә, та, тә, ҙа, ҙә, ла, лә); **зимо́й и ле́том** ҡыш та йәй ҙә; **все бо́льше и бо́льше** һаман күберәк һәм күберәк; **[и] так и э́так** былай ҙа тегеләй ҙә; **и я рад** мин дә шат; **и так да́лее (и т. д.)** һәм башҡа шулай (һ. б. ш.); **и тому́ подо́бное (и т. п.)** һәм шуға оҡшаш (һ. ш. о.)

и II *частица* да (дә, та, тә, ҙа, ҙә, ла, лә), хатта; **я и туда́ не пойду́** мин унда ла бармайым

и́ва тал, өйәңке

игла́ энә

игнори́ровать *сов.* и *несов.* иҫәпкә алмау

и́го иҙеү, золом; **под ~м** иҙеү аҫтында, иҙелеп

иго́лка энә

игр//а́ 1) уйын; **де́тские и́гры** балалар уйындары; **~ в мяч** туп уйыны; **пра́вила ~ы́** уйын ҡағиҙәләре;

~ в шахматы шахмат уйыны; 2) *чаще мн.* **игры** [спорт.] уйындар; **зимние** [спортивные] **игры** ҡышҡы [спорт] уйындары; **Олимпийские игры** олимпия уйындары; 3) *(на муз. инструменте)* уйнау; 4) *(на сцене)* уйнау; **прекрасная ~ актёра** актерҙың бик шәп уйнауы ◆ **~ слов** һүҙ уйнатыу; **~ать** *несов.* 1) уйнау; **~ в мяч, ~ с мячом** туп уйнау; **~ в шахматы** шахмат уйнау; 2) *(на муз. инструменте; о муз. инструменте)* уйнау, тартыу; **музыка ~ет** музыка уйнай; **~ на скрипке** скрипка тартыу; 3) *(на сцене)* уйнау; **~ок** уйынсы; **~ушка** уйынсыҡ

идеа//л идеал; **~льный** идеаль, бик яҡшы

идейно-политическ//ий: ~ое воспитание идея-политик тәрбиә

идейн//ый идея; **~ое содержание** идея йөкмәткеһе

идео//логический идеологик; **~логия** идеология

идея 1) идея; **~ мира** тыныслыҡ идеяһы; 2) *(мысль)* идея, фекер; **это прекрасная ~** был бик шәп фекер

идти *несов.* 1) барыу, килеү; **я шёл <шла> пешком** мин йәйәү барҙым; **идём[те]!** барайыҡ!; **идите сюда!** бында килегеҙ!; 2) *(о транспортных средствах)* барыу; **идёт поезд** поезд бара; **по дороге идут машины** юлдан машиналар бара; 3) *(отправляться)* китеү; **поезд идёт в три часа** поезд сәғәт өстә китә; **мы идём гулять** беҙ йөрөргә сығабыҙ; **вы идёте с нами?** һеҙ беҙҙең менән бараһығыҙмы?; 4) *(вести)* барыу; **куда идёт эта дорога?** был юл ҡайҙа бара?; **дорога идёт лесом <в гору>** юл урман буйлап <тауға> табан бара; 5) *(действовать)* йөрөү; **мои часы идут верно** минең сәғәтем дөрөҫ йөрөй; **часы не идут** сәғәт йөрөмәй; 6) *(об атмосферных осадках)* яуыу; **идёт дождь** ямғыр яуа; **идёт снег** ҡар яуа; 7) *(о времени; протекать во времени)* үтеү, уҙыу; **дни идут** көндәр үтә; **спектакль идёт три часа** спектакль өс сәғәт бара; 8) *(происходить, протекать)* барыу; **идёт собрание** йыйылыш бара; **идут переговоры** һөйләшеүҙәр бара; **работа идёт хорошо** эш шәп бара; 9) *(о представлении)* барыу; **что сегодня идёт в театре <в кино>?** бөгөн театрҙа <кинола> нимә бара? ◆ **речь идёт о том, что...** һүҙ шул турала бара...; **Вам это идёт <не идёт>** һеҙгә был килешә <килешмәй>

из [изо] *предлог*+Р -дан/-дән, -ҙан/-ҙән, -тан/-тән, -нан/-нән; **приехал из Москвы <из Крыма>** мин Мәскәүҙән <Ҡырымдан> ҡайттым; **выйти из дома** өйҙән сығыу; **пить из стакана** стакандан эсеү; **он родом из Сибири** ул сығышы менән Себерҙән; **из чего это сделано?** был нимәнән яһалған?; **из народа** халыҡтан; **это один из моих друзей** был минең дуҫтарымдың береһе; **узнать из газет** гәзит-

тәрҙән белеү; **лучший из всех** барыһынан яҡшырағы; **изо всех сил** бар көскә

избá *(мн.* **и́збы)** өй

избáв//ить *сов.* ҡотҡарыу, бушатыу; **~ от хлопóт** мәшәҡәттәрҙән ҡотҡарыу; **~иться** ҡотолоу; **~ от опáсности** ҡурҡыныстан ҡотолоу; **~лéние** ҡотолоу; **~лять(ся)** *несов. см.* **избáвить(ся)**

избегáть *несов.* **избéгнуть** *сов. см.* **избежáть**

избежá//ние: во ~ *чего-л.* ниҙәндер һаҡланып; **~ть** *сов.* һаҡланыу, ҡотолоу; **~ опáсности** ҡурҡыныстан ҡотолоу

избирáтель, ~ница һайлаусы; **~ный** һайлау; **~ное прáво** һайлау хоҡуғы; **~ная систéма** һайлау системаһы

избирáть *несов. см.* **избрáть**

избрáн//ие һайлау; **~ник, ~ница** һайланған кеше; **~ники нарóда** халыҡ тарафынан һайланғандар

и́збранн//ый һайланма; **~ые сочинéния** (*или* **произведéния)** һайланма әҫәрҙәр

избрáть *сов.* һайлау; **~ представи́теля** вәкил һайлау

извержéние: ~ вулкáна вулкан урғылыу

извéст//ие хәбәр; **~ о смéрти** үлем хәбәре; **послéдние ~ия** һуңғы хәбәрҙәр; **~и́ть** *сов.* белдереү, хәбәр итеү

извéстн//ость билдәлелек, танылғанлыҡ; **пóльзоваться ~остью** танылыу ◆ **постáвить** *кого-л.* **в ~** хәбәр итеү; **~ый** 1) *(знакомый)* таныш; **эти местá мне ~ы** миңә был урындар таныш; **вам ~о, что...?** һеҙгә билдәлеме?..; 2) *(знаменитый)* атаҡлы, танылған; **~ писáтель** атаҡлы яҙыусы; **стать ~ ым** атаҡлы булып китеү ◆ **в ~ых слýчаях** ҡайһы бер осраҡтарҙа; **как ~ о** *вводн. сл.* билдәле булыуынса

извещ//áть *несов. см.* **извести́ть**; **~éние** хәбәр; **~о посы́лке** посылка тураһында хәбәр

извин//éние ғәфү үтенеү; **прошý ~éния** ғәфү үтенәм; **принести́ [свои́] ~éния** ғәфү итеүҙе үтенеү; **~и́ть** *сов.* ғәфү итеү; **~и́те** ғәфү итегеҙ; **~и́ться** ғәфү үтенеү; **~я́ть(ся)** *несов. см.* **извини́ть(ся)**

и́звне *нареч.* тыштан, ситтән

изврa//ти́ть *сов.*, **~щáть** *несов.* боҙоу, боҙоп күрһәтеү; **~ фáкты** факттарҙы боҙоп күрһәтеү

и́згородь *ж* ҡамау, кәртә

изгот//ови́тель эҙерләүсе, эшләп сығарыусы; **~óвить** *сов.* эҙерләү, эшләп сығарыу; **~овлéние** эҙерләү; **~овля́ть** *несов. см.* **изготóвить**

издавáть I, II *несов. см.* **издáть** I, II

и́здавна *нареч.* элек-электән, әллә ҡасандан

издалекá, и́здали *нареч.* алыҫтан, йыраҡтан; **приéхать**

издалека алыҫтан килеү; **издали хуже видно** алыҫтан насар күренә

издани//е 1) *(действие)* баҫып сығарыу; 2) *(печатное произведение)* баҫма; 3) *(переиздание)* баҫма; **второе ~ книги** китаптың икенсе баҫмаһы ◆ **год ~я** баҫып сығарыу йылы

издатель баҫып сығарыусы; **~ство** нәшриәт; **государственное ~** дәүләт нәшриәте

издать I *сов.* баҫып сығарыу; **~ книгу** китап баҫып сығарыу; **~ закон** закон баҫып сығарыу

издать II *сов.:* **~ звук** <**стон; крик**> өн <тауыш, ыңғыраш> сығарыу

издеваться *несов. (над кем-л.)* мыҫҡыл итеү

изжога үҙәк көйөү

из-за *предлог+Р* 1) *(о месте откуда)* -дан/-дән, -ҙан/-ҙән, -тан/-тән, -нан/-нән; **~ границы** сит илдән; **~ угла** мөйөштән; **встать ~ стола** өҫтәл артынан тороу; 2) *(по причине, по вине кого-л.)* өсөн, сәбәпле; арҡаһында; **~ этого** шул сәбәпле; **~ меня** минең арҡала; **~ того, что...** шуның өсөн...

излагать *несов. см.* **изложить**

излеч//ивать(ся) *(несов. см.* **излечиться**); **~ить** *сов.* дауалап һауыҡтырыу; **~иться** дауаланып һауығыу

излиш//ек артыҡ нәмә; **~ний** артыҡ

излож//ение 1) *(пересказ)* һөйләп биреү; 2) *(письменное)* изложение, яҙып биреү; **~ить** *сов.* яҙып *(йәки* һөйләп) биреү; **~ свою мысль** үҙ фекереңде һөйләп биреү

измена хыянат

изменени//е үҙгәреш; **без ~й** үҙгәрешһеҙ

изменить I *сов. что-л., кого-л.* үҙгәртеү; **~ [своё] мнение** [үҙ] фекереңде үҙгәртеү

изменить II *сов. кому-л., чему-л.* хыянат итеү

измени//ться *сов.* үҙгәреү; **Вы совсем не ~лись** һеҙ бер ҙә үҙгәрмәгәнһегеҙ; **погода ~лась** көн үҙгәрҙе

изменни//к, ~ца хыянатсы

изменять I, II *несов. см.* **изменить** I, II; **~ся** *см.* **измениться**

измер//ение үлсәү; **~ительный** үлсәгес; **~ прибор** үлсәгес прибор

измер//ить *сов.,* **~ять** *несов.* үлсәү

изо *см.* **из**

изобили//е күплек, муллыҡ; **в ~и** муллыҡта

изображ//ать *несов. см.* **изобразить**; **~ение** 1) *(действие)* һүрәтләндереү, кәүҙәләндереү; 2) *(то что изображено)* һын, һүрәт

изобразительн//ый һынлы; **~ое искусство** һынлы сәнғәт; **музей ~ых искусств** һынлы сәнғәт музейы

изобразить *сов.* һүрәтләндереү, һынландырыу

изобре//сти́ *сов.* уйлап сығарыу, табыу; ~ **спо́соб** ысул уйлап сығарыу; ~**та́тель** уйлап сығарыусы; ~**та́ть** *несов. см.* **изобрести́**; ~**те́ние** 1) *(действие)* уйлап табыу; 2) *(то, что изобретено)* уйлап сығарылған нәмә

из-под *предлог+Р* 1) *(откуда)* аҫтынан; ~ **стола́** өҫтәл аҫтынан; ~ **земли́** ер аҫтынан; ~ **Москвы́** Мәскәү эргәһенән; 2) *(о пустом вместилище)* -дан/-дән, -тан/-тән, -ҙан/-ҙән; **буты́лка** ~ **молока́** һөттән бушаған шешә, һөт шешәһе

и́зредка *нареч.* һирәкләп, һирәк-һаяҡ

изум//и́тельный иҫ киткес, һоҡланғыс; ~**и́ть** *сов.* таң ҡалдырыу; ~**и́ться** таң ҡалыу; ~**ле́ние** ғәжәпләнеү, таң ҡалыу; **к моему́** ~**ле́нию** мине ғәжәпкә ҡалдырып; ~**ля́ть(ся)** *несов. см.* **изуми́ть(ся)**

изумру́д зөбәржәт

изуч//а́ть *несов.* өйрәнеү; **я** ~**а́ю башки́рский язы́к** мин башҡорт телен өйрәнәм; ~**е́ние** өйрәнеү; ~**и́ть** *сов.* өйрәнеп бөтөү

изю́м йөҙөм

изя́щный нәфис, зифа

ико́на тәре

ико́та осҡолоҡ

икра́ 1) *биол.* ыуылдырыҡ; 2) ыуылдырыҡ; **чёрная** ~ ҡара ыуылдырыҡ; **кра́сная** ~ ҡыҙыл ыуылдырыҡ; 3) *(овощная закуска)* **икра́**

и́кры *мн.* балтыр ите

ил ләм

и́ли *союз* йәки, әллә, йә; **чай или ко́фе?** сәйме, әллә кофемы?

им 1) *Т от* **он, оно́** уның менән; 2) *Д от* **они́** уларға

и́менно *частица* тап, нәҡ; ~ **так** тап шулай; **вот** ~ нәҡ шул ◆ **а** ~ йәғни

име́//ть *несов.* эйә булыу, бар булыу; ~ **да́чу** дача булыу; ~ **пра́во** хоҡуҡҡа эйә булыу; **я** ~**ю...** минең... бар; **они́ не** ~**ют дете́й** уларҙың балалары юҡ; ~ **при себе́ па́спорт** үҙең менән паспорт йөрөтөү; **ко́мната** ~**ет два окна́** бүлмәнең ике тәҙрәһе бар; ~**ться** булыу; **не** ~**ется** юҡ

и́ми *Т от* **они́** улар тарафынан

иммигр//а́нт иммигрант; ~**а́ция** иммиграция; ~**и́ровать** *сов.* и *несов.* иммиграцияға китеү

империали́зм империализм; ~**сти́ческий** империалистик

импе́рия империя

и́мпорт импорт, сит илдән алыу; ~**ёр** сит илдән алыусы; ~**и́ровать** *сов.* и *несов.* сит илгә (тауар) сығарыу;

~**ый** сит илдән алынған; ~**ые товары** сит ил тауарҙары

импровиз//ация импровизация; ~**ировать** *несов.* импровизациялау

имущество мөлкәт

имя *ср.* 1) исем; **как Ваше** ~?: Һеҙҙең исемегеҙ нисек?; **на чьё-л.** ~ кемдеңдер исеменә; **имени кого-л.** кемдеңдер исемендәге; **от имени кого-л.** исеменән; 2) *лингв.* исем; ~ **существительное** исем; ~ **прилагательное** сифат

иначе I. *нареч.* башҡаса, икенсе төрлө; **это надо сделать** ~ быны башҡаса итергә кәрәк; ~ **говоря** икенсе төрлө әйткәндә; 2. *союз* юғиһә; **идём скорее,** ~ **мы опоздаем** <*или* **не успеем**> тиҙерәк барайыҡ, юғиһә беҙ һуңларбыҙ (*йәки* өлгөрмәбеҙ)

инвалид инвалид; ~ **войны** һуғыш инвалиды; ~ **труда** хеҙмәт инвалиды; ~**ный**; ~**ная коляска** инвалидтар арбаһы

индейка *см.* **индюк**

индивидуальн//ость индивидуаллек; ~**ый** 1) индивидуаль 2) (*частный*) шәхси

инди//ец һинд, ~**янка** һинд ҡатын-ҡыҙы; ~**йский** һинд

индустр//иализация индустриалләштереү; ~**иальный** индустриаль; ~**иальная страна** индустриаль ил; ~**ия** индустрия

индю//к күркә; ~**шка** инә күркә

иней ҡырау

инерция *физ.* и *перен.* инерция; **по** ~**и** инерция буйынса

инженер инженер

инициалы *мн.* инициалдар

иници//атива инициатива; **проявить** ~**ативу** инициатива күрһәтеү; **по собственной** ~**ативе** үҙ инициативаң буйынса; ~**ативный** инициативалы: ~**атор** инициатор

инкубатор инкубатор

иногда *нареч.* ҡайһы берҙә

ино//й башҡа, бүтән; ~**е дело** башҡа эш; **иными словами** икенсе төрлө әйткәндә ◆ ~ **раз** ҡайһы берҙә

иностран//ец, ~**ка** сит ил кешеһе; ~**ный** сит ил; **Министерство** ~**ных дел** Сит ил эштәре министерстваһы; ~**ная литература** сит ил әҙәбиәте; ~ **язык** сит тел

инспек//тор инспектор; ~**ция** инспекция

институт институт; **научно-исследовательский** ~ ғилми-тикшеренеү институты

инструк//тор инструктор; ~ **по спорту** спорт буйынса инструктор; ~**ция** инструкция; **по** ~**ции** инструкция буйынса

инструмент 1) (*орудие*) инструмент, ҡорал; 2) *муз.* ҡо-

рал; **национальный музыкальный** ~ милли музыка ҡоралы

интеллиге́н//т, **~тка** интеллигент, **~тный** белемле, культуралы; **~ция** интеллигенция

интерве́нция интервенция

интерви́дение интервидение

интервью́ *ср. нескл.* интервью; **дать <получи́ть** *или* **взять>** ~ *у кого-л.* интервью биреү <алыу>

интере́с 1) *(заинтересованность, внимание)* ҡыҙыҡһыныу; **слу́шать с ~ом** ҡыҙыҡһыныу менән тыңлау; 2) *(увлечение) мн.* **~ы** ҡыҙыҡһыныу; **встре́чи по ~ам** ҡыҙыҡһыныу буйынса осрашыуҙар; 3) *мн.* **~ы** *(нужды, выгоды)* мәнфәғәт; **госуда́рственные ~ы** дәүләт мәнфәғәттәре; **э́то в ва́ших ~ах** был һеҙҙең мәнфәғәтегеҙҙә; **~ный** ҡыҙыҡ; ~ **ная кни́га** ҡыҙыҡ китап; **е́сли вам ~но** һеҙгә ҡыҙыҡ булһа; **~но бы́ло бы знать** белеү ҡыҙыҡ булыр ине

интерес//ова́ть *несов.* ҡыҙыҡһындырыу; **меня́ ~у́ет** мине ҡыҙыҡһындыра; **э́то меня́ не ~у́ет** был мине ҡыҙыҡһындырмай; **~ова́ться** *(чем-л.)* ҡыҙыҡһыныу

интерна́т интернат

интернациона́л 1): **Коммунисти́ческий** ~ Коммунистик интернационал; **Социалисти́ческий** ~ Социалистик интернационал; 2) *(гимн)* Интернационал

интернацион//али́зм интернационализм; **пролета́рский** ~ пролетар интернационализм; **~а́льный** интернациональ; **~а́льная солида́рность** интернациональ теләктәшлек

интона́ция интонация

инф//екцио́нный инфекцион; **~екцио́нное заболева́ние** инфекцион ауырыу; **~е́кция** инфекция

инфля́ция инфляция

информ//ацио́нный информацион; ~ **центр** информацион үҙәк; **~а́ция** информация, хәбәр; **обрабо́тка ~а́ции** информацияны эшкәртеү; **~и́ровать** *сов.* и *несов.* хәбәр итеү, белдереү

ипподро́м ипподром

иро́ния ирония

иск *юр.* дәғүә

иска//жа́ть *несов. см.* **искази́ть;** **~же́ние** боҙоу; яҙылышлыҡ; **~зи́ть** *сов.* боҙоу, боҙоп күрһәтеү

иска́ть *несов.* эҙләү; **что <кого́> вы и́щете?** Һеҙ нимә <кемде> эҙләйһегеҙ?

исключ//а́ть *несов. см.* **исключи́ть;** **~а́я** *предлог+В* башҡа; **все ~ меня́** минән башҡа барыһы; **~е́ние** 1) *(действие)* сығарыу, төшөрөү; 2) *(отклонение от нормы)* айырмалыҡ, ситкә тайпылыш; **в ви́де ~е́ния** ҡағиҙәнән ситкә

сығып; без **~е́ния** береһен дә ситтә ҡалдырмай; **за ~е́нием** *см.* **исключа́я**

исключи́тельн//о *нареч.* бары, тик, фәҡәт; **~ый** үҙенә бер булған, айырым; **в ~ых слу́чаях** айырым осраҡтарҙа

исключ//и́ть *сов.* сығарыу, төшөрөү; **~ из спи́сков** исемлектән төшөрөү; **это ~ено́** был момкин түгел

ископа́емые *мн.* ҡаҙылмалар ◆ **поле́зные ~** файҙалы ҡаҙылмалар

и́скра осҡон

и́скреин//ий ихлас, ысын күңелдән; **с ~им приве́том** ысын күңелдән сәләм менән; **~е** *(нареч.)* **Вам благода́рен** ысын күңелдән һеҙгә рәхмәт белдерәм

искупа́ть(ся) *сов. см.* **купа́ть(ся)**

иску́сн//ый оҫта; **~о** *(нареч.)* **сде́ланный** оҫта эшләнгән

иску́сственн//ый яһалма; **~ спу́тник [Земли]** [Ерҙең] яһалма юлдашы; **~ые зу́бы** яһалма тештәр

иску́сство 1) сәнғәт; 2) *(мастерство)* оҫталыҡ; **с больши́м ~ом** ҙур оҫталыҡ менән

испан//ец испан, **~ка** испан ҡатын-ҡыҙы; **~ский** испан; **~ язы́к** испан теле

испар//е́ния *мн.* быу, пар; **~и́ться** *сов.*, **~я́ться** *несов.* парға әйләнеү, быуланыу

испа́чкать *сов.* бысратыу; **~ся** бысраныу

испе́чь *сов.* бешереү; **~ся** бешеү, бешеп сығыу

исполко́м *м* **(исполни́тельный комите́т)** башҡарма комитет

исполн//е́ние 1) үтәү, башҡарыу; **привести́ в ~** башҡарыу; 2) *(роли, муз. произведения и т. п.)* башҡарыу; **в ~е́нии** *кого-л.* кемдеңдер башҡарыуында; **~и́тель, ~и́тельница** 1) үтәүсе, башҡарыусы; 2) башҡарыусы; **~и́тельный:** 1) **~ комите́т** *см.* исполко́м; 2) *(старательный)* тыңлаулы; бик тырыш

испо́лн//ить *сов.* 1) *(выполнить; сделать)* башҡарыу, үтәү; 2) *(роль, муз. произведение и т. п.)* башҡарыу; **~иться** 1) *(о возрасте)* тулыу; 2) *(о желании и т. п.)* үтәлеү, тормошҡа ашыу; **~я́ть** *несов. см.* **испо́лнить**; **~ свой обя́занности** үҙ бурысыңды башҡарыу; **~я́ться** *несов. см.* **испо́лниться**

испо́льзова//ние файҙаланыу; **~ ть** *сов.* и *несов.* файҙаланыу, ҡулланыу; **~ свобо́дное вре́мя** буш ваҡытты файҙаланыу

испо́р//тить *сов.* боҙоу; **~титься** боҙолоу; **~ченный** боҙоҡ, боҙолған

испра́в//ить *сов.* төҙәтеү, йүнәтеү; **~иться** төҙәлеү, йү-

нәлеү; **~лéние** 1) *(действие)* тоҙәтеү; 2) *(поправка)* төҙәтмә; **~ля́ть(ся)** *несов. см.* **испра́вить(ся)**; **~ный** төҙөк

испу́г ҡурҡыш; **~а́ть** *сов.* ҡурҡытыу; **~а́ться** ҡурҡыу

испыта́//ние 1) һынау; **вы́держать ~** һынау үтеү; 2) *перен.* кисереш; **~тель** һынаусы; **лётчик ~** һынаусы летчик

исп//ыта́ть *сов.*, **~ы́тывать** *несов.* 1) *(проверить)* һынап ҡарау, тикшереү; **~ [свой] си́лы** [үҙ] көсөңдө һынап ҡарау; 2) *(пережить)* кисереү; **~ го́ре** ҡайғы кисереү; 3) *(ощутить)* кисереү, тойоу; **я ~ыта́л большо́е удовлетворе́ние** мин ҙур ҡәнәғәтлек кисерҙем; **~ы́тывать боль** ауыртыу тойоу; **~ы́тывать жа́жду** эске килеү

иссле́дова//ние 1) *(действие)* тикшереү, өйрәнеү; 2) *(научный труд)* ғилми хеҙмәт; **~тель** тикшеренеүсе; **~тельский**: **~тельская работа** (ғилми) тикшеренеү эше; **~ть** *сов.* и *несов.* тикшереү

исте//ка́ть *несов. см.* **исте́чь**; **~че́ние: по ~че́нии сро́ка** сроғы сығыу менән

исте́чь *сов.* үтеү, бөтөү; **вре́мя истекло́** ваҡыт үтте; **срок истёк** срок сыҡты ◆ **~ кро́вью** ҡанһырау

и́стин//а дөрөҫлөк, хәҡиҡәт; **~ный** ысын, дөрөҫ; хаҡ

исто́к баш, инеш; **~ реки́** йылға башы; **~и** (кого-л.) *перен.* сығанаҡ

исто́р//ик тарихсы; **~и́ческий** тарихи; **~ия** 1) *(наука)* тарих; 2) *(рассказ)* әңгәмә, хикәйә; **э́то дли́нная ~** был оҙон хикәйә; (слу́чай, *происшествие)* хәл, ваҡиға; **неприя́тная ~** күңелһеҙ хәл ◆ **~ боле́зни** ауырыу тарихы

исто́чник 1) инеш, сығанаҡ; **горя́чие ~и** эҫе сығанаҡтар; 2) *перен.* сығанаҡ; **~ существова́ния** йәшәү сығанаҡтары; **из достове́рных ~ов** ышаныслы сығанаҡтарҙан; 3) *(документ)* яҙма; **литерату́рные ~и** әҙәби яҙмалар

истра́тить *сов.* тотоноп бөтөү; **~ все де́ньги** бар булған аҡсаны тотоноп бөтөү

истреб//и́тель *(самолёт)* истребитель; **лётчик-~** осоусы-истребитель; **~и́ть** *сов.* юҡ итеү; **~ле́ние** юҡ итеү, ҡырыу; **~ля́ть** *несов. см.* **истреби́ть**

исхо́д нәтижә; һөҙөмтә; **~ собы́тий** ваҡиғалар нәтижәһе

исч//еза́ть *несов. см.* **исчёзнуть**; **~езнове́ние** юғалыу; **~е́знуть** *сов.* юҡ булыу, юғалыу

ита́к *союз* тимәк, шулай булғас

ито́г 1)һөҙөмтә; **о́бщий ~** дөйөм һөҙөмтә; **в ~е** һөҙөмтәлә; 2) *(чаще мн.)* йомғаҡ; **подводи́ть ~и** йомғаҡ яһау; **~и соревнова́ния** ярыштар йомғағы

итого́ *нареч.* бөтәһе, барлығы

их *Р и В от* **они́** уларҙы

их *мест. притяж.* уларҙың; **это их места** был уларҙың урындары

июль июль

июльский *прил.* ~ **день** июль конө

июнь июнь

июньский *прил.* ~ **день** июнь көнө

Й

йод йод

К

к [ко] *предлог — Д* 1) *(о месте — куда; для кого)* -ға/-гә, -ҡа/-кә, -а/-ә табан, янына; **идти к гостинице** ҡунаҡханаға табан барыу; **плыть к берегу** ярға табан йөҙөү; **идите к нам** беҙгә килегеҙ; **пойдём ко мне** миңә барайыҡ; **обратиться к врачу** врачҡа мөрәжәғәт итеү; **вызвать врача к больному** врачты ауырыуға саҡырыу; **сесть к столу** өҫтәл янына ултырыу; 2) *(о времени)* -ға/-гә, -ҡа/-кә табан; **день клонится к вечеру** көн кискә табан яҡынлай; **к среде** шаршамбыға табан; **приходите к пяти часам** сәғәт бишкә килегеҙ; **успеть к поезду <к началу спектакля>** поезға <спектаклдең башланыуына> өлгөрөү 3) *(при указании на объект каких-л. чувств)* -ға/-гә, -ҡа/-кә, -на/-нә; **любовь к Родине** Ватанға һөйөү; **он строг к себе** ул үҙенә ҡарата талапсан

кабан 1) ата сусҡа; 2) *зоол.:* [дикий] ~ ҡабан

кабель *м* кабель

кабина кабина

кабинет кабинет ◆ ~ **министров** министрҙар кабинеты

каблук үксә

кавалерия кавалерия

кавычк//и *мн.* тырнаҡтар; **в ~ах** тырнаҡтар эсендә

кажд//ый 1. *мест.* һәр, һәр бер, һайын; ~ **день** һәр көн; **~ые два часа** ике сәғәт һайын; 2.→*сущ. м* һәр кем *(йәки* кеше); ~ **из нас** беҙҙең һәр кемебеҙ

казаться *несов.:* **мне кажется** кеүек күренеү, тойолоу **кажется, что...** кеүек күренә

каза//х ҡаҙаҡ, **~шка** ҡаҙаҡ ҡатын-ҡыҙы; **~хский** ҡаҙаҡ...ы(е); **~хский язык** ҡаҙаҡ теле

каз//нить *сов.* и *несов.* язалау, язалап үлтереү; **~нь** *ж* үлем язаһы; **приговорить к смертной ~ни** үлем язаһына хөкөм итеү